

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Şule AKA

İSLAM HUKUKUNDA LİÂN VE HÜKÜMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman:
Doç. Dr. Suat ERDEM

YOZGAT-2017

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABULÜ

Enstitümüzün Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı o80110712026 numaralı öğrencisi Şule AKA'ın hazırladığı “**İslam Hukukunda Liân ve Hükümleri**” başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca/....../..... gününü saat’te yapılmış, tezin kabulüne OY ÇOKLUĞU/OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan _____

Üye _____

Üye _____

ONAY

Bu tezin Kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun.....tarikh ve.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2017

Enstitü Müdürü
(Ünvanı, Adı Soyadı)

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “İslam Hukukunda Liân ve Hükümleri” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2017

Şule AKA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	VII
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ	2
ARAŞTIRMANIN AMACI	2
ARAŞTIRMANIN SUNULMASI	2
ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	3
BİRİNCİ BÖLÜM	
EVLİLİĞİ SONA ERDİREN DURUMLAR	
KAVRAM OLARAK LİÂN	
1.1. GENEL OLARAK EVLİLİĞİ SONA ERDİREN DURUMLAR	5
1.1.1. Talâk	5
1.1.2. Muhâlea	7
1.1.3. Tefrîk	9
1.1.3.1. Hastalık ve Bedeni Kusurlar	10
1.1.3.2. Kötü davranma ve şiddetli geçimsizlik	10
1.1.3.3. Kocanın nafakayı kesmesi veya temin edememesi	11
1.1.3.4. Kocanın kaybolması veya evi terk etmesi	12
1.1.3.5. Hanımına zina isnadı sebebiyle yeminleşme ve lanetleşme (Mülâ'ane/ Li'ân).....	14
1.1.3.6. Eşine yaklaşmama yemini (Îlâ)	14
1.1.4. Zihâr	15
1.1.5. Fesih	16
1.2. LİÂN KAVRAMI	17
1.2.1. Liân'ın Sözlük Anlamı	17

1.2.2. Liân'ın Terim Anlamı.....	18
1.3. LIÂN İLE İLİŞKİLİ DİĞER KAVRAMLAR	19
1.3.1. Zina	19
1.3.1.1. Celd	21
1.3.1.2. Recm	22
1.3.1.3. Recm ve Celde Cezasının Uygulanması	23
1.3.2. Sebb	24
1.3.3. Kazf.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

LIÂNIN HUKUKİ KAYNAĞI

2.1. LIÂNIN HUKUKİ DAYANAĞI	31
2.1.1. Kitap	31
2.1.2. Sünnet	33
2.1.3. İcma	35
2.2. LIÂN, YEMİN VE ŞAHİTLİK İLİŞKİSİ	36
2.2.1. Liânın Şahitlik Olarak Kabul Edilmesi.....	36
2.2.2. Liânın Yemin Olarak Kabul Edilmesi	39
2.3. LIÂNIN SEBEPLERİ	40
2.4. LIÂNIN YAPILIŞ ŞEKLİ	42
2.5. LIÂNIN RÜKÜNLERİ	44
2.6. LIÂNIN ŞARTLARI.....	44
2.6.1. Liân Yapılabilmesi İçin Gereken Şartlar	45
2.6.1.1. Evliliğin Devam Ediyor Olması.....	45
2.6.1.2. Nikâh Akdinin Sahih Olması	46
2.6.1.3. Zina İsnadında Delil Olmaması	47
2.6.1.4. Liânda Şehadet ve Yemin Ehli Olma.....	48
2.6.1.5. Liânda Kadının Muhsan Olması	49
2.6.1.6. Liânda Müslüman Olmanın Hükmü.....	50
2.6.1.7. Liânda Görme Engellinin (Âmâ) ve Fâsıkın Şahitliğinin Hükmü	51
2.6.1.8. Liânda Konuşma Engellinin (Ahras) Şahitliğinin Hükmü.....	51
2.6.2. Liânda Nesebin Reddi ile İlgili Şartlar	52

2.6.2.1. Liânda Nesebi Reddetme Zamanı	53
2.6.2.2. Liân Sırasında Çocuğun Nesebinin Reddinin Belirtilmesi	57
2.6.2.3. Liân Sırasında Çocuğun Hayatta Olması	57
2.6.2.4. Liânda İkiz Çocukların Durumu	58
2.6.2.5. Reddedilecek Çocuğun Nesebinin Kanunen Sabit Olmaması	59
2.6.2.6. Çocuğun Nesebinin Açık ya da Kapalı Kabul Edilmemesi	60
2.6.2.7. Çocuğun Nesebinin Şüpheye Dayanılarak Reddedilmesi.....	60
2.6.3. Liânın Sahih (Geçerli) Olmasının Şartları	62
2.6.3.1. Liânın Hâkim Huzurunda Olması	62
2.6.3.2. Liânda Kullanılan Lafızlarının Tamamlanması / Dört Kez Tekrarlanması.....	64
2.6.3.3. Liânda İşaret.....	65
2.6.3.4. Liânın Yapılacağı Yer ve Zaman	65
2.6.3.5. Liânın Tanıklar Huzurunda Olması	66
2.6.3.6. Liân İşlemine Başlamada Tarafların Şahitliğinde Öncelik	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LIÂNIN HUKUKÎ SONUÇLARI

3.1. LIÂNIN HUKUKÎ SONUÇLARI	69
3.1.1. Kocadan Kazif, Kadından Zina Cezasının Düşmesi.....	69
3.1.2. Evliliğin Sonlandırılması	69
3.1.2.1. Liânın Fesih Olarak Değerlendirilmesi	71
3.1.2.2. Liânın Talâk Olarak Değerlendirilmesi	72
3.1.3. Liânın Eşler Üzerinde Doğurduğu Hukukî Sonuçlar.....	73
3.1.5. Liân İşleminin Çocuğun Nesebi Üzerinde Doğurduğu Hukukî Sonuçlar	74
3.2. LIÂNDAN KAÇINMA VE DÖNÜŞ	75
3.2.1. Kocanın Liân'dan Kaçınması Halinde Uygulanacak Müeyyide	76
3.2.2. Kadının Liân'dan Kaçınması Halinde Uygulanacak Müeyyide	77
3.3. LIÂNDAN SONRA EŞLERİN EVLİLİĞİ SÜRDÜRÜP SÜRDÜREMEYECEĞİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	77
3.4. LIÂNDAN SONRA KOCANIN EVLİLİK SÜRECİNDE EŞİNE ÖDEDİĞİ MEHRİ GERİ İSTEMESİ.....	79
3.5. LIÂNI DÜŞÜREN VE HÜKMÜNÜ İPTAL EDEN DURUMLAR.....	80

3.5.1. Liânda Kocanın Kendi İddiasını Yalanlaması	81
3.5.2. Liânda Kadının Erkeğin İddiasının Doğruluğunu Kabul Etmesi.....	81
3.5.3. Bain Talâktan Sonra Liân Yapılması.....	82
3.5.4. Ric'i Talâktan Sonra Liân Yapılması	83
3.5.5. Ehliyetin Ortadan Kalkması.....	83
3.5.6. Eşlerden Birinin Vefat Etmesi	84
SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA	87
ÖZGEÇMİŞ.....	92

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İslâm Hukukunda Liân ve Hükümleri

Şule AKA

2017-Sayfa: 92+VIII

Danışman: Doç. Dr. Suat ERDEM

Jüri: Prof. Dr. Şamil DAĞCI

Doç. Dr. Suat ERDEM

Yrd. Doç. Dr. Yusuf AKGÜL

Yapıldığı iddia edilen zina sebebiyle gerçekleşen liân, karısının zina ettiğini ve doğan ya da doğacak olan çocuğun zinadan olduğunu iddia eden bu duruma kendisinden başka şahidi olmayan kişinin, mahkeme huzurunda karısıyla yeminleşerek evliliğini sonlandırmasıdır.

“İslâm Hukukunda Lian ve Hükümleri” adlı tezimiz üç bölüm ve sonuçtan meydana gelmektedir. Girişte evlilik birliğini sona erdiren durumlar kısaca anlatılmıştır. Birinci bölümünde liân’ın tanımı, fikhî anlamı ve bu kelimeyle ilgili kavramlar verilmiştir. İkinci bölümde liân’ın hukukî dayanakları, sebebi ve liân’ın şartları incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise liân’ın hukuki sonuçları ve liân’ın hükmünü ortadan kaldıran durumlar açıklanmıştır. Bu çalışmadan elde ettiğimiz neticeler sonuç bölümünde ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Talâk, Liân, Nesebin Reddi

ABSTRACT

Master Thesis

LIÂN AND ITS RULES IN ISLAMIC LAW

by

Şule AKA

2017-Page:92+VIII

Supervisor: Doç. Dr. Suat ERDEM

Jury: Prof. Dr. Şamil DAĞCI

Doç. Dr. Suat ERDEM

Yrd. Doç. Dr. Yusuf AKGÜL

“Liân” is a divorce method of ending the marriage due to adultery by mutual act of swearing. It must be carried out before a court when a husband accuses his wife of adultery and does not accept that he is the father of the child who has not been born yet or who was born and cannot prove it with witnesses without himself.

Our thesis called, “Liân and Its Rules in Islamic Law”, consists of three chapters and a conclusion. In the introduction section the situations for dissolutions of marriage is explained briefly. In the first chapter, we present the definition of “liân”, its jurisprudential meaning and the concepts of the word “liân”. In the second chapter, we give information about legal basis, reasons and conditions of “liân”. In the third chapter, the legal consequences of “liân” and the situations which abolish the legal consequences of “liân” are stated. Finally, in the conclusion, the outcomes of this study have been expressed.

Key Words: Talaq, Liân, The Denial of Paternity.

KISALTMALAR

Arş.	: araştırma
b.	: bin
b.y.	: basımevi yok
Bkz.	: bakınız
C.	: cilt
Der.	: derleyen
Derg.	: Dergisi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
h.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
Krş.	: karşılaştırm
m.	: milâdî
md.	: madde
nşr.	: neşreden
ö	: ölümü
s.	: sayfa
ss.	: sayfa sayıları
s.a.s.	: sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: tahkik
thrc.	: tahrir
trc.	: tercüme
ty.	: tarihsiz
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
yay.	: yayınları

ÖNSÖZ

Toplumun temel taşı olan aile, tüm hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslâm Hukukunda da geniş yer almıştır. Toplumun huzurunun temelinde sağlıklı aile yapısının varlığı söz konusudur. İslâm, ailenin oluşumunda ve devamında gayrimeşrû ilişkileri yasaklamış, ailenin oluşumunu nikâh akdine bağlayarak birlikteliğe meşruiyet kazandırmıştır. Böylelikle sağlıklı nesillerin oluşması sağlanmıştır.

İslâm, evlilik bünyesinde eşler arasında sevgi, saygı, güven ve karşılıklı anlayışın ortadan kalkması halinde bu birlikteliği sonlandırmayı zorlaştırmamıştır. İslâm'da boşanma hoş karşılanmamakla birlikte, tek taraflı irade beyanıyla ya da tarafların karşılıklı anlaşmalarıyla ya da mahkemenin vereceği ayrılık kararıyla meydana gelen bu ayrılıklar talâk olarak isimlendirilmiştir. Aileyi derinden sarsan, ailedeki güveni ortadan kaldıran, evlilik birlikteliğini sonlandıran en önemli sebep zinadır. Aile bünyesinde meydana gelen zina ispat edilemiyor ve eş tarafından kesinlikle biliniyorsa, bu durumda evlilik mahkeme huzurunda yapılan liân ile sonlandırılır.

Liân, toplumdaki ahlâkî çöküntüyü engelleme ve neslin muhafaza altına alınması bakımından önemli bir yere sahiptir. Karısının zina ettiğini, doğan ya da doğacak olan çocuğun kendisinden olmadığını iddia eden, bu duruma kendisinden başka şahidi olmayan ve iddiası karısı tarafından reddedilen kişinin, hâkim huzurunda Kur'an-ı Kerim'de belirtildiği şekilde yeminleşerek ayrılmasıyla liân gerçekleşir.

“İslâm Hukukunda Liân ve Hükümleri” adlı tezimiz, giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Öncelikle İslâm Hukukunda evlilik birlikteliğini sona erdiren durumlar hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, liân kavramı ve liân kavramıyla ilgili kavramlar, ikinci bölümde, liânın hukukî dayanakları, sebebi, rüknü, şartları, üçüncü bölümde de liânın hukuki sonuçları, liânın hükmünü iptal eden durumlar açıklanmış ve bu çalışmanın ortaya koyduğu neticeler sonuç kısmında ifade edilmiştir.

Bu çalışmamda bana rehberlik eden, yüksek lisans tez konumun seçimi ve hazırlanması sırasında tavsiyeleriyle bana destek olan saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Ercan ESER'e ve danışman hocam Doç. Dr. Suat ERDEM'e en içten saygı ve şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Tezimin yazımında fikirlerinden istifade ettiğim, çalışmamda beni teşvik eden kıymetli hocalarım Prof. Dr. Şamil DAĞCI'ya, Doç. Dr. Rıfat USLU'ya, kaynak ihtiyacımı karşılayan İSAM (İslâm

Araştırmaları Merkezi)'a, yetişmemde büyük emekleri olan, bana ilim sevgisini aşılayan, eğitimimin her aşamasında beni destekleyen anneme ve babama, tezimi hazırlama sürecinde bana sabır gösteren eşime ve kızlarıma gönülden teşekkür ederim.

şule AKA
YOZGAT -2017

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN AMACI

İslâm Hukukunda talâk kelimesi genellikle tek taraflı irade beyanıyla yapılan boşamayı ifade etmekle birlikte, karşılıklı anlaşarak sonlandırılan evlilikler ve mahkeme kararıyla sonlandırılan evlilikler de bu kavramın içerisinde ele alınmıştır.

İslâm Hukuku evliliği teşvik ederken gerekli durumlarda boşanmayı eşler için zorlaştırmamıştır. Bu kolaylığın kullanılarak hak kaybına yol açılmaması ve zorunlu olmayan durumlarda kullanılmaması için dinî ve hukukî tedbirler de alınmıştır. Boşanmaya sebep olan duruma göre boşanma helal ve caiz sayılmıştır. Örneğin İslâm, erkeğin boşama hakkını suistimal etmesini önleyebilmek için kadının hakkı olan mehirde herhangi bir sınırlamaya gitmemiştir.

Cahiliye döneminde ve farklı toplumlarda uygulanan bazı boşama şekilleri ise (ilâ, zihâr) bizzat Kur'an-ı Kerim'de ayetler ile yasaklanmıştır. Bu uygulamaları yaptıktan sonra evliliğine geri dönmek isteyen erkekler için kefarete gerekmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de ayetlerle açıklanan ve evliliği sonlandıran bir diğer uygulama da liân'dır. Liân, karısının zina fiiline şahit olduğu halde bunu ispatlayamayan bir eşin, mahkemeye müracaat ederek karısından Kur'an-ı Kerim'de belirtilen sözlerle boşanmasını ve zina fiili sonucunda doğan ya da doğacak olan bir çocuk var ise bu çocuğun nesebinin mahkeme huzurunda reddedilmesini ifade eder.

Liân, İslâm Hukuk sistemi içinde farklı bir yere sahiptir. Bu konu ile ilgili müstakil bir eser bulunmamaktadır. Klasik kaynaklarda liân, talâk konusunun içinde ele alınmıştır. Bu araştırmamızda biz liân uygulamasının gerekliliğini ve bu uygulamanın ayrıntılarını ele almaya çalıştık.

Günümüz toplumunda aile müessesesinde meydana gelen yozlaşma ve toplumdaki ahlaki çöküntüyü de dikkate alarak İslâm Hukukundaki liân uygulamasının daha iyi anlaşılması ve değerlendirilmesi gerektiğini düşündük. Böylelikle çalışmamızda İslâm'ın insana verdiği değer ve kişi haklarının korunmasında gösterdiği hassasiyet, sağlıklı nesillerin oluşmasında izlediği yolları ortaya koymaya çalıştık.

ARAŞTIRMANIN SUNULMASI

Tez çalıőmamıza konu olan liân, kaynaklarda talâk konusu içinde iőlenmesine rağmen biz talâk konusunu bütünüyle ele almadık. Evlilik birliğini sona erdiren durumları kısaca anlattık. Talâk içinde sadece liân konusunu ve liân ile ilgili hükümleri incelemeye çalıştık.

Çalıőmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak evlilik birlikteliğini sona erdiren durumlar ve liân kelimesinin anlamı ele alınmıştır. Bu bağlamda öncelikle liân, zina ve kazf kelimelerinin anlamları üzerinde durulmuő; kazf suçunun liân konusuyla bağlantısı sebebiyle, daha iyi anlaşılmasına yönelik bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde liânın hukukî dayanağı ve yapılıőı iőlenmiőtir. Öncelikle Kur'an ve Sünnette liân ile ilgili emir ve yasaklar ortaya konulmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) dönemindeki uygulanıő biçimleri ve İslâm Hukukçularının çıkardığı sonuçlar üzerinde durulmuőtur.

Üçüncü bölümde liânın doğurduğu sonuçlar ele alınmıştır. Liân sonucunda eşlerin durumu, reddedilen çocuk varsa İslâm açısından çocukla ilgili hükümler bu bölümde iőlenmiőtir. Liândan dönüş halinde uygulanacak hükümleri de sonuç açısından değerlendirerek bu bölümde incelemeyi uygun bulduk.

Tezimizde ele aldığımız liân konusunun değerlendirmesini de sonuç bölümünde ele aldık.

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Günümüzde aile kurumu büyük bir erozyon yaşamaktadır. Toplumda yaşanan ahlâkî yozlaşma aile yapısını da olumsuz yönde etkilemektedir. Gerek İslâmî hükümlerin bilinmemesi gerek de medyanın olumsuz yönlendirmesiyle nikâh terk edilmeye hatta gereksiz görülmeye başlanmıştır. Bu da toplumda gayrimeşrû yaşantıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Toplumda fuhuş ve ahlaksızlığın yaygınlaşması aile bağlarının kopmasına, toplum düzeninin bozulmasına sebep olmaktadır.

İslâm, mümin'in tarifini yaparken, “*onlar iffetlerini korur*”¹ diyerek fuhuş ve ahlaksızlığı yasaklamıştır. Böylelikle İslâm, nefsi ve nesli koruma altına almıştır. Evlilik bünyesinde ya da dışında yaşanan zina suç olarak kabul edilmiş ve gerekli cezalar uygulanmıştır. Sabit olan fiillerin cezası uygulanmış, şüpheli durumlarda ceza uygulanmamıştır. Biz konumuz itibariyle ispat edilemeyen ve evlilik bünyesinde yaşanan zina fiillerini değerlendireceğiz. Bu durum İslâm hukukunda liân başlığı altında ele alınmıştır. Liân sonucunda ortaya konan hükümlerle insanların mağduriyetleri de önlenmiştir.

Günümüz hukuk sisteminde evlenme ile kurulan evlilik birliği, cinsel sadakat yükümlülüğünü de beraberinde getirmektedir. Yani aldatma (zina) evlilik birliğine yapılmış en büyük hakaret ve sadakatsizliktir. Mutlak boşanma sebebidir. Zina sebebine bağlı olarak boşanmak isteyen eş, bunu hukuka uygun bir delille ispatlamak zorundadır. Bu tür davalarda davalıya yemin teklif edilmez. Davalının ikrarı hâkimi bağlamaz. Hâkime, vicdanî kanaat gelirse tarafların boşanmalarına ve müşterek çocuklarının velâyetlerinin hangi tarafa ait olduğuna karar verir. Bununla birlikte hukuka göre zina suç sayılmadığı için ceza davasına konu edilmez.

Ahlâkî açıdan kabul edilemeyecek olan zina fiili, dinî açıdan yasaklanmış hatta zinaya sebep olabilecek fiiller bile kabul edilmemiştir. Evli kişilerin zinası ise hiçbir şekilde kabul edilebilir bir durum değildir. Bu itibarla Kur'an ve Sünnet ışığında İslâm hukukunun liân ile ilgili hükümlerinin değerlendirilmesi ve örnek alınması gerekliliği görülmektedir.

¹ Mü'minûn 23/5

BİRİNCİ BÖLÜM
EVLİLİĞİ SONA ERDİREN DURUMLAR
KAVRAM OLARAK LİÂN

1.1. GENEL OLARAK EVLİLİĞİ SONA ERDİREN DURUMLAR

Tezimizin asıl konusunu teşkil eden liân, İslâm Hukuku kaynaklarında talâk başlığı altında ele alınmıştır. Bu nedenle İslâm Hukuk sisteminde evliliği sona erdiren durumları kısaca ele almak yararlı olacaktır.

Öncelikle İslâm dini eşlerin evlilik birliğini korumalarını teşvik etmiştir. Bu akdin sebepsiz bozulmasına manevi yaptırımlar getirerek beraberliğin teminini istemiştir. Ancak evliliğin devam etme imkânı kalmadığında Talâk'ı başvurulacak bir çözüm şekli olarak meşrû saymıştır¹. Buna rağmen evlilik birliğinin keyfi şekilde sona erdirilmesi tasvip edilmemiştir². Evlilik birliğinin devamı için alınması gereken önlemler de açıkça ifade edilmiştir³.

İslâm Hukukunda evlilik birliği talâk, muhâlea, tefrik ve fesih⁴ yoluyla sona erebilir.

1.1.1.Talâk

İslâm Hukukunda talâk, nikâh akdini belirli bir lafız ya da onun yerine geçen bir sözle hemen ya da gelecekte ortadan kaldırmaktır⁵. Burada geçen özel lafız, nikâh akdini sona erdiren direk ya da dolaylı söylenmiş kelimelerdir.

Talâk kelimesi dar anlamda, erkeğin eşinden ayrılmak için başvurduğu bir yöntemdir. Geniş anlamda kullanıldığında ise evlilik birliğini sona erdiren diğer kavramları da (tefrik, talâk, hul) içine almaktadır. Kitap, Sünnet ve İcma ile sabit olan talâk, genellikle tek taraflı irade beyanıyla yapılan boşamayı ifade eder. Kitap ve Sünnetteki naslarda boş(a)nma hak ve yetkisinin erkeğe ait olduğu anlaşılmaktadır⁶. Bununla birlikte eşlerin anlaşarak boşanması (muhâlea)⁷, boşama yetkisinin erkek

¹ Bakara 2/228-232, 236-237, 241; *Buhârî*, Talâk 1-4.

² *Ebü Dâvud*, Talâk 3.

³ Nisâ 4/34-35,128.

⁴ Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, Dâru'l-Fikr, Dimaşk, 1975, VII, s. 347; Ahmet Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, İFAV Yay., İstanbul, 2013, s. 74.

⁵ İbnü'l Hümmâm, Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid, *Fethu'l-Kadîr*, Darül Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, 2003, III, s. 463; İbn Âbidîn, Muhammed Emin, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr şerhu Tenvîri'l-ebşâr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, IV, s. 429; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1976, II, s. 175; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İz Yay., İstanbul, 2009, I, s. 348.

⁶ Bakara 2/227-231; İbnü'l Hümmâm, *Fethu'l-Kadîr*, III, 463, s. 464.

⁷ Bakara 2/229.

tarafından hanımına verilerek kullanılması (tefviz-i talâk)⁸, ve gerektiğinde hâkimin ve hakem heyetinin boşanmaya hükmedebilmesi (tefrik)⁹ de boşama olarak değerlendirilmektedir.

Talâk, nikâhı iptal edip etmeme açısından ya da bir nikaha ihtiyaç duymadan evlilik hayatına devam edip etmemesi açısından ric'i ve bain olmak üzere iki kısma ayrılır. Erkeğin boşadığı hanımına, yeni bir nikâh akdine ihtiyaç duymadan, yeni bir mehir belirlemeden iddet süresi içinde dönmesine imkân tanıyan boşamaya ric'i talâk denir. Erkeğin boşadığı hanımına ancak yeni bir mehir ve yeni bir akitle dönebileceği boşamaya da bain talâk denir¹⁰.

Kur'an ve Sünnete uygunluk açısından ise boşanma sünni ve bid'i talâk olarak iki şekilde ifade edilir. Erkeğin karısını hayız halinin ve ilişkinin olmadığı temizlik döneminde bir talâkla boşaması ve iddet sona erene kadar onu beklemesiyle gerçekleşen boşama sünnete uygun olan talâktır. Âyet¹¹ ve hadisler¹²(sünnete uygun olan boşama, erkeğin karısını -aybaşı ve lohusalık halinden- temiz iken ve onunla zevci ilişkide bulunmadan boşamasıdır.) talâk'ın böyle olması gerektiğine işaret etmektedir. Bid'i talâk ise, kocanın, karısını hayızlı ve nifaslı iken veya temizlik döneminde karı koca ilişkisinden sonra ya da temizlik süresi içinde birden fazla boşamasıyla olur¹³.

İslâm Hukukçuları karı koca arasında meydana gelecek ayrılıkları talâk konusu içinde belli başlıklarla ele alırken Mâlikîler, bu ayrılıkların on beş çeşit olduğunu söylerler. Bunlar: Bütün çeşitleriyle talâk, koca yemininden dönmez ise îlâ, liân, irtidat, karı-kocadan birinin diğerine mâlik olması, hanımına zarar vermek, hakemlerin eşleri ayırması, zifaktan önce karı kocanın ihtilafa düşmeleri, kocada cinnet, cüzzam ve alaca hastalığı meydana gelmesi, karı kocadan birisinde uzvî bir kusur bulunması, kocanın nafakayı veya mehri temin edememesi, aldatma, kaybolma,

⁸ Ahzab 33/28, 89;İslâm Hukuku boşama yetkisini kocaya vermiştir. Bununla birlikte koca, boşama yetkisini hanımına devredebilir. Bu işleme *tefvîdu 't-talâk* denmektedir. Bu yetkiyi nikâh akdi esnasında ya da sonrasında kendiliğinden verebileceği gibi hanımının isteği üzerine de verebilir.

⁹ Nisâ 4/35.

¹⁰ Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, Ekev Yay., Erzurum, 2000, ss. 66-69

¹¹ Talâk 65/1

¹² *İbn Mâce*, Talâk 2.

¹³ Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, ss.72-76

kölenin hanımı durumundaki cariye azat olması ve hür hanımı üzerine cariye ile evlenmesi¹⁴.

1.1.2.Muhâlea

Evlilikte kadın, çeşitli sebeplerden dolayı eşinden ayrılmak isteyebilir. İslâm kadına, istenmeyen evliliği bitirmek için muhâleayı meşrû kılmıştır¹⁵.

Hul' sözlükte 'çıkarmak, giydirmek, evlilik bağına son vermek'¹⁶ manasına gelmektedir. Fıkıhta ise kadının, belli bir karşılık vererek eşini ayrılmaya razı etmesi üzerine evlilik bağının sonlandırılmasını ifade eder¹⁷. Bu olay karşılıklı anlaşmayla gerçekleştiği için muhâlea adını alır. Bu tür ayrılıklarda kadın genellikle birikmiş nafaka, mehir, iddet nafakası gibi bazı alacaklarından vazgeçer.

Muhâlea, Kur'an-ı Kerim'de geçen "...*(Evlilikte) tarafların Allah'ın belirlediği ölçüleri koruyamama endişeleri dışında kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şeyi geri almanız, sizin için helal olmaz. Eğer onlar Allah'ın belirlediği ölçüleri gözetmeyecekler diye endişe ederseniz, o zaman kadının (boşanmak için) bedel vermesinde ikisine de günah yoktur...*"¹⁸ âyet-i kerimesiyle meşrû olmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde ilk muhâlea uygulaması Sabit bin Kays ve karısı arasında olmuştur¹⁹. Sabit b. Kays'ın hanımı Rasûlullah'a (s.a.s.) gelmiş, eşini dini ya da ahlakı konusunda kınamadığını fakat onunla geçinemediğini söylemiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) "*mehir olarak aldığın bahçeyi geri verir misin?*" diye sorunca "evet" demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) Sabit'e bahçeyi almasını söylemiştir ve onları ayırmıştır²⁰. Sahabe döneminde de muhâlea yapan eşler vardır²¹.

¹⁴ İbn Cüzey, Ebû'l-Kâsım Muhammed bin Ahmed (ö.741/1340) *el Kavânînu'l- Fıkhiyye*, ys, ts, s.369; Zuhaylî, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, IX, s. 275.

¹⁵ Bakara 2/229.

¹⁶ İbn Manzûr Ebû'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanü'l-Arab*, Dârü İhyâü't-türâsü'l-Arabî, Beyrut,1997, 'hul' md, IV, s. 178.

¹⁷ İbn Nüceym, *Bahru'r-râk*, IV, s. 118; İbn Kudâme, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b.Ahmed b. Mahmud (630/1232), *el-Muğnî*, Dârü'l-Âlemi'l-Kütüb, Riyad, X, s. 220; H.İbrahim Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, s. 126.

¹⁸ Bakara 2/229.

¹⁹ *Buhârî*, Talâk 12; *Muvatta*, Talâk 11.

²⁰ *Ebû Dâvud*, Talâk 17,18.

²¹ *Muvatta*, Talâk 11.

İslâm Hukukçuları bir kadının, Kur'an, Sünnet ve sahabe uygulaması ile sabit olan muhâlea yoluyla istemediği evliliği mehir ve nafaka hakkından vazgeçmek suretiyle sona erdirebileceği hususunda ittifak etmişlerdir.

Hanefilere göre muhâlea, eşler arasında karşılıklı anlaşmaya dayalı, icap ve kabul ile tamam olan bir akittir²². Yani muhâleanın rüknü icap ve kabulden ibarettir. Ve hul' kelimesi yerine aynı anlama geldiği kabul edilen bey'-şira, mübaree, müfaraka gibi lafızlar da kullanılabilir. Talâk kelimesi bir bedelle birlikte kullanıldığında hul' anlamına gelir, buna "talâk ala'l- mal" denilir²³. Hanefî fakihlerine göre hul' yapılabilmesi için taraflar arasında sahih bir nikâh bağının olması, eşlerin akıl balığ olması, kocanın talâk ehliyetine sahip olması gerekir²⁴.

Diğer İslâm hukukçuları, taraflar ve hul' bedelini de muhâleanın rüknü olarak kabul ederler.

Mâlikî, Şâfî ve Hanbelî mezheplerine göre, muhâlea eşler bakımından muavaza akdi sayılır ve ivazlı akitlerin hükümlerine tabi olarak gerçekleşir. Taraflar iradelerini söz veya yazıyla açıklayabilirler. Konuşma özürsüzlerle muhâlea yapabilirler.

Muhâlea kadının vereceği bir bedel karşılığında gerçekleşir. Bu bedel hukuken mal kabul edilen bir şey olmalıdır. Hukuk terimi olarak mal, aynî haklara ve hukukî işleme konu olabilen nesnedir. Genel olarak kabul edilen, mehir olabilen her şey hul' bedeli olabilir. Hanefiler mal'ı "hukuken kendisinden istifade edilmesi mümkün ve mevcut olan ayn" olarak kabul ettiğinden bunun dışındaki hak ve menfaatler hul' bedeli olarak kabul edilmez²⁵. Diğer İslâm hukukçularına göre mal; eşya, hak ve menfaatleri kapsadığından bunlar da hul' bedeli olabilir. Buna göre ölçülen, tartılan, menkul ve gayrimenkul mal ve eşyalar, kadının çocuğu emzirmesi, nafakasını temin etmesi, mehir alacağından vazgeçmesi de hul' bedeli olabilmektedir²⁶.

²² Merginânî, Burhânuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Ebû Bekr (ö. 593/1197), *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübedî, İdâretü'l-Kur'an ve'l-'ulûmu'l-İslâmiyye*, Pakistan, III, s. 284.

²³ Kâsânî, Ebû Bekir Alâüddîn b. Mes'ud (ö. 587/1191); *Bedâ'î'u's-Sanâ'î fi Tertibi's-Şerâ'î*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, IV, s. 325; Nihat Dalgın, *İslâm Hukukunda Boşama Yetkisi*, İFAV Yay., İstanbul, 2001, s. 101.

²⁴ Merginânî, *el-Hidâye*, III, s. 293.

²⁵ Merginânî, *el-Hidâye*, III, s. 284.

²⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 486.

İslâm hukukçuları tarafından kadının ödediği bedelin miktarının mehir miktarından fazla olması hoş karşılanmamıştır. Buna rağmen Hanefiler mehirden fazla ödenen miktarın geçerli olduğunu ifade etmişlerdir²⁷.

Muhâleada bedel sabit olduğu zaman Hadis-i Şerif'te de belirtildiği gibi bain talâk meydana gelir²⁸

İslâm Hukukçularından bir kısmı muhâleayı fesih olarak kabul etse de talâk olduğu görüşü tercih edilmiştir. Muhâlea ile ayrılmanın sonucunda evlilik, bain talâkla sona ermekte ve evlilikle alakalı her türlü münasebet ortadan kalkmaktadır.

1.1.3.Tefrîk

Tefrîk, sözlükte 'bir bütünü parçalamak, iki şeyi birbirinden ayırmak, aralarını açmak...' gibi manalara gelmektedir. Fıkıhta ise hâkim tarafından nikâh akdinin çözülüp, evlilik hayatına son verilmesi demektir²⁹.

Talâkta koca tek taraflı irade beyanıyla evliliği sonuçlandırabilir ve bu hakkını istediği zaman kullanabilir. Kadın ise bazı sebeplere dayanarak boşanma için mahkemeye müracaat edebilir.

Kur'an-ı Kerim'de evli kadınların ya iyilikle tutulması ya da güzellikle salıverilmesi tavsiye edilmiştir³⁰. Eğer evlilik kadın açısından zarar verici boyuta gelmişse bu zararın ortadan kaldırılması gerekir. Âyette kocanın eşine zarar verici şekilde evliliği devam ettirmesi yasaklanmıştır³¹. Bu durumda hâkim, kadının başvurusunu göz önüne alarak evlilik birliğini sonlandırabilir.

Hanefiler ve Şâfîiler talâkın kocaya ait bir hak olduğu ilkesinden yola çıkarak kadının tefrik isteme ve hâkimin tefrike hükmetme hakkını sınırlı tutmuşlardır. Fakat tefrik sebeplerinin varlığını tespit eden hâkim, tefrik kararı vermek zorundadır. Hâkimin tefrik kararı verebilmesi için geçerli olan şartlar kısaca şöyle sıralanabilir:³²

²⁷ Merginânî, *el-Hidâye*, III, ss. 294-295; Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, s. 135.

²⁸ Dârekutnî, *es-Sünen*, II, s. 45-46

²⁹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen Yay., İstanbul, 1976, II, s. 363.

³⁰ Bakara 2/229.

³¹ Bakara 2/231.

³² Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, 509; Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, İstanbul 2013, s. 92; Acar, *İslâm Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, s. 149.

1.1.3.1.Hastalık ve Bedeni Kusurlar

Nikâh akdi yapıldığı sırada erkekte bulunan ya da daha sonra ortaya çıkan hastalıklar, fiziksel kusurlar ve bazı cinsel kusurlar ayrılık sebebi kabul edilmiştir. Bu kusurların ayrılık sebebi sayılabilmesi için, kadının bu kusuru daha önceden bilmemesi ve kabul etmemesi gerekir.

Kocada bulunan ve ayrılma sebebi sayılan kusurların iyileşme durumu olursa bir yıl izin verilir. Bir yılın sonunda iyileşme olmamışsa hâkim tarafından evlilik sonlandırılır.

1.1.3.2.Kötü davranma ve şiddetli geçimsizlik

Eşler arasındaki geçimsizlik, şeref ve haysiyete yapılan saldırıların sebep olduğu tartışmaların, rahatsız edici boyuta ulaşmasıyla gerçekleşir. Eşlerin evlilik hukukuna riâyet etmemeleri, birbirlerine ağır küfürler etmeleri, kocanın hanımını dövmesi, onu haram fiilleri yapma konusunda zorlaması, eşlerin birbirlerini onur kırıcı şekilde yermeleri vb davranışlar şiddetli geçimsizlik olarak değerlendirilmiştir.

Eşler arasında kötü muamele ve geçimsizlik meydana geldiğinde ne yapılacağı Kur'an-ı Kerim'de şöyle açıklanmıştır: *“Eğer karı kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse, Allah da onları uzlaştırır. Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdardır.”*³³ Âyet-i Kerimeden de anlaşılacağı üzere İslâm dini, geçimsizliklerin hemen evliliği ortadan kaldıracak şekilde sonuçlanmasını kabul etmemektedir. Öncelikle evliliğin devamı noktasında yapılabilecekler yapılmalıdır.

Kötü muamele ve geçimsizlik durumlarında kadın, mahkemeye başvurur ve mahkeme sonucunda kocaya belli yaptırımlar uygulanarak evlilik birliğindeki sorunlar ortadan kaldırılmaya çalışılır.³⁴

Mâlîkîlere göre evlilik birlikteliği geçimsizlik ve kötü muamele ile çekilmez bir hal aldıysa kadın mahkemeye başvurur. Hâkim kadının davasında haklı olduğunu görürse tefrik kararı verebilir³⁵. Bu tür ayrılıklar bain talâk hükmündedir.

³³ Nisâ 4/35.

³⁴ İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed (ö.595/1198), *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Dârü'l-Mâ'rife, Beyrut,1982, II, s. 99.

³⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, 527; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- Müctehid*, II, s. 99.

1.1.3.3.Kocanın nafakayı kesmesi veya temin edememesi

Hukukî bir terim olarak nafaka, evlilik içinde kocanın, eşi ve çocukları için yüklenmiş olduğu her türlü geçim masrafıdır³⁶.”*Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmayı sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur...*”³⁷ âyetinde aile reisi olarak belirtilen erkek eşinin nafakasını (örfe uygun olarak) temin etmekle yükümlüdür³⁸.

Nafakanın temin edilememesi iki şekilde olur: Birincisi kocanın ekonomik gücü yeterli olmadığı için nafakayı temin edememesi, ikincisi ise ekonomik gücü olduğu halde nafaka temininden kaçınmasıdır.

Erkeğin nafakayı temin edecek malı varsa, kadın mahkeme yoluyla boşanma davası açamaz. Bu durumda öncelikle mahkemeye başvurarak hukuki yoldan zorla da olsa kocanın malından nafaka temini yoluna gitmelidir³⁹. Bununla birlikte kadının talebi ile hâkim; kadına, kocası adına borçlanma yetkisi verir⁴⁰. Kocanın nafakayı ekonomik durumunun iyi olmaması sebebiyle temin edememe durumunda ise İslâm Hukukçuları ihtilaf etmişlerdir.

Hanefilere göre kadın maddi zorluk yaşadığı için kocasına boşama davası açamaz. Kur’an-ı Kerim’de sıkıntıdan kurtuluncaya kadar borçlu kişiye müddet verilmesi önerilmektedir⁴¹. Kadın da bu nedenle zorluklara sabrederek kocasına müddet vermelidir⁴².

Hanefiler Kur’an-ı Kerim’deki “*İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah’ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.*”⁴³ âyetinden de fakir kocanın nafaka temininde mükellef olmadığını anlamışlardır.

³⁶ Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, s.64; Ebû Zehra, *el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye*, s. 347.

³⁷ Nisâ 4/34.

³⁸ Bakara 2/233.

³⁹ Ebû Zehra, *el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye*, s. 350.

⁴⁰ Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, s. 95.

⁴¹ Bakara 2/280.

⁴² Hallâf, *Ahkâmu’l-Ahvâlî’ş-Şahsiyye*, s.161; Ebû Zehra, *el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye*, s. 348.

⁴³ Talâk 65/7.

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre ise nafaka temin edilmemesi durumunda kadının tefrik yoluyla boşanma hakkı vardır⁴⁴. Hâkim, kadının başvurusunu inceledikten sonra nafakanın temin edilememesi sabit olursa boşanmaya hükmeder.

Kur'an-ı Kerim'de "*Kadınları boşadığınız ve onlarda bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Fakat haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın...*"⁴⁵ buyrulmaktadır. Nafaka temin edemeyen kocanın, hanımını bu âyete uygun olarak iyilikle boşaması gerekir. Nafaka temin edemeyen kocanın, hanımını yanında tutması kadına zarar vermek olacağından kadının bu durumda dava açması hakkı vardır.

1.1.3.4.Kocanın kaybolması veya evi terk etmesi

Mefkud, İslâm Hukukunda kaybolmuş, hayatta olup olmadığına dair hakkında bilgi bulunmayan kimse için kullanılan bir terimdir. Gâib terimi de hayatta olduğu bilinmekle beraber bulunduğu yer bilinmeyen kimse için kullanılır⁴⁶.

Mefkud terimi kadın ve erkek aynı durumdaki kişiler için kullanılır. Sosyal yaşantı dikkate alındığında mefkud genelde erkekler için kullanılır. İslâm Hukukunda erkeklerin talâk yetkisiyle birlikte birden çok kadınla evlenme izni olduğundan evlilik ve nikâh konularında erkeklerde hak kaybı olmamaktadır. Bu nedenle mefkud ile ilgili anlatımlar genellikle erkek üzerinden yapılmıştır⁴⁷.

Mefkud ile ilgili temel problem bu kimsenin hayatta olup olmamasıyla ilgilidir. Uzun süre haber alınamayan, hayatta olup olmadığı bilinmeyen kişinin sağ kabul edilmesi gerekir. Bu durumda da ortaya dinî ve hukukî problemler çıkabilir. İslâm Hukukçuları kişinin kaybolmasının üzerinden belli bir süre geçmesi durumunda, yargı yoluyla mefkudun ölümüne karar verileceğine hükmetmiştir. Bu karar verilinceye kadar geçen sürede mefkudun kazanılmış hakları saklı kalır. Kazanılacak haklar bakımından ise mefkud, ölü kabul edilir.

Kaybolan kişi evli ise nikâh bağının devam ettiği kabul edilir. Bu durumda eşi evlenemez ve nafaka ile ilgili problemler yaşayabilir. Bazı mezheplerde belli şart ve süreye bağlı olarak mefkudun hükmen öldüğüne karar verilir ve evlilik bağı

⁴⁴ Ebû Zehra, *el-Ahvâlî 'ş-Şahsiyye*, s. 351.

⁴⁵ Bakara 2/231.

⁴⁶ Komisyon, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB. Yay, Ankara, 2006, s.418

⁴⁷ Beşir Gözübenli, '*Mefkûd*', DİA, İstanbul, 2003, XXVIII, ss 353-356

böylelikle sonlandırılır. Mahkemenin verdiği bu karar doğrultusunda kadın başkasıyla evlenebilir.

Hanefîlerde ölümüne kesin karar verilecek şekilde kaybolan kişiye, hükmen vefat kararı verilebilmekle birlikte kesin ölüm kararı verilemeyecek durumlarda, ortaya çıkabilecek sakıncadan dolayı, kaybolan kişi için ölüm kararı verme süresi uzun tutulmuştur.

Hanefî ve Şâfiîlere göre bir kimsenin ölümüne hükmedilebilmesi için doksan yaşına kadar veya yaşitlarının hayatta olduğu sürece beklenir. Bundan sonra kişinin ölümüne hükmedilebilir⁴⁸.

İmam Mâlik ve Ahmed bin Hanbel'e göre kaybolan kişinin belli bir süre sonunda ölümüne hükmedilebildiği gibi, bu durum kadın için boşanma sebebi olarak da kabul edilebilir. İmam Mâlik'e göre kocadan son haber alma tarihinin üzerinden dört sene geçtiğinde kadın boşanmak isterse mahkemeye başvurabilir⁴⁹.

Kocanın sağ olduğunun bilinmesi ve eve gelmemesi durumunda koca gâip olarak değerlendirilir. Gâib olarak değerlendirilen kişilerin sağ olduğu düşünüldüğünden, onların evliliğinin devamı konusunda durum mefkuddan farklı değerlendirilmiştir.

Hanefiler ve Şâfiîler gaipliği boşanma sebebi olarak kabul etmezler. Mâlikî ve Hanbelîler gaipliği boşanma sebebi olarak kabul ederler. Bunun için Mâlikîlere göre kişi bir yıl ve daha fazla süre görülmemişse, Hanbelîlere göre altı ay ve daha fazla süre eve gelmemişse kadın boşanma için mahkemeye başvurabilir. Gâiplik durumunda mahkeme yoluyla yapılan boşama Mâlikî'ye göre bâin talâk, Hanbelî'ye göre fesih hükmündedir⁵⁰.

Hukuk-ı Âile Kararnâmesinde⁵¹ (25 Ekim 1917 tarihli bu kararname, aile hukuku alanında İslam ve Osmanlı hukuk tarihinde ilk örnektir.) kadının hayatını zorlaştırması göz önünde bulundurularak Mâlikî mezhebinin görüşü tercih edilmiştir. Kadın için gâib olan kocanın ölüm ihtimalinin kuvvet derecesine göre dört veya bir yıl

⁴⁸ Merginânî, *el-Hidâye*, IV, 387; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, VII, 221.

⁴⁹ Sahnûn b. Saîd et-Tennûhî, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, II, 29-30; Merginânî, *el-Hidâye*, IV, 387.

⁵⁰ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, ss 29-30; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, XIII, s.250

⁵¹ Aydın, M. Âkif, 'Hukuk-ı Âile Kararnamesi', DİA, XVIII, Ankara, 1998, s.314

bekleme süresi öngörölmüştür. Bu süre sonunda kadın mahkemeye başvurarak boşanabilir (Hukuk-ı Âile Kararnamesi md. 127).

1.1.3.5.Hanımına zina isnadı sebebiyle yeminleşme ve lanetleşme (Mülâ'ane/ Li'ân)

Sözlükte, “lanetleşmek, uzaklaşmak” gibi anlamlara gelen mülâane, fikhî bir terim olarak, “karısına zina isnat eden veya (doğan/ doğacak olan) çocuğun nesebini reddeden, fakat bu iddiasını dört şahitle ispat edemeyen kocanın, mahkemede hâkim huzurunda karısıyla Kur'an-ı Kerim'de belirtilen şekilde yeminleşerek evlilik birlikteliğini sonlandırmasını ifade etmektedir⁵². Tezimizin konusu İslâm hukukunda liân ve hükümleri olduğu için bu konu ayrıntılı biçimde incelenecektir.

1.1.3.6.Eşine yaklaşmama yemini (Îlâ)

Kocanın eşine yaklaşmamak için Allah'a yemin etmesiyle îlâ gerçekleşir. Îlâ kocanın yemin, adak veya bir şarta bağlamak suretiyle eşiyile cinsel ilişkide bulunmayı kendisine yasaklamasıdır.

*“Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler dört ay beklerler. Eğer (bu müddet içinde) kadınlarına dönerlerse, şüphesiz Allah çokça bağışlayan ve esirgeyendir.”*⁵³

Îlâ'da yemin, AllahTeâlâ'nın mukaddes zatına yapılabileceği gibi örfen Allah'ın yemin için kullanılabilen sıfatlarına da yapılabilir.

*“Eğer (müddeti içinde dönmeyip kadınlarını) boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki, Allah işitir ve bilir.”*⁵⁴

Eşinden ayrı kalma süresi hanefilere göre en az dört ay, şâfiî, mâlikî ve hanbelîlere göre ise dört aydan çok olarak belirlenmiştir⁵⁵. Dört aydan kısa süreli îlâ bir sonuç doğurmaz. Koca süre dolmadan eşine dönerse yeminini bozduğu için yemin keffareti öder. Süre tamamlandıktan sonra dönerse yemin bozulmayacağı için kefareti

⁵² Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, s. 322; Ebû Zehra, *Ahvâlî'ş-Şahsiyye*, s. 345; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yay., İstanbul ts., I, s. 431.

⁵³ Bakara 2/226.

⁵⁴ Bakara 2/227.

⁵⁵ Şîrâzî, Ebû İshâk İbrahim b. Ali b. Yûsuf el-Fîrûzâbâdî, *el-Mühezzebe fî fikhî Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1995, III, s. 54; İbni Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 8; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve İstulâhât-ı Fikhiyye Kâmusu*, II, s. 298.

gerekmez. Eşlerin birbirine dönüp evlilik hayatlarını devam ettirmesi Kur'an⁵⁶ ve Hadisle⁵⁷ teşvik edilmiştir.

Hanefîlere göre dört aylık süre dolduğunda hâkime başvurmadan kesin boşama meydana gelir. İlâ'dan dönüldüğü zaman yeni bir nikâh akdi gerekir⁵⁸.

Şâfiî, mâlikî ve hanbelîlere göre ilâda dört ay tamamlanınca evlilik kendiliğinden sona ermez. Âyetteki 'eğer dönerlerse' ifadesine göre erkeğin dönüp eşini boşaması gerekir. Bunları yapmazsa kadın, hâkime başvurup ayrılık talebinde bulunabilir. Bu durumda ric'i talâk meydana gelir. İddet döneminde geri dönerlerse evliliklerini sürdürmelerinde sakınca yoktur⁵⁹.

İlâ'nın geçerli olabilmesi için ilâ yapan kişinin akıl baliğ olması gerekir. İlâ'da kişinin kendisini men ettiği husus sadece tekarüb (birbirine yaklaşma) hakkında olmalıdır. Aksi halde ilâ geçerli olmaz.

İlâ'ya göre zevç ile zevce arasında beynûnet gerçekleşir. İlâ'dan dönülürse yemin kefareti gerekir. Bunlar yapılmazsa sözle ifade edilen cezanın yerine getirilmesi gerekir⁶⁰. İlâ'dan dolayı ödenmesi gereken keffaret, bir yemin kefareti ibarettir. Bu kefareti de bir köle azat etmek, on fakiri yedirmek veya on fakiri giydirmektir. Bunlardan birisini yapması mümkün değilse üç gün oruç tutması gerekir. Şâfiî, mâlikî ve hanbelî'ye göre bu oruçların ara vermeden tutulması gerekir.

1.1.4.Zihâr

Sözlük anlamı olarak 'sırt' anlamına gelen zihâr, fikhî terim olarak, erkeğin hanımının bir uzvunu aralarında ebedi evlenme engeli bulunan bir kadının mahrem bir uzvuna benzeterek hanımını kendine haram kılmasıdır⁶¹.

İslâm Hukukunda zihâr boşama şekli olarak kabul edilmemektedir. İslâm öncesinde yapılan bu boşama Kur'an-ı Kerim'deki "*İçinizden zihâr yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran*

⁵⁶ Bakara 2/226.

⁵⁷ Müslim, Eymân, 11-13.

⁵⁸ Kâsânî, *Bedâlu's-Sanâi'*, IV, 379; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fikhiyye Kamusu*, II, s. 298.

⁵⁹ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 59; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fikhiyye Kamusu*, II, s. 300.

⁶⁰ Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, s. 98; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fikhiyye Kamusu*, II, s. 295.

⁶¹ Acar, *İslâm Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, s. 188.

kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Şüphesiz Allah, affedicidir, bağışlayıcıdır.”⁶²âyetiyle ortadan kaldırılmıştır.

“Kadınlarından zihâr ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır. (Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce art arda iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah'a ve Resûlüne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Kâfirler için acı bir azap vardır.”⁶³ âyeti gereği yapılan hareketin doğru karşılanmayıp yapılmaması için erkeğe, kefarete ödeyinceye kadar karısı haram kılınmıştır.

Kocanın hanımına zihâr yaptıktan sonra kefarete ödemekten kaçınması halinde, mahkeme tarafından, kefarete ödemeye zorlanır. Kefarete ödeme ya da eşini boşama seçeneklerinden birini kabul etmezse bu durumda mahkeme kararıyla evlilik sonlandırılır⁶⁴.

1.1.5.Fesih

Sözlük anlamı olarak ‘ortadan kaldırmak, ayırmak⁶⁵’ anlamlarına gelen fesih, terim olarak ‘akit zamanında vukû bulan bir eksiklik veya sonradan meydana gelen bir bozukluk sebebiyle nikâh akdini bozmak⁶⁶’ anlamında kullanılmaktadır.

Nikâh akdinden sonra sıhhat şartlarından birinin bulunmadığının ortaya çıkması (kadının iddet içinde olması), velinin küçükleri evlendirmesinden sonra taraflardan birisinin bülüğdan sonra nikâhın feshini talep etmesi, reşid kadının, velisinin rızası olmadan dengi olmayan birisiyle evlendikten sonra velisinin nikâhın feshini talep etmesi, akdin yapıldığı zaman mevcut olan bozukluklardandır. Bu durumlarda nikâh feshedilebildiği gibi sonradan meydana gelen bozukluklardan (eşlerden birinin irtidat etmesi, eşlerden birisinin diğerinin hısımlarından biriyle hürmet-i müsâhereyi gerektiren bir fiil işlemesi) da feshedilebilir⁶⁷.

⁶² Mücâdele 58/2.

⁶³ Mücâdele 58/3-4.

⁶⁴ Dalgın, *İslâm Hukukunda Boşama Yetkisi*, s. 167; Acar, *İslâm Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, s. 188.

⁶⁵ Râzî, *Muhtârü's-sihâh*, I, 443; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, X, s. 260.

⁶⁶ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, s. 349; Acar, *İslâm Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, s. 189.

⁶⁷ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, s. 349; Acar, *İslâm Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, s. 190.

Talâk ile fesih arasındaki temel fark; talâk, sahih olarak meydana gelen evlilikteki nikâh bağı ortadan kaldırmaktır; fesih ise, nikâhın şartlarıyla ilgili bir eksiklik veya bozukluk sebebiyle nikâh akdinin gerçekleşmediğini farz etmektir⁶⁸. Bu nedenle talâk-ı bâin evlilik bağı hemen ortadan kaldırır, talâk-ı ric'i ise (yeni bir nikâh akdine ihtiyaç olmaksızın) tekrar evlilik hayatına dönme imkânı verir. Fakat nikâh feshedilirse böyle bir imkân yoktur. Fesih erkeğin sahip olduğu talâk sayısını eksiltmez, talâk ise eksiltir⁶⁹.

Talâk, hâkimin hükmüne bağlı olmadığı halde fesih bazı durumlarda hâkimin vereceği hükme bağlıdır⁷⁰.

Nikâh akdi esnasında veya sonrasında meydana gelen tahkik ve takdire ihtiyacı olmayan, herkesin bildiği bozukluklarda (irtidat, hürmet-i müsâhere gibi) hâkimin hükmüne gerek kalmadan nikâh akdinin feshedilmesi gerekir. Fesih yapılmayan durumlarda kişinin, hâkime başvurarak bu duruma son vermesi görevidir⁷¹.

Nikâh akdinin hukuken geçerli olmasıyla birlikte, akit esnasında ya da sonrasında oluşan bir eksiklik sebebiyle eşlerden birinin evliliğin feshini istemesi halinde yani takdir ve tahkike muhtaç olan durumlarda (denklik, mehir eksikliği gibi) fesih hâkimin hükmüne bağlıdır.

1.2. LİÂN KAVRAMI

1.2.1. Liân'ın Sözlük Anlamı

Liân kelimesi sözlükte kovmak, hayırdan uzaklaştırmak anlamına gelip iki kişi arasında geçen karşılıklı yeminleşmek demektir⁷².

⁶⁸ İbrahim Yılmaz, *Yetki ve Sistem Açısından İslâm Hukukunda Boşanma*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006, s. 3.

⁶⁹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 348.

⁷⁰ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 349, 350; Yılmaz, *a.g.dt.*, s. 3; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 348.

⁷¹ Acar, *İslâm Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, s. 191.

⁷² Cevherî, İsmail b. Hammad, *es-Sihâh Tacü'l-Luga ve Sihâhü'l-Arabiyye*, Beyrut, 1984, V, s. 2196; Abdurrahman Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, İstanbul, 1993, VII, s. 3014; Mehmet Âkif Aydın, "Liân", *DİA*, XXII, Ankara 2003, s. 172; Bilmen, *Kâmus*, II, s. 325; Cevherî, *es-Sihâh*, V, s. 2196.

Ayrıca bu kelime, tard etmek ve Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmak manasına gelen 'el-la'n' kökünden türemiş olup Allah'ın rahmetinden uzaklaştırma anlamını ifade eder.

Lanet kelimesi Allah'a isnat edilerek kullanıldığında ahirette cezaya müstahak olmak, dünyada ise Allah'ın rahmetinden ve yardımından uzak kalmak anlamını ifade eder. İnsana isnat edildiğinde ise kişinin başkası aleyhine kötü dua etmesidir⁷³.

1.2.2. Liân'ın Terim Anlamı

Fıkıh terimi olarak liân; karısının zina ettiğini veya çocuğunun kendine ait olmadığını iddia eden ve bunu ispat edemeyen kişinin, mahkeme huzurunda karısıyla karşılıklı yemin ederek lanetleşmesi üzerine hâkim tarafından evliliklerine son verilmesini ifade eder⁷⁴.

Hanefî ve hanbelîlerin tarifine göre liân, yeminle güçlendirilmiş şهادettir. Koca lanetle eşi de gazapla yeminini destekleyerek şهادette bulunur. Bu sebeple liân erkek için kazf cezası yerine, kadın için de zina cezası yerine geçer⁷⁵.

Zina, Allah Teâlâ tarafından yasaklanmış bir eylemdir. Toplum tarafından da hoş karşılanmayan bu eylem kişiler için utanç vesilesidir. Zina ile suçlanan kişinin bunu reddetmeye ve kendini temize çıkarmaya hakkı olduğu gibi, eşinin zina işlediğini bilen ve onu ispatlayamayan kişinin de bu utançtan kurtulmaya hakkı vardır.

Bu nedenle şâfiî âlimler liânı, aralarında nikâh akdi bulunmayan bir kadınla gayrimeşru ilişkide bulunup kınanmaya sebep olan fiilden dolayı karısına bunu söylemek veya çocuğun nesebini reddetmek zorunda kalan kişi için hüccet kabul edilen malum kelimelerdir⁷⁶, diyerek tanımlamışlardır.

⁷³ Ragıb İsfahânî, *Müfredat* (Kur'an Kavramları Sözlüğü), trc. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Çıra Yay., İstanbul, 2010, s. 961.

⁷⁴ İbn Âbidîn, *Reddü'l- Muhtâr*, V,149; Komisyon, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay., Ankara, 2006, s. 397.

⁷⁵ Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, II, 325; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi'*, V, s. 25.

⁷⁶ Şirbînî, Muhammed b. Ahmed el Hatîb, *Muğni'l- muhtâc ilâ ma'rifeti meâni'l-elfâzi'l-Minhâc*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1997, III, s. 481.

1.3. LİÂN İLE İLİŞKİLİ DİĞER KAVRAMLAR

Liân, mülâane kavramlarının daha iyi anlaşılabilmesi için liânla ilgili diğer kavramların da anlaşılması gerekir. Eşine zina isnat edip bu isnadını ispat edemeyen kişinin mahkeme huzurunda liân yapması gerekir. O nedenle öncelikle İslâm hukukunda suç olarak kabul edilen zina fiilinin ne olduğu ve cezasının bilinmesi gerekmektedir.

1.3.1. Zina

Zina, sözlükte ve dinî terminolojide aynı manada kullanılır. Meşrû olmayan yani evlilik dışı cinsel ilişki demektir⁷⁷.

İslâm hukukçuları zinanın tanımını hukukî boyutunu da değerlendirerek, daha geniş ifade etmişlerdir. Hanefilere göre zinanın oluşması için failin mükellef olması, fiile rıza göstermesi, evlilik bağı ve şüphesi bulunmayan bir kadınla yapılması şartı aranır⁷⁸. Mâlikîler bu tanımları genişleterek müslüman olma şartını da eklemişlerdir. Şâfiîler ve hanbelîler ters ilişkiyi de zina suçu içinde ele almışlardır. Bu suçu kendi istek ve iradesiyle yapan erkeğe 'zâni', kadına da 'zâniye' denir. Zina suçunu kendi istek ve iradesiyle yapmayan erkeğe fakihler, 'mezniyyün bih', kadına da 'mezniye' veya 'mezniyyün biha' demişlerdir⁷⁹.

İslâm dininde olduğu gibi önceki şeriatlarda da zina büyük günahlardan sayılmıştır. Allah Teâlâ, "*Zinaya yaklaşmayın. Zira o bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.*"⁸⁰ buyurmuştur. İslâm dininin amacı kötülüğü önlemek, ahlak ve fazileti, namus ve şerefi ayakta tutmak, ferdin hakkını, aile düzenini, içtimaî dengeyi korumaktır. Bu nedenle Allah Teâlâ yasakladığı bazı günahlar için bir takım hadd ve cezalar koymuştur.

İslâm hukukunda cezaî müeyyideler had, kısas ve ta'zir olarak üç gruba ayrılır. Sözlükte "*sınır çizmek, tarif etmek, iki şeyi birbirinden ayırmak, ceza tatbik*

⁷⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, VI, 23; İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, VI, 5; Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-Ahkâmî'l- Kur'ân*, Daru'l- Âlemi'l Kütüb, Riyad, 2003, XII, s. 159.

⁷⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, VI, 26; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi'*, IX, s. 178.

⁷⁹ Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, III, s. 197.

⁸⁰ İsrâ 17/32.

etmek, sınır, tanıma”⁸¹ gibi anlamlara gelen had, bir fıkıh terimi olarak miktar ve keyfiyeti naslarla belirlenmiş cezai müeyyideler demektir. Çoğulu hududdur⁸².

Had cezaları Kur’an ve Sünnette belirtilmiştir. Mezheplerde had cezalarıyla ilgili farklılık olmamakla birlikte kisas ve diyet suçunu farklı değerlendirdikleri için sonuçta bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır⁸³.

Zina da yasaklanan ve yapıldığı zaman had gerektiren fiillerdendir. Kur’an-ı Kerim’de Allah Teâlâ “*Zina eden kadın ve erkekten her birine yüz sopa vurun. Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah’ın dininde (hükümleri uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Mü’minlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.*”⁸⁴ buyurmuştur. Bu âyet ile zina suçunun cezası sabit olmuştur.

İslâm Hukukunda şüphe var ise ceza uygulanmaz. Zina eden kadın ve erkeğe ancak bazı durumların gerçekleşmesiyle had uygulanabilir.

1-Fiil kesinlikle haram olmalıdır.

2-Fail, bu işi isteyerek yapmalıdır. İkra-ı mülcî gibi zinaya zorlanmamış olmalıdır.

3-Fail, akıllı ve bülûğ çağına ermiş olmalıdır. Çocuğa, akıl hastasına, sarhoşa ve kendinden kaynaklanmayan bir irade ile zina yapan kimseye had uygulanmaz.

4-Zina, şer’î delillerde yer alan beyyinelerle sabit olmalıdır⁸⁵.

Kitap ve sünnette belirtildiği üzere zina suçunun celde ve recm olmak üzere iki çeşit cezası vardır⁸⁶. İslâm Hukukunda bekâr olan kişi zina ederse celde uygulanır, evli kişi zina ederse recm uygulanır⁸⁷.

⁸¹ Cevherî, *es-Sihâh*, II, s. 462.

⁸² Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâi’*, IX, s. 176; İbn Âbidîn, *Reddü’l-Muhtâr*, VI, 3; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 334; Ali Bardakoğlu, “Had”, *DİA*, XIV, 548; Komisyon, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay., Ankara, 2006, s. 213.

⁸³ Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâi’*, IX, 176; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 334-383; Bilmen, *Kâmus*, III, s. 188; Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 2881; Abdurrahman Mâlikî, *İslâm Hukukunda Ceza*, s. 33, by, 2002; Seyyid Sâbık, *Fıkhü’s-sünne*, İstanbul, 1992, IV, 203; Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mahmud b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li’t-Ta’lîl-i-Muhtâr*, Darü’l Kütübü’l-İlmiyye Beyrut, IV, s. 79.

⁸⁴ Nur 24/2.

⁸⁵ Seyyid Sâbık, *Fıkhü’s-Sünne*, II, s. 417; Mâlikî, *İslâm Hukukunda Ceza*, ss.53,54; Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâi’*, IX, s. 217-218-220; Tahsin Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, Konya,1984, VIII, s. 137; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 334; İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, V, s. 160, İstanbul.

⁸⁶ Nur 24/ 2; *Buhârî*, Muhâribun 30; *Müslim*, Hudûd 25; *Muvatta*, Hudûd, 6/2.

⁸⁷ Nevevî, *Sahih-i Müslim Şerhi*, XI, s. 270.

1.3.1.1. Celd

Sözlükte ‘derisine dokunmak, vurmak, kırbaç ve benzeri şeylerle vurmak’ anlamına gelen ‘celd’ kökünden türetilen celde kelimesi, bir fıkıh terimi olarak kırbaç veya değnekle uygulanan bir tür cezayı ifade etmek için kullanılmıştır. Celde, deriye değnek vurmaktır. Bu da elemin, acının ete ulaşmamasıyla mümkün olur. Celde hükmü İslâm Hukukunda muhsan olmayan hür erkeğe ve hür kadına uygulanır⁸⁸. Celde vurulmasında telef etme, öldürme gibi bir kasıt yoktur. Günahtan vazgeçirme ve caydırıcı olma amacıyla uygulanır.

Hür, baliğ ve âkil olan bekâr kimse zina ettiği zaman ona yüz değnek vurulur. Ebû Hanife dışındaki İslâm Hukukçularına göre bir yıl da sürgün cezası verilir. Ebû Hanife değnek cezasıyla sürgün cezasını aynı adama uygulamanın doğru olmadığını söyler. Çünkü Nur Sûresinde sürgün cezasından bahsedilmemiştir. Sürgün, ahad rivâyetle sabittir. Bu nedenle hâkimin takdirine bağlıdır⁸⁹. Celd cezası uygulandıktan sonra kişi sürgün edildiği yerde de aynı fitneye sebebiyet verebilir. Bu nedenle eğer devlet başkanı gerekli görürse sürgün cezası verebilir⁹⁰.

Ebû Hanife dışındaki İslâm Hukukçuları, Ebû Hüreyre ile Zeyd bin Halid’in yaptıkları rivâyeti sürgün cezasının uygulanması için delil gösterirler⁹¹. Bu Hukukçulara göre Hadis-i Şerif’te, zina eden bekâr için ayrıca bir sene sürgün cezası gerektiğine işaret edilmektedir. İmam Şâfiî: “*Biz, yüz sopanın kime vurulacağını, Hz. Peygamberin sünnetinden yararlanarak tespit ettik.*” demiştir⁹².

Ancak sürgün cezası Hanefilere göre had cezası olmayıp ta’zir cezasıdır. Hâkimin takdirine bırakılmış bir hükümdür. Hakim dilerse hem sopa vurur hem de bir yıl sürgüne gönderir. Dilerse yalnızca sopa vurup sürgün cezası uygulamaz. Fakat hem sopa cezasını hem de sürgün cezasını uygulamaması doğru değildir. Çünkü evli olmayan kişinin cezası celd’dir⁹³.

⁸⁸ Şîrazî, *el-Mühezzeb*, III, s. 336; İbnü’l Hümâm, *Fethu’l Kadîr*, V, s. 303; İbn Âbidîn, *Reddü’l-Muhtâr*, VI, s. 17; Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, VIII, 138; Komisyon, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 88.

⁸⁹ Şîrazî, *el-Mühezzeb*, III, s. 336; Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 2957; Celâl Yıldırım, *Kur’an Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları*, II, İstanbul, 1972, s. 338.

⁹⁰ İbn Âbidîn, *Reddü’l-Muhtâr*, VI, s. 20.

⁹¹ *Buhârî*, Muhâribun 30; *Müslim*, Hudûd 25; *Muvatta*, Hudûd 6/2.

⁹² Şâfiî, Muhammed b. İdris, *er-Risâle*, Çev. Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan, Ankara, 2010, s. 145; Şîrazî, *el-Mühezzeb*, III, s. 336; *Müslim*, Hudûd 3; *Ebû Dâvud*, Hudûd 23; *Tirmizî*, Hudûd 8.

⁹³ Şîrazî, *el-Mühezzeb*, III, 336; Mâlikî, *İslâm Hukukunda Ceza*, s.46.

Köle ve cariyeye zina edecek olursa, onlara elli değnek vurulur. Çünkü Yüce Allah “...(Eğer onlar) Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa, onlara hür kadınların cezasının yarısı uygulanır...”⁹⁴ buyurmuştur.

1.3.1.2. Recm

Sözlükte “*taşla öldürmek, birine taş atmak, taşla tutmak, sövmek, lanet etmek, kovmak, birinin namusuna iftira etmek*” gibi anlamlara gelen recm, klasik fıkıh kitaplarında dört görgü şahidinin şahadetiyle zina suçu işleyen evli erkek ve kadınlara uygulanan cezayı ifade etmektedir⁹⁵.

Recmin uygulanabilmesi için zina eden kişilerde bulunması gereken vasıflar; hür olmak, akıllı olmak, ergenlik çağında olmak, Müslüman olmak, sahih nikâhla evlenmiş olmak, zevcesinde bu vasıfların bulunması ve bu vasıflar bulunan kişilerin cinsî yakınlığının bulunmuş olmasıdır. Saymış olduğumuz bu vasıflar ihsan şartlarıdır ve karı kocanın ikisinde de bulunması gerekir⁹⁶.

İmam Ebû Hanife ve İmam Mâlik’e göre müslüman olmak ihsanın şartlarındandır⁹⁷. Zira Hadis-i Şerif’te: “*Allah’a şirk koşan muhsan olmaz*”⁹⁸ buyrulmuştur.

İmam Şâfiî ve Ahmed bin Hanbel’e göre Müslüman olmak ihsan şartlarından değildir. Bu nedenle zimmî bir kadınla Müslüman bir erkek evlendiklerinde her ikisi de muhsan olur⁹⁹. İslâm mahkemelerinde dava açan zimmî’ye de had cezası uygulanır¹⁰⁰.

Mâlikîler ve hanefilerin büyük çoğunluğu, kişiyi muhsan olarak değerlendirmek için müslüman olmasını şart koşarlar. Onlara göre Hadis-i Şerif’te

⁹⁴ Nisâ4/25; İbn Nüceym, Zeynü’l-Âbidîn b. İbrahim, *el-Bahru’r-Râik Şerhu Kenzi’d-Dekâik*, Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut, 1997, V, s. 15.

⁹⁵ Cevherî, *es-Sihâh*, V, 1928; Şîrazî, *el-Mühezzeb*, III, s. 303; Komisyon, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay., Ankara, 2006, s. 549.

⁹⁶ İbn Âbidîn, *Reddü’l-Muhtâr*, VI, s. 22; Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletuh*, VI, s. 77; Şâfiî, *er-Risâle*, ss.82,83; Şîrazî, *el-Mühezzeb*, III, s. 335-336.

⁹⁷ İbn Âbidîn, *Reddü’l-Muhtâr*, VI, s. 22; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’an*, XII, s. 159; Canan, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, V, s. 160.

⁹⁸ Zeylâî, Cemâlüddin Ebî Muhammed Abdillâh İbn Yusuf, *Nasbu’r-Râye li ehâdisi’l-Hidâye*, Müessesetü’r Riyaz, III, s. 328; İbn Âbidîn, *Reddü’l-Muhtâr*, VI, s. 22; Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletuh*, VI, s. 78.

⁹⁹ Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletuh*, VI, s. 78; Şîrazî, *el-Mühezzeb*, III, s. 336.

¹⁰⁰ *Buhârî*, Hudûd 37; *Müslim*, Hudûd 26.

geçen olayda Hz. Peygamber (s.a.s.) İslâm hükümlerince değil, Tevrat hükümlerince hüküm vermiştir¹⁰¹.

1.3.1.3. Recm ve Celde Cezasının Uygulanması

Recm ve celde cezalarının uygulanabilmesi için suçun ispat edilmesi gerekir. Bu fiil, zina eden kişinin ikrarıyla, hür ve adalet sahibi dört müslüman'ın bir mecliste açık ve net bir şekilde zina olayını tarif ederek zâniler aleyhinde şahitlik yapmasıyla veya kadında hamilelik alametlerinin görülmesiyle anlaşılır. Hz. Peygamber (s.a.s.) suç bu delillerle ortaya çıkmadıkça had ve recm cezalarını uygulamamıştır.

Kısaca yapılması gereken ilk iş had uygulamadan önce şüpheleri ortadan kaldırmaktır. Daha sonra şer'î hükümlerle belirlenen şekilde cezaların uygulanmasıdır. Çünkü hadlerin uygulanması farzdır¹⁰².

Fıkıh âlimleri, bu Âyet-i Kerime ile had cezası uygulanırken müminlerden bir topluluğun hazır bulunmasını müstehap saymışlardır. Şîrâzî, bu sayının dört olması gerektiğini çünkü had için yapılan şahitlikte dört kişiye ihtiyaç olduğunu söylemiştir¹⁰³. İslâm Hukukçuları şahit olarak bulunması gereken topluluğun sayısı konusunda ihtilafa düşmüştür. Bazıları bu sayının üç veya dört, bazıları ise yedi ve daha çok olduğunu ifade etmişlerdir¹⁰⁴. Recm ve celde cezalarının uygulanmasında imamın bulunması ise şart koşulmamıştır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) had cezaları uygulanırken orada bulunmamış, hatta hiçbir recm uygulanırken hazır olmamıştır.

İslam Hukukçularının ittifakıyla hadleri ancak (İslâm devlet başkanı) imam yahut onun vekil tayin ettiği kimse uygular. Çünkü Hz. Peygamber zamanında hiçbir had, O'nun izni olmadan uygulanmamıştır. Hulefâ-i Raşidin döneminde de recm cezası ancak onların izniyle tatbik edilmiştir. Ayrıca had, içtihadı muhtaç ilahî haklardan olduğundan o hususta zulüm ve haksızlıktan çekinmek gerekliliği vardır¹⁰⁵. Eğer had, celde cezası ise devlet başkanı (imam) ya kendisi cezayı uygular ya da kendi yerine birini tayin eder. Eğer recm cezası şahitler yoluyla sabit olmuş ise taşlamaya

¹⁰¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VI, s. 42; Serahsî, *el-Mebsût*, IX, s. 40; Canan, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, V, s. 200.

¹⁰² Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 342; Nevevî, *Sahih-i Müslim Şerhi*, Hudûd-16, XI, s. 276; İbni Mâce, *Hudûd* 9.

¹⁰³ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 342.

¹⁰⁴ Seyyid Sâbık, *Fıkhü's- Sünne*, II, s. 425.

¹⁰⁵ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 341; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-Sanâ'i*, VII, s. 58.

şahitler tarafından başlanması şarttır. Recm cezası ikrar ile sabit olursa devlet başkanı (imam) recm cezasını uygulamaya başlar¹⁰⁶.

Zira suçta sabit olanlar için, hukukî sistemlerde olduğu gibi, ceza verme yetkisi ferde değil, adaleti icra eden müesseselere verilmiştir. Böylelikle hem suçun önüne geçilmiş hem de insanların arasında bir düzen, adalet mekanizması oluşturulmuştur.

1.3.2. Sebb

Seb, sözlükte “*kötü söz söylemek, şetm etmek*”¹⁰⁷, ‘sövme ve çirkin sözlerle birini kötüleme’¹⁰⁸ gibi anlamlara gelmektedir. Sözlükte küfretmek, beddua etmek anlamlarında kullanılan sebb kelimesinin yerine, aynı anlama gelen şetm¹⁰⁹ kelimesinin de kullanıldığı görülmektedir.

Kelam ve akaid literatüründe dine, dinî değerlere ve insanlara sövme anlamında kullanılan sebb kelimesi şetm ve ta’n kelimeleriyle de ifade edilmiştir¹¹⁰.

Kur’an-ı Kerim’de ve Hadislerde “sebb” ve “şetm” kelimeleri sözlük anlamlarında kullanılmıştır. Allah, Peygamber ve dinî değerleri hafife alıp sövme anlamında Nisâ ve Tevbe¹¹¹ sûrelerinde kullanıldığı görülmektedir. Bazı hadislerde de başkasının soyunu küçümseyip, kötüleme ve ayıplamak şeklinde kullanımına rastlanır.

Fıkıh literatüründe sebb kelimesi genellikle kötü söz söyleme anlamında kullanılmakla birlikte bazı fıkıhçılar bu kelimenin iftira, aşağılama ve kusur isnat etmeyi de içine alan bir kavram olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte sebb ve kazf kelimelerinin birbirlerinin yerine kullanıldığı da olmuştur¹¹². Bu kelime Türkçede

¹⁰⁶ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, V, s. 14; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VI, s. 91; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-Sanâ'i*, VII, s. 58; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, VI, 15; İbnü'l Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, VII, s. 357.

¹⁰⁷ İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-Arab*, Dâru İhyâü't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1997, VI, s. 136.

¹⁰⁸ Ahmet Saim Kılavuz, “Sebb ve Şetm”, *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), Gerçek Hayat Yay., İstanbul, 2006, IV, s. 1742.

¹⁰⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VII, s. 28.

¹¹⁰ Mehmet Boynukalın, “Sövme”, *DİA*, İstanbul, 2009, XXXVII, s. 397-398.

¹¹¹ Nisâ 4/46; Tevbe 9/12.

¹¹² Mehmet Boynukalın, “Sövme”, *DİA*, İstanbul, 2009, XXXVII, s. 397-398.

küfür etmekle aynı anlamda kullanılsa da hüküm bakımından küfürle eşdeğer kabul edilmemiştir¹¹³.

1.3.3. Kazf

Kazf, sözlükte “*atmak, sözü düşünüp taşınmaksızın savurmak, iftira atmak*”, “*bir kimseye ta'yir ve şetm kastıyla zina isnat etmek*” gibi anlamlara gelir. Fıkhî terim olarak, namuslu kadına zina suçu isnat etmek demektir¹¹⁴. Haksız yere bir kişiye zina ettiğini söylemesi ya da çocuğun babasına ait olmadığını söyleyerek annesinin zina fiilini işlediğini ifade etmesidir. Böylelikle çocuğun nesebi babasına ait değil de bir başkasına ait olur bu durumda babadan nesebin kesilmesi gerekir.

Mâlikîler kazfî şu şekilde tarif etmiştir: “*Açık bir şekilde ya da ta'riz yoluyla bir kişiye haram cinsel ilişki isnadında bulunmak ve isnadı çocuğun nesebinin babadan olmadığını ifade etmektir*”¹¹⁵.

Hanefîlere göre kazif açıkça zina isnat etmek veya zina isnadı yerine geçecek nesebi nefyetmek şeklinde olur¹¹⁶.

Kazf suçunun oluşması için zina isnadının olması, zina isnat edilen kişinin muhsan olması ve zina isnadının kasıtlı yapılması şeklinde üç unsur bulunmaktadır. Bu unsurlardan biri eksik olduğunda kazf suçu oluşmaz.

Kazf suçunun unsurlarından olan zina isnadı sarîh lafızlarla, kinaye ve ta'riz yoluyla yapılabilir. Sarîh lafızlarla zina isnadında bulunan kimsenin sözlerinden kişinin zina suçunu işlediği anlaşılmalıdır¹¹⁷. Ta'riz yoluyla zina isnadı, açık lafızlarla değil de üstü kapalı, kinayeli yapılan anlatımdır¹¹⁸. İslâm Hukukçuları açık sözlerle yapılan zina isnadında had gerektiği konusunda ittifak etmekle beraber ta'riz yoluyla yapılan ithamlarda farklı düşünmüşlerdir.

¹¹³ Ahmet Saim Kılavuz, “Sebb ve Şetm”, *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), Gerçek Hayat Yay., İstanbul, 2006, IV, s. 1742.

¹¹⁴ Cevherî, *es-Sihâh*, IV, s. 1414; Bilmen, *Kamus*, III, s. 229; Komisyon, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, 2006, s. 367; İbnü'l- Hümâm, *Fethu'l Kadîr*, V, s. 303; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Yay., İstanbul, 2010, s. 299.

¹¹⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l- Fıkhiyye*, s. 533.

¹¹⁶ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-Sanâ'i*, IX, 216; İbnü'l Hümâm, *Fethu'l Kadîr*, V, s. 330.

¹¹⁷ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 3169 ('*ey zani*' ya da '*ey zaniye*' ya da babası belli birisine '*sen falanın oğlu değilsin*' şeklinde yapılan kazf isnadı sarîh lafızla yapılmış isnattır. Nesebi nefyetmek için '*senin baban falan değildir*' ya da kişinin zinakâr olduğunu söylemek için kullanılan '*ey zani*' gibi açık ifadelerde kazf suçu oluşursa kişiye kazf haddi uygulanır).

¹¹⁸ İddialaştığı ve mücadele ettiği birine: 'Sen zinacı değilsin', 'İnsanlar tarafından zina yapmakla tanınmış değilsin', 'Ey Helal oğlu helal' demek ya da 'ben zinakâr değilim, annem de zinakâr değildi' gibi benzer ima (ta'riz) yollu sözler tari'z yoluyla anlatımdır.

İmam Mâlik'e göre dolaylı ithamla kazf suçu oluşur. Çünkü açık ta'riz, açık olan sözden sayılır. Âdet ve orfe göre kullanılan kinaye açık nas yerine geçer. Yapılan ta'rizde kastedilen zina isnadıysa had uygulanır¹¹⁹. Ta'riz yoluyla da olsa töhmet altında kalan kişinin hakkı söz konusudur. Bu nedenle ta'rizlerde had uygulandığı zaman, kişilerin iftira alışkanlığı kazanması önlenecektir.

İmam Şâfiî ve Ebû Hanife'ye göre ta'riz yoluyla yapılan ithamda kazf haddi yoktur¹²⁰. Şâfiîlere göre eğer kişi ta'riz ile kazfe niyet eder, onu kazf ile açıklarsa had gerekir. Fakat İmam Şâfiî ve Ebû Hanife, ta'rizde had uygulanmasa da hâkimin uygun gördüğü ta'zir cezası uygulanır, demişlerdir¹²¹.

Aynı şekilde “*hepiniz zanisiniz biriniz değil*” ya da “*sizden biriniz zani değil*” ya da “*ikinizden biri zani*” gibi ifadelerden dolayı had gerekmez. Çünkü bu ifadelerde kazf isnat edilen kişi bilinmemektedir¹²². Şüpheli durumlarda had uygulanmaz. Bu ifadeler şüpheyi ortadan kaldıran ifadeler olmadığı için had uygulanmaz.

Cumhur-u fukahâ, ta'rizle yani dolaylı ifadelerle kazf suçunu kabul etmemiştir. Kinayeli lafızlarla kazf isnadında bulunursa had uygulanmaz. Kazf isnadı sarih ifadeler olmalıdır.

Livata ile kazf etmek, Hanefiler dışındaki fıkıhçılara göre had gerektirir. Bir kişi diğerine “*livata yaptın*” dediği zaman kazf olur. Ya da “*ey Lûtî!*” derse yine kazf olur. Hanefiler ve diğer fıkıhçıların burada farklı düşünmelerinin sebebi zina fiilinin tanımından kaynaklanmaktadır. İslâm hukukçuları zinanın tarifini, livatayı kapsayacak şekilde yapmış, livata isnat eden kişiye de had cezası uygulanmasının gerektiğini bu isnadın sarih lafızlar içinde değerlendirildiğini ifade etmiştir.

Hanefilere göre kişiye livata isnadında bulunmak had cezasını gerektirmez. Çünkü livata fiilinin zararı zina fiilinin zararı gibi neseplerin karışmasına sebep olmaz. Bu durumda hâkim suçluyu caydıracak bir cezayla cezalandırır, ama had uygulamaz¹²³. İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf bu konuda Ebû Hanife ile ihtilaf etmiştir.

¹¹⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye*, s. 533; Kurtûbî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, s. 175.

¹²⁰ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-Sanâ'i*, IX, s. 270; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, V, s. 304; İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye*, s. 533.

¹²¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye*, s. 533; Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi*, VII, s. 3169

¹²² Kâsânî, *Bedâ'i'us sanai'*, IX, s. 220.

¹²³ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-Sanâ'i*, V, s. 30; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XII, s. 347; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 341.

Onlar da cumhur gibi livata isnadı ile yapılan kazfte had gerektiğini ifade etmişlerdir¹²⁴.

Kazf suçu olduğu anda İslâm Hukuku hükümlerine göre naslarda belirtilen cezaların uygulanması gerekir. Bu cezaların uygulanması için hem zina ile suçlanan kişi hem de zina isnadında bulunan kişinin bazı özelliklere haiz olması gerekir.

Zina isnadında bulunan kişinin ‘akıl, bâliğ ve hür iradeye sahip olması lazımdır¹²⁵. Hz. Peygamber (s.a.s.) “*üç kişiden kalem kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uyuyandan, bülüğ çağına erinceye kadar çocuktan ve akli başına gelinceye kadar deliden*”¹²⁶ diyerek teklif şartlarını ifade etmiştir. Zina isnat eden kişinin, hür, müslüman ve zina suçunu işlemeyen kişi olması şart değildir¹²⁷. Hatta mümeyyiz çocuk, zina iftirasında bulunmak suretiyle başkalarına zarar vermesi halinde ta’zir cezasına çarptırılır¹²⁸.

Akıl hastaları, çocuk ve mükrehin yapmış olduğu kazften dolayı had cezası gerekmez. Bununla birlikte zina isnadında bulunan kişi bu suçu dört şahitle ispat edemezse kendisine had cezası uygulanır. Şayet bu iddiasını ispatlarsa kendisine had cezası uygulanmaz. Bu durumda zina isnat ettiği kişiye had cezası uygulanır.

Kendisine zina iftirasında bulunulan kişinin de hür, akıllı, bâliğ, müslüman ve zina fiilini işlememiş olması gerekir. Bu şartları taşımayan kişiye zina iftira edilirse, iftira edene had uygulanmaz¹²⁹.

İftiraya uğrayan kişinin iffetli olması kendisini zinadan koruması anlamını ifade eder. Kazf suçunu konu edinen âyette¹³⁰ muhsan terimi İslam Hukukçularına göre akıllı, ergen, hür, müslüman ve iffetli olan kadın, erkek, dul ve bekâr herkesi kapsar¹³¹.

Recm cezasını gerektiren zina suçunun oluşumunda aranan ihsan şartında evlilik ve evlilik içi cinsel ilişkide bulunmak daha önemliyken, kazf suçunda ihsan,

¹²⁴ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 3066.

¹²⁵ İbnü’l Hümâm, *Fethu’l Kadîr*, V, s. 303; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 345.

¹²⁶ *İbn Mâce*, Talâk 15.

¹²⁷ Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, III, s. 230-231.

¹²⁸ Seyyid Sâbık, *Fıkhü’s-Sünne*, II,446; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, III, s. 231.

¹²⁹ İbnü’l Hümâm, *Fethu’l Kadîr*, V, s. 306; Şîrâzî, *el Mühezzeb*, III, s. 346; İbn Âbidîn, *Reddü’l Muhtâr*, VI, s. 82.

¹³⁰ Nûr 24/4.

¹³¹ İbnü’l Hümâm, *Fethu’l Kadîr*, V, s. 303; Mevsilî, *el-İhtiyar*, IV, s. 93; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 346; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, III, s. 231.

evli olmaktan ziyade kelimenin sözlük anlamına yakın olarak iffetli olmayı ifade eder¹³².

İftirada bulunulan kişinin tanınan bir kişi olması şarttır. Bilinmeyen bir kişiye kazfde bulunmakla had cezası gerekmez. Şüphe taşıyan, kime gittiği belli olmayan bir ifade kullanılarak yapılan zina isnadında had gerekmez. Bir topluluğa hitaben ‘biriniz zânisiniz’ denildiği zaman zina isnadında bulunulan kişi belirtilmediği için had cezası uygulanmaz¹³³.

Bu konuda önemli olan bir husus da kâzifin makzufun babası, annesi ya da yukarıya doğru usûlden olmamasıdır. Eğer böyle bir durum meydana gelirse had cezası gerekmez. Çünkü ana ve babaya iyilikte bulunmayı emreden ayete göre bu kişilere had cezası uygulandığı zaman dînî bir görev olan hürmet ve takdir terk edilmiş olur¹³⁴.

Kazf konusunun son unsuru da bu isnadın kasıtlı yapılmasıdır. Kişinin söylediği sözde zina kastı yoksa had cezası uygulanmaz. Kişi bu sözü zina isnadını kast ederek kendi isteğiyle söylerse had cezası gerekir.

Bütün bu unsurlar oluştuktan sonra, had cezasının uygulanabilmesi için iftiraya uğrayan kişinin davacı olması şarttır¹³⁵. Kazf suçu isnat edilen kişi durumu hâkime iletip davacı olmazsa iftirada bulunan kişiye ceza uygulanmaz. Kazf suçu mahkemeye intikal ettikten sonra zina ile suçlanan kişi, zina suçunu isnat edeni affetse bile kâzife had cezası uygulanır. İslâm Hukukçuları hadlerin affedilmesi konusunda ihtilaf etmiştir. Hanefilere göre had cezaları Allah Teâlâ’ya ait bir haktır. Mahkemeye intikal ettikten sonra affedilmesi mümkün değildir.

İmam Şâfiî hadlerin kul hakkı olduğunu, dava mahkemeye intikal ettikten sonra da iftiraya uğrayan kişi davasından vazgeçerse, iftira edenin af edileceğini söylemiştir. İmam Mâlik de Şâfiî ile aynı görüşü benimsemiş ancak iftiraya uğrayan kişinin, davanın mahkemeye intikalinden sonra iftira eden kişiyi affetmesinin davayı düşürmeyeceğini söylemiştir¹³⁶.

Kazf haddi Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir. Kur’an-ı Kerim’de “*Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun.*

¹³² Hamza Aktan, “Kazf”, *DİA*, XXV, s. 148-149.

¹³³ Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, III, s. 231.

¹³⁴ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 346; Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-Sanâ’i*, IX, s. 221.

¹³⁵ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, s. 93; Merginânî, *el-Hidâye*, IV, s. 135.

¹³⁶ İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid*, II, s. 442.

*Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir.*¹³⁷ âyetiyle kazf suçunun cezası açıklanmıştır.

Kazfte bulunan kişi, bu isnadını dört şahitle ispat ederse veya kazfe uğrayan kişi bu suçu onaylarsa makzûfa (kazfe uğrayan kişi) zina haddi gerekir¹³⁸. Şayet kişi kazf suçunu ispat edemezse, kazfte (zina isnat eden kişi) bulunan kişiye seksen değnek vurulur ve şahitliği asla kabul edilmez.

Kazf haddinin sünnetteki delili ise Hz Peygamber'in yedi büyük günah olarak saydığı "*Allah'a ortak koşmak, büyü yapmak, Allah'ın dokunulmaz kıldığı canı haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malını yemek, savaş zamanı cepheden kaçmak, iffetli Müslüman kadınlara zina isnadında bulunmak*"¹³⁹ anlamındaki hadisidir.

Hz. Peygamber ve sonrasındaki dönemlerde kazf ile ilgili suça bu delillere göre uygulama yapılmış, liân hükümleri gelmeden önce kazf cezası uygulanmıştır. Zina isnadında bulunduktan sonra şahit getiremeyen kişiye seksen sopa vurulmuş, bu suçu işleyen kişinin şahitliği kabul edilmemiştir. Örneğin Hilâl bin Ümeyye, Hz. Peygamber'e gelip eşini zina üzere gördüğünü söyleyince, Resûlullah (sav) dört şahit getirmesini istemiştir. Daha sonra gelen âyetlerle¹⁴⁰ karı kocanın durumu yabancıların durumundan ayrılmıştır.

İslâm Hukukçuları, kendisine kazf haddi uygulanan kişinin şahitliği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ebû Hanife'ye göre, kendisine kazf cezası uygulanan kişi tövbe etmiş olsa dahi şahitliği kabul edilmez. Çünkü ayette, bu suçu işleyenler fâsık olarak nitelenmiş dolayısıyla şahitlik şartını kaybetmiştir¹⁴¹.

İmama Şâfiî ve İmam Mâlik ise, "*Ancak tövbe edip bundan sonra ıslah olanlar müstesna. Çünkü Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.*"¹⁴² anlamındaki âyeti esas alarak kazf haddi uygulandıktan sonra tövbe edenlerin şahitliklerinin kabul edilmeyeceğini savunmuşlardır¹⁴³.

¹³⁷ Nûr 24/4.

¹³⁸ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, VI,80;İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XIV, s. 125.

¹³⁹ *Müslim*, İman 144.

¹⁴⁰ Nûr 24/6-7.

¹⁴¹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, II, s. 443.

¹⁴² Nûr 24/5.

¹⁴³ Sahnûn, *el-Müdevvene*, IV, s. 23.

İKİNCİ BÖLÜM
LİÂNIN HUKUKÎ KAYNAĞI

2.1. LİÂNIN HUKUKÎ DAYANAĞI

Lîân, Kur'ân-ı Kerim'deki ayetlerle Hz Peygamber'in sünneti ve Hulefâ-i Râşidinin uygulamaları ve İcma ile sabit olmuştur¹.

2.1.1. Kitap

İslâm, öncelikle toplumun ve kişilerin ahlakını düzeltmeyi hedeflemiştir. Ahlak, insanların hayatını güzelleştirip, onlara insani hasletler kazandırmıştır. Allah Resûlü “İslâm, güzel ahlaktır.”² buyurarak ahlakın önemini öz ve çarpıcı bir şekilde ifade etmiştir.

Zina fiili de Kur'an-ı Kerim'de çirkin bir iş, kötü bir yol olarak ifade edilmiş ve yasaklanmıştır³. Bu fiili işleyenlere uhrevi cezanın yanı sıra dünyevi cezalar da öngörülmüş, toplumun bu fiilden kesinlikle uzaklaştırılması hedeflenmiştir. Zina işleyenler için “Kadınlarınızdan fuhuş (zina) yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin. Eğer onlar şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye veya Allah onlar hakkında bir yol açıncaya kadar kendilerini evlerde tutun (dışarı çıkarmayın)”⁴ ve “Sizlerden fuhuş (zina) yapanların her ikisini de incitip kınayın. Eğer onlar tövbe edip islah olurlarsa, onları incitip kınamaktan vazgeçin.”⁵ anlamındaki âyetlerde belirtilen hükümler uygulanmıştır. Kadınlar vefat edinceye kadar evlerinde hapsediliyor, erkekler için de hâkimin görüş ve takdirine uygun ta'zir cezası veriliyordu. Daha sonra gelen hükümlerde⁶ zina edenlere uygulanacak cezalar net bir şekilde açıklanmıştır.

Zina fiilinin çirkinliği Kur'an-ı Kerimde ciddi olarak ele alındıktan sonra zina fiilini işlemediği halde zina isnat eden kişilerle ilgili hükümler de açık bir şekilde ifade edilmiştir. Zina isnadı ya da zina cezasının uygulanmasında dört şahit mecburiyeti getirilmiştir⁷. Böylelikle toplum nazarında bu kadar kötü bir fiil olan zina isnadından, masum kişilerin korunması hedeflenmiştir. Kişinin yabancı bir kadına zina isnat etmesi ve şahit getirememesi ağır bir yükümlülüktür. Bu nedenle şahit getiremeyen kişi böyle bir olayla karşılaştığında susabilir. Fakat bizzat ailede böyle bir durumla

¹ Kurtûbî, *el Câmî' li-Ahkâmî'l-Kur'an*, XII, s. 175.

² Ali el-Muttaki, *Kenzü'l-Ummâl*, III, s. 17, Hadis No:5225.

³ İsrâ 17/32.

⁴ Nisâ 4/15.

⁵ Nisâ 4/16.

⁶ Nûr 24/2.

⁷ Nûr 24/4.

karşılaşmasında kişinin susması kolay değildir. Bundan dolayı da zina isnadıyla ilgili âyetlerden sonra kocaların, eşlerine zina isnat etmeleri ve şahit getirememeleri farklı bir hükme tabi tutulmuştur.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ

وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ وَيَدْرَأُ

(6-7) Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da eğer yalancılardan ise, Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir.⁸

عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ

“Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah'ı dört defa şahit getirmesi (Allah adına yemin etmesi), beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır.”⁹

Bu âyetlerde, eşine zina isnadında bulunan, fakat iddiasını ispat etmekten yoksun olan kişinin durumu açıklanmaktadır.

Hüküm ve Hikmet sahibi Allah Teâlâ, liânla ilgili hükümleri vaz ederek kullarına olan rahmetini tecelli ettirmiş ve onları zararlardan korumuştur. Şüphesiz liân hükmünün asıl maksadı, Cenâb-ı Hakk'ın, zina gibi fahiş bir suçun kulları arasında gizli kalmasını dilemesidir. Fakat hiçbir kocanın sebepsiz yere karısını zina ile itham etmeyeceği açıktır. Eğer liân meşrû olmasaydı zina ithamında bulunan kocanın iftira suçu ile cezalandırılması gerekirdi. Çünkü liân, iddiasını ispatlayamayan koca ve kocasının iddiasını yalanlayan karısı arasında gerçekleşir. Bu durumda kadının gerçekten suçsuz olması da mümkündür. Diğer taraftan şahit olmasa bile kocanın

⁸ Nür 24/ 6-7.

⁹ Nür 24/ 8-9.

sözlerinin doğru olma ihtimali söz konusudur. Kadının zina etmesi yalnız kendisini değil, kocasını da rencide eder. Şayet liânda yalnız kocanın dört kere yemin ve şehadet etmesiyle iktifa edilseydi, kadının recm cezasına çarptırılması gerekirdi. Ancak her ikisinin de yemin ve şehadetleriyle mülâane yapmaları onlardan dünyevi cezayı düşürmektedir. Bu âyetler Allah Teâlâ'nın rahmetinin genişliğinin ve hikmetinin inceliğinin göstergesidir¹⁰.

2.1.2. Sünnet

Liân âyetlerinin iniş sebebiyle ilgili iki önemli rivâyet bulunmaktadır.

Bir rivâyete göre “Uveymir (r.a), Benî Aclan'ın reisi Âsım bin Adıyy (r.a)'e gelerek sorar: “Hanımı ile birlikte, bir adamı gören bir kimse hakkında ne diyorsun? Onu öldürebilir mi? Bu nedenle siz de bu kimseyi öldürür müsünüz yoksa bu kimse ne yapabilir? Bunu benim için Rasûlullah (s.a.v)'a soruver.” dedi. Âsım (r.a), Hz. Peygamber'e geldi: “Ey Allah'ın Rasûlü' diye soruyu sordu. Fakat Rasûlullah (s.a.s.) bu sorudan hoşlanmadı. Uveymir, Âsım'a Rasûlullah'ın ne cevap verdiğini sordu, o da: ‘Rasûlullah (s.a.s.) böyle sorulardan hoşlanmadı ve kınadı.’” dedi. Sonra Uveymir geldi ve ‘Ey Allah'ın Rasûlü, bir kimse hanımıyla birlikte bir adamı görse, onu öldürebilir mi? Bu yüzden siz de bu kimseyi öldürür müsünüz? Yoksa bu kimse ne yapabilir?’ dedi. Rasûlullah (s.a.s.): “Allah, senin ve hanımın hakkında âyet indirmiştir.” buyurdu. Rasûlullah (s.a.s.) her ikisine de Allah'ın kitabında belirttiği gibi lanetleştirmelerini emretti. Bunun üzerine Uveymir, hanımıyla lanetleştirdi, sonra da: “Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer ben hanımımı, hâlâ nikâhım altında tutarsam ona haksızlık etmiş olurum.” dedi, hanımını boşadı. Böylece lanetleştirmede boşanma, ikisinden sonra yapılagelen bir yol oldu. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.s.): “Bakın bakalım, eğer kadın simsiyah, mühür gözlü, kalçaları iri, dolgun bir çocuk doğurursa Uveymir'in, kadın hakkında doğru söylediğinden başka bir şey kabul etmem.” buyurdu. Sonra Rasûlullah'ın özelliklerini belirttiği şekilde Uveymir'i doğru çıkaran bir çocuk doğurdu. Bundan sonra çocuk annesine nisbet edilir oldu”¹¹.

¹⁰ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, II, s. 784.

¹¹ *Buhârî*, Tefsîr 1; *İbni Mâce*, Talâk 27; İbn Mâce, el Hâfız Ebî Abdillâh Muhammed İbn Yezîd el-Kazvînî, *Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi*, trc ve şrh Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yay, İstanbul, 1983, V, s. 626.

Uveymir'in eşinin ismi meşhur kavle göre Havle binti Kays'tır. Bir rivâyete göre bu Havle, Uveymir'in sorusunu Peygamber (s.a.s.)'e arz eden Âsım'ın kızıdır. Diğer bir rivâyete göre erkek kardeşinin kızıdır. Âsım, Aclanoğulları kabilesinin reisi ve Havle'nin yakını olduğu için Uveymir'in, Âsım'a müracaatla sorusunun Peygamber'e (s.a.s.) intikalini istediği söylenmiştir.

Diğer rivâyette ise “*Hilâl bin Ümeyye (r.a) Hz. Peygamber (s.a.s.)’in yanında, hanımının Şerîk b. Sehma ile zina ettiğini iddia etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): “Delil (dört şahit) getirirsin yoksa sırtına (iftira) cezası uygulanır.” buyurdu. O da: “Ey Allah’ın Rasûlü! Birimiz hanımının üzerinde bir adam görür de şahit aramaya giderse (adam kaçır gider.)” dedi. Hz. Peygamber (s.a.s.) “delil getirirsin yoksa sırtına (iftira) cezası uygulanır.” demeyi sürdürdü. Bunun üzerine Hilâl: “Seni hak üzere gönderene yemin olsun ki ben doğru söylüyorum. Elbette Allah sırtıma ceza uygulamaktan beni kurtaracak bir şeyler indirecektir.” dedi. Arkasından Cebrail indi ve “Eşlerine zina isnadında bulunup da...” âyetini “Eğer kocası iddiasında doğru söyleyenlerden ise...” âyetine kadar indirdi.¹² Vahiy halinden ayrıldıktan sonra (yemin etmesi için) kadına haber saldı. Hilâl de gelip yemin etti. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Şüphesiz Allah sizden birinizin yalancı olduğunu bilmektedir. Şimdi her ikinizden (suçunu itiraf edip) tövbe edecek olan var mı?” diyordu. Sonra kadın yemin etti. Beşinci yemini sırasında oradakiler kadını durdurup: “Bu kadın azabı hak edecek” dediler. Akabinde kadın durakladı, geri çekildi, öyle ki kadının yeminden vazgeçeceğini zannettik sonra: “Kavmimin, diğer günlerde yüzüne leke süremem.” dedi ve lanetleşme yeminini yaparak bitirdi. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Bakın bakalım, eğer kadın mühür gözlü, kalçaları iri, baldırları dolgun bir çocuk doğurursa bu çocuk Şerîk b. Sehma’ya aittir.” buyurdu. Sonunda kadın, böyle bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): “Eğer Allah’ın kitabında bir hüküm geçmeseydi (zina için dört şahit şartı veya ikrar şartı olmasaydı) benimle bu kadının bir durumu olacaktı.” buyurmuştur¹³.*

Zikredilen iki rivâyetten yola çıkarak İslâm Hukukçularının bir kısmı ilk liân uygulamasının Uveymir el-Aclanî ve eşi arasında olduğunu ifade etmişlerdir. Hadiste geçen ve Hz Peygamberin (s.a.s.) “*Allah senin ve hanımın hakkında âyet indirdi*” şeklindeki ifadesinin bunun delili olduğunu öne sürmüşlerdir¹⁴.

Fakat fıkıh âlimlerinin çoğu âyetin nüzûl sebebinin Hilâl bin Ümeyye ve eşi arasında geçen zina isnadı olduğunu, “*Allah senin ve hanımın hakkında âyet indirdi*”

¹² Nûr 24/6-9.

¹³ *Buhârî*, Tefsîr 3; *İbni Mâce*, Talâk 27.

(Hilâl’in karısı ile zina ettiği iddia edilen şahsın Şerîk bin Sehma olduğu bu hadiste belirtilmiştir. Uveymir’in karısı ile zina ettiği iddia edilen şahıs da yine Şerîk bin Sehma’dır. Yani her iki olayda zina ettiği iddia edilen şahıs aynı kişidir. Diğer bir benzerlik de her iki kadının da ismi Havle’dır. Uveymir’in karısı meşhur kavle göre Havle binti Kays, Hilâl’in eşi ise Havle binti Âsım’dır.)

¹⁴ Nevevî, *Sahihu Müslim bi Şerhi’n- Nevevî*, X, s. 168; Şevkânî, *Neylü’l Evtâr*, VI, s. 303; Aynî, *Umdetü’l-Kârî*, XIX, s. 107.

hadisinin de buna delil olduğunu ifade etmişlerdir¹⁵. Bu âyetlerin ilk olarak Hilâl bin Ümeyye kıssasında olayın beyanı için indiğini, sonra da Uveymir kıssasında kullanılan “Allah senin ve hanımın hakkında âyet indirdi” sözüyle bu hükmün bütün insanları kapsadığı yani hükmün genel olduğu belirtilmek istenmiştir, demişlerdir¹⁶.

İbn Hacer, liânla ilgili âyetlerin birkaç olaydan sonra meydana geldiğini söylemiştir. Cabir’in ‘Liân âyeti birçok sualden sonra inmiştir.’ şeklindeki ifadesini buna delil olarak sunmuştur¹⁷.

İlk liân olayının Hicretin dokuzuncu senesinde, Şaban ayında gerçekleştiği rivayet edilmektedir. Taberî, Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in Tebük Gazvesi’nden döndükten sonra zâni, Şerîk bin Abde (annesinin adı Sehma’dır) ve Uveymir’in karısı Havle binti Kays hakkında, Uveymir tarafından yapılan zina isnadından dolayı Uveymir ve karısı Havle arasında mülâane yaptığını ifade etmiştir¹⁸. Yine Darekutnî’nin rivâyetinde Abdullah bin Cafer şöyle demiştir: “Liân âyetleri indiği zaman Resûlullah’ın huzurundaydım ve o sırada Hz. Peygamber (s.a.s.) Tebük Gazvesi’nden dönmüştü.”¹⁹.

Rivâyetlerden anladığımız kadarıyla bu iki olay birbirlerine yakın zamanda yaşanmış ve âyetlerin nazil olmasıyla da karı koca arasında gerçekleşen zina isnadında neler yapılması gerektiği insanlara bildirilmiş ve uygulanmıştır. Böylece haksızlığa uğramadan ve uğratmadan bu konunun çözümü sunulmuştur. Koca, karısını böyle bir durumda görmesi halinde evliliğini devam ettirmek ve çocuğu nesebine katmak zorunda bırakılmamıştır. Aynı şekilde kadın da, kocasının ona yönelteceği haksız ithamdan korunmuş olur.

2.1.3. İcma

Kaynaklarda liânın hukukî dayanağı olarak Kitap, Sünnet ve İcma delilleri sayılır. Kur’an-ı Kerim’de²⁰ liânın nasıl ve ne zaman yapılacağı açıklanmış ve Hz.

¹⁵ Nevevî, *Sahihu Müslim bi Şerhi’n- Nevevî*, X, s. 168; Şevkânî, *Neylü’l Evtâr*, VI, s. 303; Aynî, *Umdetü’l-Kârî*, XIX, s. 107.

¹⁶ Nevevî, *Sahihu Müslim bi şerhi’n-Nevevî*, X, s. 169; Celâl Yıldırım, *Kur’an Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları*, II, s. 359; İbni Mâce, *Talâk* 27; İbni Mâce, *Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi*, Trc ve Şrh Haydar Hatipoğlu, V, s. 634; Temimi, Ahmed b. Ali b. El Müsenna, *Müsnedü Ebî Ya’lâ el-Mevsilî*, V, s. 207, rakam: 2824, Dârü’s-Sığâfetü’l-Arabiyye, Beyrut.

¹⁷ Ahmed İbn Ali el-Askalânî İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî bi şerhi Sahihi’l-Buhârî*, IX, s. 450, Darü’l-Ma’rife, Beyrut.

¹⁸ Kurtubî, *el-Câmi’u li Ahkâmî’l-Kur’ân*, XII, s. 184.

¹⁹ Kurtubî, *el-Câmi’u li Ahkâmî’l-Kur’ân*, XII, s. 184.

²⁰ Nûr 24/6, 7, 8, 9.

Peygamber tarafından da uygulanmıştır²¹. Bu nedenle liânın meşrûluğu konusunda ihtilaf bulunmamaktadır. Bu da liân konusunda icma oluştuğunu gösterir. İbn Rüşd, ‘çocuk kimin döşeginde doğarsa onun olduğuna göre, çocuğun başkasına ait olduğuna emin olan döşek sahibinin buna bir şekilde itiraz etmesi lazımdır, bu iddiada bulunabilmesi için tek yol da liândır.’ dedikten sonra liânın Kitap, Sünnet ve İcma yoluyla sabit olduğunu ifade etmiştir²².

2.2. LİÂN, YEMİN VE ŞAHİTLİK İLİŞKİSİ

Liânın şahitlik ya da yemin olarak düşünülmesi bazı hükümlerin uygulanmasında farklılıklar meydana getirmektedir. İslâm Hukukunda bazı kişilerin şahitlik yapması caiz değildir. Kur’an-ı Kerim’de suçsuz bir kişiye zina isnat ettiği halde bunu ispat edemeyen kişinin şahitliği âyetle yasaklanmıştır²³. İşte bu nedenle liânı şahitlik olarak değerlendiren İslâm hukukçularına göre şahitliğe ehil olmayan kişiler liân yapamazlar.

Liân, yemin olarak düşünüldüğü zaman şahitlikle ilgili kurallara bakmaksızın ihtiyacı olan herkes liân yapabilecektir.

2.2.1. Liânın Şahitlik Olarak Kabul Edilmesi

Şehadet, hazır olmak anlamına gelen şühûd kelimesinin mastarıdır. Sözlükte kesin haber anlamına gelir.

Terim anlamı olarak şahitlik, kazâ yani yargı meclisinde şehadet lafzını kullanarak, bir hakkın ispat edilmesi için doğru sözlü şahsın verdiği haberdır²⁴. Hukuk dilinde şehadet; mahkemede herhangi bir olay veya bir konu hakkında bildiği, gördüğü ve muttali olduğu şeyleri birinin lehine diğerinin aleyhine olarak söylemesi, anlatması ve haber vermesidir²⁵.

Şehadetin rüknü, ‘Eşhedü’ Şahitlik ederim, tanıklık ederim lafzından ibarettir. Çünkü naslar bu lafzın kullanılmasını şart koşturmuştur. Şahitlik eden kimsenin ‘şehadet ederim’ lafzı yemin lafızları arasındadır. Ayrıca bu lafız, şahit olmak, yani

²¹ İbni Mâce, Talâk 27.

²² İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, II, s. 115.

²³ Nûr 24/4.

²⁴ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, VII, s. 357.

²⁵ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 522; Komisyon, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 615.

bir şeye muttali ve vakıf olmak manasını da ihtiva etmektedir. Şâyet ‘şahitlik ettim’ diyecek olsa, doğru değildir. Çünkü mazi kipi meydana gelen şeyi haber vermek için kullanılır. Şehadette kasıt ise, hali hazırdaki durumu haber vermektir.²⁶

Hâkimin, şartlarını taşıyan, böyle bir şahadet gereğince hüküm vermesi şarttır. Şehadetin edasının hükmü ise, şahitlik etmeye çağrıldığı zaman kişinin şahadeti, farz-ı kifayedir. Hakikatin ortaya çıkması için şahitlik yapmak dinimize göre şarttır. Hatta hak, başkası ile ispat edilemeyecek durumdaysa kişinin şahitlik yapması farz olur. Çünkü herkes şahitlik etmeyi terk edecek olursa hak kaybı olur. Davacı, onlardan şahitlik etmelerini isterse, şahitliği gizlemeleri caiz olmaz²⁷. Şahitliği gizlemek ve haksızlığa göz yummak dinen suçtur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “...Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar...”²⁸, “...Bir de şahitliği gizlemeyin. Kim şahitliği gizlerse, şüphesiz onun kalbi günahkârdır...”²⁹ ve “...Şahitliği Allah için dosdoğru yapın...”³⁰ Bu âyetler şahitliğin gizlenmemesi ve dosdoğru yapılmasını emretmektedir.

İslâm hukukunda şahitlik, hâkim huzurunda ve tarafların yüzlerine karşı “şehadet ederim” diyerek hakkı (doğruyu) haber vermektir. Şahit ise davalarda ispat delillerinden en önemlisidir. Bu nedenle şahidin belli özelliklere sahip olması gerekir. Şahidin müslüman, akıllı, ergenlik çağına gelmiş, hür, şahitlik yapabilmek için yeteri kadar sağlıklı ve adil olması gerekir³¹.

Yukarıda saydığımız özelliklere sahip olanların şahitliği kabul edilir. Fakat görme engellinin, bir kişiye zina suçunu isnat etmiş olmasından dolayı had cezasına çarptırılanın, ana-babaların çocukları ve torunları lehine, çocukların ana-babaları lehine yaptıkları şahadetler kabul edilmez³². Şahitliği kabul edilmeyen kişilerle ilgili başka özellikler de bulunmakla birlikte sadece konumuzla ilgili husus incelenmiştir.

İslâm hukukunda şahitlerin sayısı da önemlidir. Zina suçu için dört erkeğin şahitlik yapması gerekir. Zinadan başka had ve kısas cezalarını gerekli kılan suçlar için

²⁶ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, VIII, s. 174.

²⁷ Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed Kudûrî, *el-Muhtasar*, İstanbul,1966, s.175.

²⁸ Bakara 2/282.

²⁹ Bakara 2/283.

³⁰ Talâk 65/2.

³¹ Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-ta'lîl-Muhtâr*, II, s. 141.

³² Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, II, s. 146,147; Kudûrî, *el-Muhtasar*, s. 176.

iki erkek şahit yeterlidir³³. Konumuzla ilgili olan husus zina suçlarındaki şahitlik olduğu için şahitlikle ilgili diğer hususlara değinmiyoruz.

Hanefî hukukçularına göre “liân”, lanet ve gazap sözleriyle beraber yeminle kuvvetlendirilmiş şahitlikten ibarettir³⁴. Yani şahitlik için gerekli olan şartlar liân için de gereklidir. Hanefîler, “Eşlerine zina suçlamasında bulunup da kendilerinden başka tanıkları bulunmayanlar...”³⁵ anlamındaki ayetin şahitliğe delalet ettiğini savunurlar. Tanık olarak kastedilen kişiler, mutlak olarak tanıklığa ehil olan kimselerdir. İstisna edilen şey istisna edildiği bütünü cinsindedir. Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Onların her birinin tanıklığı...”³⁶ burada ifade edilmek istenen dinî tanıklığın durumudur. Bu da tanıklığa ehil olmayan kişinin tanıklığı geçerli olmaz³⁷. Hanefîlere göre liânda erkeğin şehadeti dört şahidin yerine geçtiğine göre erkeğin sözlerinin şahitlik olarak kabul edilmesi gerekir. Şayet liân yemin sayılmış olsa yemin tekrarlanmadığı için liânında tekrarlanmaması gerekirdi. Liânın tekrarlanması zinada aranan şahitlik sayısının yerine getirilmesi içindir³⁸.

Hanefîler bu âyetle birlikte şu hadisi de delil olarak kullanmaktadır. “Müslüman olmayanla Müslüman arasında ve köle ile hanımı arasında liân yoktur”³⁹. Bu Hadis-i Şerif’ten yola çıkarak şahitlik ehliyetine sahip olan kimselerin liân yapabileceklerini ifade etmişlerdir. Diğer bir rivâyette de dört sınıf insan arasında liân yapılamayacağı belirtilmiş. Bu dört sınıf ise Müslüman erkeğin nikâhı altında bulunan Hıristiyan kadın, Müslüman erkeğin nikâhı altında bulunan Yahudi kadın, kölenin nikâhı altında bulunan hür kadın ve hür erkeğin nikâhı altındaki cariye olarak ifade edilmiştir⁴⁰. Çünkü burada adı geçen kişilerin, Müslümanların leh veya aleyhine yaptıkları şehadet kabul edilmez. Hanefîlere göre köle, kâfir ve kazif haddiyle cezalandırılan kişiler şahitlik ehliyetine sahip değildir. Koca, eğer şahitlik ehliyetine sahipse liân yapabilir. Aynı şekilde kadın, şahitlik yapabilecek niteliklere sahip değilse kocanın, eşine karşı liânı geçerli değildir ve kocaya had cezası gerekmez.

³³ Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, II, s. 140; Kudûrî, *el-Muhtasar*, s. 175.

³⁴ İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, V, s. 149.

³⁵ Nûr 24/6.

³⁶ Nûr 24/6.

³⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 40; İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, V, s. 150.

³⁸ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, s. 186.

³⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, 40; *İbn Mâce*, Talâk 27.

⁴⁰ *İbn-i Mâce*, Talâk 27.

Kadın şahitlik şartlarına sahip değilse kocasıyla arasında liân olmaz, had de uygulanmaz. Fakat hâkim tarafından tazir edilir⁴¹. Çünkü kadına leke sürülmüş ya da gizli tutulması gereken şeyleri anlatılarak kötülüğün yayılmasına sebebiyet verilmiştir.

Mâlikîler, hanefilerin ‘liân şahitliktir, çünkü defalarca tekrar ediliyor’ sözüne karşı kasâme yeminini örnek olarak gösterirler. Kasâme, icma ile şahitlik olarak kabul edilmemesine rağmen defalarca tekrarlanmaktadır, bu durumda liân da şahitlik olarak değil, yemin olarak değerlendirilir, derler⁴².

2.2.2. Liânın Yemin Olarak Kabul Edilmesi

Yemin, sözlükte “kuvvet, sağ taraf, sağ el, ant içmek, kase” gibi anlamlara gelir. Dinî kavram olarak da ‘bir kimsenin Allah’ın adını veya sıfatını zikrederek sözünü kuvvetlendirmesi’ demektir⁴³. Bir eylemin yapılıp yapılmayacağına ya da bir şeyin öyle olup olmadığına, yüce muazzam bir ismin zikri ile te’kit edilerek güçlendirilmesi, yemindir. Terim olarak şöyle de ifade edilebilir: “*Bir şeyi, hakkı veya bir sözü olumlu ya da olumsuz olarak Allah’ın adı veya sıfatlarından birisi ile te’kit etmek ve kuvvetlendirmektir.*”⁴⁴

Yemin, genelde sözlü anlaşmalarda kullanılır ve anlaşmayı daha kesinleştirici ve pekiştirici bir unsurdur. Delil ve şahit bulunamayan davalarda da yemin kullanılır. İslâm hukukçuları, yeminde bulunması gereken şartlarda ittifak etmişlerdir. Bu şartlar, yemin eden kimsenin müslüman, akıllı, ergen ve hür irade sahibi olmasıdır. Yani aklî yeterliliğe sahip olmayan küçük ve delinin yeminini kabul edilmez.

Yemin, şahsen yapılır, birinin yerine vekâleten yemin yapılmaz. Bu yeminlerin Allah’a ait olan haklara (had gibi) dair olmaması gerekir⁴⁵.

Yeminde bu şartlarla birlikte asıl önemli olan yeminin rüknü yani nasıl yapılacağıdır. İslâm’da, üzerine yemin edilen bir işin mutlaka yapılacağı ya Allah lafzının anılması ya Allah’ın isim veya sıfatlarından birisinin telaffuz edilmesi ya da Kur’an-ı Kerim’de üzerine yemin edilen şeylerden birinin zikredilmesiyle ifade edilmelidir. Allah’tan başkası adına yemin edilemez⁴⁶. Kısaca yeminin rüknü Allah’ın

⁴¹ Serahsî, *el-Mebsût*, s. VII, s. 41.

⁴² Kurtubî, *el-Câmi’u li Ahkâmi’l-Kur’ân*, XII, s. 187.

⁴³ Cevherî, *es-Sihâh*, V, s. 2221; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 611; Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 578.

⁴⁴ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 611; Komisyon, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 697.

⁴⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 579.

⁴⁶ Nevevî, *Sahih-i Müslim Şerhi*, XI, s. 150.

ismiyle veya sıfatıyla yemin etmektir ki, bu suretle yemin eden kimse Allah'a saygı, hürmet ve bağlılığını göstermek için yemin ettikten sonra yeminine bağlı kalmaya mecburdur. Allah Teâlâ yeminlerin yerine getirilmesini emretmiştir⁴⁷.

İmam Şâfiî, İmam Mâlik ve diğer İslam hukukçularına göre liân yemindir⁴⁸. Çünkü kişi kendi kendine şahitlik edemez.

Yemin kelimesine, şahitlik anlamının yüklenmesi yaygın bir görüştür⁴⁹. “Bizim şahitliğimiz o iki kişinin şehadetinden elbette daha doğrudur.”⁵⁰ Anlamındaki ayette ifade edilen şahitlik, yemin anlamındadır. Yüce Allah bir başka âyette de şöyle buyurmuştur: “Münâfiklar sana geldiklerinde dediler ki: “Şehadet ederiz ki muhakkak sen Allah'ın Resûlüsün.”⁵¹ Daha sonra ise: “Onlar yeminlerini kalkan edindiler.”⁵² diye buyrulmaktadır. Bütün bu âyetlerde şahitlik, yemin olarak kullanılmıştır⁵³. Bu nedenle liân, yapılan yeminlerden ibarettir, şahitlik değildir.

2.3. LİÂNIN SEBEPLERİ

İslâm'da bir kişinin zina ettiğine şahit olan kişi, kendisinden başka şahit bulunmadığı sürece bunu gizler. Zina eden yabancı biri olduğu sürece kişiye, kötülüklerin gizlenmesi ilkesi gereği, bunu saklamak zor gelmeyebilir. Fakat zina ettiğine şahit olduğu kişi, hanımıysa bunu gizlemesi ve sabretmesi zordur. İşte bu nedenle İslâm hukuku yabancı bir kadına zina isnadıyla kişinin eşine yaptığı zina isnadını birbirinden ayırmıştır. Bu ayırımı kocanın yanı sıra kadının mağduriyeti de önlenmiştir. Böyle bir durumda karı kocanın liân yapması istenmiştir.

Kişi, hanımına zina isnat ettiği zaman kadının buna itiraz ederek liân isteme hakkı vardır. Zina isnat eden kişi(eş) yalan söylüyorsa, zina isnat edilen eşin mahkemede kendisini ifade ederek bu suçtan uzak olduğunu ifade etmesi ile karşılıklı suçlamalar yapılır. Yani liân yapılırken eşler ya doğru söyler, ahiret azabından

⁴⁷ Mâide 5/89.

⁴⁸ Seyid Sabık, *Fıkhu's Sünne*, Beyrut, 1975, XI, s. 319.

⁴⁹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehit ve Nihâyetü'l-Muktesid*, II, s. 118.

⁵⁰ Mâide 5/107.

⁵¹ Münâfikûn 63/1.

⁵² Münâfikûn 63/2.

⁵³ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 137; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehit ve Nihâyetü'l-Muktesid*, II, s. 119; Kurtubî, *el Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, 186.

kurtulur, ya da yalan söyler kendini dünya azabından kurtarıp ahiret azabına layık kılar.

Liân sadece eşine zina isnat etmekle yapılmaz. Doğacak olan çocuğun nesebini kendisinden uzaklaştırmak isteyen kişi de liân yapabilir. Bu nedenle liân sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

- Kişi, karısının zina ettiğini iddia eder.
- Kişi, karısının zina ettiğini ve çocuğun nesebinin kendine ait olmadığını iddia eder.
- Kişi, karısının zina ettiğini iddia etmekle birlikte doğacak (ya da doğan) çocuğun nesebini reddetmez⁵⁴.

Bu sebeplerden birisiyle kişi, eşine zina isnat ettiği zaman kadının bu suçlamaya itiraz etmek için, erkeğin de çocuğun nesebini reddetmek için mahkemeye başvurma hakkı vardır. Eşler durumu mahkemeye ilettikten sonra liân ile ilgili hükümleri yürütmek mahkemelerin görevi olmuştur. Bu durumda liândan kaçman taraf için hâkim, müeyyide uygulayabilir⁵⁵.

Nesebin korunması konusunda İslâm dini çok hassas davranmıştır. İslâm'ın emirleri ve nehiyleri insanların dünya ve ahiret mutluluğunu amaçlar. Bu amaçla gözetmiş olduğu maslahatlar, insanların faydasıdır. Bu maslahatların en önemlisi olan zarûriyyatın beş kısmından birisi de neslin korunmasıdır. Bunun için Allah Teâlâ zinayı haram kılmıştır. Salih bir nesep, insan için gerekli haklardan biridir.

İslâm, babalara çocuklarının nesebini inkâr etmeyi yasakladığı gibi kadınlara da çocuğun nesebini gerçek babadan başkasına nispet etmeyi yasaklamıştır. İslâm, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in “*Çocuk yatak sahibi olan nikâhli erkeğe aittir. Zina eden için ise mahrumiyet vardır.*”⁵⁶ Hadisindeki ifadesiyle, zina ürünü çocuğun nesebini zina eden erkeğe bağlamayı kabul etmemiştir.

Çocuğun ana tarafından nesebi, onu doğuran kadındır. Çocuğun meşrû ya da gayr-ı meşrû olması sonucu değiştirmez. Çocuğun babaya nispeti ise, sahih veya fasit evlilikle yahut da şüpheye dayalı cinsel birleşmeyle mümkün olur. Baba çocuğun nesebini kabul ederse, çocuk babaya nispet edilir.

⁵⁴ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- Müctehit ve Nihâyetü'l-Muktesid*, II, s. 116.

⁵⁵ Ebû Zehra, *el-Cerîme ve'l-ukûbe fi'l-fikhi'l-İslâmî*, s. 55; İbni Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, V, s. 154.

⁵⁶ *Buhârî*, Hudûd 23.

Kadın ve erkek için neseplerin karışması konusunda ciddi uyarılar söz konusudur. Hz. Peygamber (s.a.s.) “*Bir kadın kendilerinden olmayan kimseyi bir aileye sokarsa, Allah’tan bir şey bulamaz. Allah onu cennetine sokmaz. Bir erkek de çocuğa bakar olduğu halde onun nesebini inkâr ederse, Allah onunla kendi arasına perde koyar ve onu kıyamete kadar öncekilerin ve sonrakilerin önünde rezil rüsvay eder.*”⁵⁷ buyurmuştur.

Liân nesebin reddi sebebiyle talep edilmişse kocanın menfaatleri ve çocuğun çıkarlarının korunması önemlidir. Bu sebeple yapılan liânda koca, çocuğun kendisine ait olmadığını iddia ederken çocuğun (anne rahmine düşmesi-oluşumu esnasında) istibra yaptığını belirtmelidir.

Kocanın çocuğu kabul ettikten sonra reddetmesi de kabul edilmemektedir. Bu durum kadının altı aydan önce ya da dört yıldan sonra doğum yapmasıyla da bilinir. Bu şartlar gerçekleşmediği takdirde çocuk babaya nispet edilmiştir.

Neseple ilgili bu durumlar göz önüne alındığında, neslin korunmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Neslin temizliği ve ailenin huzuru açısından baba, kendine ait olmayan çocuğu dinen reddetmek zorundadır. Bu durumda liân yapılarak çocuğun nesebi babadan alınır, anneye geçirilir.

2.4. LİÂNIN YAPILIŞ ŞEKLİ

Liânın yapılması için kadının, eşinin kendisine yapmış olduğu zina isnadını hâkime iletmesi gerekir. Hâkim, Kur’an-ı Kerim’de belirtildiği gibi kocanın, dört defa: “*Eşhedü billah (Allah’a şahadet ederim ki) ben bu kadına isnat ettiğim sözde doğru söyleyenlerdenim*” demesini beşin tekrarında: “*Eğer ona isnat ettiğim zinada yalan söyleyenlerden isem Allah’ın laneti üzerime olsun.*” demesini ve sözünün her tekrarına kadını işaret etmesini ister. Sonra kadının da dört defa: “*Allah’a şahadet ederim ki, bu adam bana isnat ettiği zinada yalancılardandır*” demesini, beşinci tekrarında: “*Eğer bana isnat ettiği zinada doğru söyleyenlerden ise Allah’ın gazabı üzerime olsun.*” ifadesini dile getirmesini ister⁵⁸.

⁵⁷ Dârimî, Nikâh 42; Ebû Dâvud, Talâk 41.

⁵⁸ Kurtûbî, *el Câmi’u li Ahkâmi’l-Kur’ân*, XII, s. 192; İbn Âbidîn, *Reddû’l-Muhtâr*, V, s. 157; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 42; İbn Cüzey, *Kavânîni’l-Fıkhıyye*, ss. 389-390.

Liân yapılırken lanet ve gazap lafızlarının birbiriyle değiştirilmesi ya da Allah isminin yerine Allah Teâlâ'nın başka isimlerinin kullanılması ya da 'şahitlik ederim' yerine 'yemin ederim' tabirinin kullanılması doğru bulunmamıştır. İslâm hukukçuları, 'âyette kullanılan tabirlerden başka tabir kullanmak doğru değildir' diyerek bu konuda görüş birliğine varmıştır⁵⁹.

Karı kocanın liân esnasında ayağa kalkmaları şartı yoktur. Hanefî kaynaklarına göre, liân şahitlik veya yemindir. Liânı ayakta veya oturarak yapmasının zararı yoktur. Bunda oturan ile ayakta olan birdir⁶⁰.

İmam Şâfiî'ye göre, liân yapan kişi (koca)'Allah adına şahitlik ederim' dedikten sonra liân yaptığı kişi (kadın) hazır bulunuyorsa ona işaret eder. Bu sözlerini dört defa tekrar eder. Hâkim, ona öğüt verir, yüce Allah'ı hatırlatır ve ona der ki: "Eğer doğru söylemiyor isen, Allah'ın lanetine uğrayacağından korkarım." Buna rağmen liân yapmaya devam etmek istediğini görür ise bir kişinin eliyle liân yapan kişinin ağzını kapatmasını ve şöyle söylemesini emreder: "Ben, eğer yalancılardan isem Allah'ın laneti benim üzerime olsun, sözlerini söylemen Allah Teâlâ'nın lanetini senin üzerine çeker". Bu uyarıdan sonra kişi liân yapmaya devam etmek isterse onu bırakır. Liân yapan kişi: 'Eğer ben filan kadına isnat ettiğim zina iddiasında yalan söyleyenlerden isem, Allah'ın laneti üzerime olsun.' diyerek yeminlerini tamamlarlar⁶¹.

Liânda kesin ve net ifadelerin kullanılması gerekir. Yani koca mutlaka hanımına şöyle söylemelidir: "Ben sana yaptığım zina suçlamasında gerçekten doğru söyleyenlerdenim." Kadın da kocasına: "Sen bana yaptığın zina suçlamasında yalancılardansın." demelidir. Çünkü bunlar gâib sigasıyla söylenirse bunda şüphe ve ihtimal bulunur. Bu nedenle mutlaka muhatap kalıbı kullanılmalıdır⁶².

Liân yapılırken çocuğun nesebinin reddi söz konusu ise, koca "Allah adına şahitlik ederim ki, ben onun hamile olup olmadığını anlamak için ondan uzak durdum ve ondan sonra ilişki kurmadım ve bu hamilelik benden değildir." diyerek kadına işaret etmelidir. Böylece dört defa yapmış olduğu yemininde "onun aleyhine söylemiş olduğum bu sözümde şüphesiz ben doğru söyleyenlerdenim" ifadesine beşincide "eğer yalan söyleyenlerden isem Allah'ın laneti üzerime olsun" diyerek çocuğu reddettiğini

⁵⁹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehit ve Nihâyetü'l-Muktesid*, II, s. 119; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 87.

⁶⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 43.

⁶¹ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, XII, s. 192.

⁶² Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 43.

de eklemelidir⁶³. Kocanın reddettiği çocuk henüz doğmamışsa “bu kadının doğuracağı çocuk benim çocuğum değildir” diyerek bunu belirtmelidir. Eğer çocuk doğmuşsa “bu çocuk zina sonucu dünyaya gelmiştir, benim çocuğum değildir” demelidir.

Şahitlik ifadesi kullanılarak yapılan bu yeminlerden sonra hâkim, karı kocayı birbirinden ayırır ve eğer liân çocuğun nesebini reddetmek için yapıldıysa çocuğun nesebi annesinin nesebine katılır⁶⁴.

Kısaca liânın yapılışını bu şekilde anlattıktan sonra liân esnasında dikkat edilmesi gereken noktaları şöyle sıralayabiliriz.

2.5. LİÂNIN RÜKÜNLERİ

Liân yapılabilmesi için gerekli olan unsurlar olmadan liân gerçekleşmez. İslam hukukçularına göre liânın rükünleri dörttür.

- 1-Laneti yapacak koca
- 2-Lanet yapacak kadın
- 3-Liân sebebi
- 4-Liân lafzı⁶⁵.

Bu dört unsurun bulunmasıyla liân yapılır. Hanefilere göre liânın rüknü yemin ve lanetle kuvvetlendirilmiş şahitliktir⁶⁶. Yani yeminle birlikte Allah’ı şahit gösterme ve her iki eşin laneti üzerine kabul etmesidir

2.6. LİÂNIN ŞARTLARI

Liân yapılabilmesi için olması gereken şartlar ve liân yapılırken uyulması gereken şartlar şu şekilde sıralanabilir.

⁶³ Kurtubî, *el Câmî’u li Ahkâmi’l-Kur’ân*, XII, s. 192.

⁶⁴ *İbn-i Mâce*, Talâk 27.

⁶⁵ İbn Cüzey, *el Kavânînu’l-Fıkhîyye*, s. 388.

⁶⁶ İbn Âbidîn, *Reddü’l-Muhtâr*; V, s. 150.

2.6.1. Liân Yapılabilmesi İçin Gereken Şartlar

Liânın icra edilebilmesi için zina isnadını yapan kişilerde ve zina isnadında bazı şartların bulunması gerekir. Bu şartlar bulunmadıkça liân yapılamaz. İslâm Hukukçularının liânla ilgili hükümlerde gösterdikleri deliller bu şartları belirlemiştir. Bu şartları şöyle açıklayabiliriz:

2.6.1.1. Evliliğin Devam Ediyor Olması

İslâm, kusurların ve günahların ortaya çıkarılmasını hoş karşılamamıştır. Evlilik devam ederken zina gibi yasaklanan bir fiilin meydana gelmesi ise gizlenmesi ve katlanılması zor bir durumdur. Bu durumla karşılaşan kişinin, bu olayı şahitlerle ispat etmesi de kolay değildir. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'de liân sadece evli kişilere has kılınmıştır. Çünkü yabancı bir kadına yapılan zina isnadında kişinin dört şahit getirmesi gerekir ki had cezasından kurtulabilsin⁶⁷. Eşler için zina isnadındaki dört şahit şartı ve (şahit getiremedikleri takdirde) onlara had cezası uygulaması kaldırılmıştır. Bu sebeple liân yapılabilmesi için gerekli olan en önemli şart liân yapacak kişiler arasında evlilik bağının bulunmasıdır.

Hanefi hukukçular, âyet-i kerimede geçen "...hanımlarına atanlar..."⁶⁸ ifadesini buna delil olarak gösterirler. Karı koca olmayanlar arasında ya da yabancı bir kadına zina isnat etmekten dolayı liân olmaz⁶⁹. Bunun gibi koca bâin talâkla ayrıldığı eşine zina isnadında bulunursa aralarında liân yapılamaz. Bain talâkla ayrıldıktan sonra eşine zina isnadında bulunup, bu duruma şahit getiremeyen erkeğe had cezası uygulanır⁷⁰.

İslâm Hukukçularına göre iki durumda bâin talâkla ayrılan kadın ile ayrıldığı kişi arasında liân yapılabilir. Birincisi kocanın bâin talâk ile ayrıldığı eşi iddet içinde çocuk dünyaya getirirse, çocuğun nesebini reddetmek için liân yapılabilir. İkincisi de fasit bir nikâhla veya şüphe ile temasta bulunan kadınla, bunu gerçekleştiren kişi arasında liân olabilir. Münasebette bulunduktan sonra koca dinden çıksa, daha sonra zina isnadında bulunsa, daha sonra henüz iddet bitmeden müslüman olsa liân yapılır⁷¹.

⁶⁷ Nûr 24/4.

⁶⁸ Nûr 24/6.

⁶⁹ Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 43; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, s. 129.

⁷⁰ Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 43.

⁷¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 562.

Liân yapabilmek için evliliğin devam ediyor olması şart olduğundan, önce zina isnat ettiği kadınla, sonra evlendiği zaman kişiye had cezası uygulanır. Çünkü zina isnadını evlenmeden önce yani yabancıyken yapmıştır. Aynı şekilde bâin talâkla ayrıldığı eşine ayrıldıktan sonra zina isnat eden kişi ile ayrıldığı kadın arasında liân yapılamaz. Evlilik bağı sona ermiş ve birbirlerine yabancı olmuşlardır⁷².

Ric'i talâkta ayrılık tam gerçekleşmediği, tekrar evliliğe devam edebilme durumu olduğu için iddet döneminde liân yapılabilir⁷³.

Aynı şekilde kişinin karısı vefat ettikten sonra aralarında evlilik ilişkisi bittiğinden ve kadından liân sözleri sadır olamayacağından liân yapılamaz⁷⁴. Erkek karısının ölümüyle eşinden ayrılmış olur. Kadın hayattan ayrılmasından dolayı eşinin yemin ve şehadetine karşı yemin ve şahitlik yapamayacağı için bu durum liânı ortadan kaldırır.

Bütün bu saydığımız hükümler evliliğin devam ediyor olmasına binaendir. Talâkla, eşlerden birinin vefatıyla evlilik bağı sona erdiği için liân da yapılamaz.

2.6.1.2. Nikâh Akdinin Sahih Olması

Liân uygulamasında taraflar arasındaki nikâh akdinin fasit ya da sahih olması İslâm Hukukçuları tarafından farklı değerlendirilmiştir. Hanefî hukukçulara göre liân yapılabilmesi için eşler arasındaki nikâh akdinin sahih olması gerekir, fasit nikâhta liân yapılmaz. Çünkü fasit nikâhta kadın yabancıdır. Bu durumda kadın muhsan sayılmaz⁷⁵.

Hanefî mezhebinden farklı olarak diğer mezhepler fasit nikâhla liânın, nesep reddetmek durumunda geçerli ve gerekli olduğunu söylemişlerdir. Yani kişi velisiz ve şahitsiz evlenmiş olsa sonra o kadına zina isnat etmiş olsa, aralarında liân yapılabilmesi için kocanın nesebini reddetmek istediği bir çocuğun olması gerekir. Liân çocuğun nesebinin reddi için yapılmıyorsa kocaya kazf haddi cezası uygulanır.

⁷² İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; V, s. 150; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 44.

⁷³ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; V, s. 149.

⁷⁴ Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 44; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; V, s. 150.

⁷⁵ Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 43.

Konuyu nesep açısından değerlendiren İmam Şâfiî'ye göre nikâh fasit olsa bile nesebin kesilmesi için liân yapılabilirdir. Çocuğun nesebinin kesilmesi noktasında fasit nikâhta da sahih nikâhta olduğu gibi liân vardır⁷⁶.

Mâlikî hukukçulara göre nikâh fasit olsa liân yapılabilir. Kadın ile evlilik hayatı yaşanması sebebiyle nesep kocaya nispet edilir. Fasit nikah sonucunda çocuğun reddi söz konusu ise liân uygulanmalıdır⁷⁷.

2.6.1.3. Zina İsnadında Delil Olmaması

Şârî'nin koyduğu hüküm gereğince eşlerine zina isnat eden kişiler, şahit bulamadıkları zaman liâna başvururlar. Zina isnatlarında, zina isnat eden kişinin dört şahit getirmesi gerekir. Erkek (koca), iddiasında onu destekleyecek dört şahit getirirse liâna gerek kalmaz, kadına had cezası uygulanır. Şayet koca dört şahitten biri olursa yani kendisinden başka üç şahit bulunursa bu durumda kocanın durumuna bakılır. Daha önce kazifte bulunmamışsa şahitlerden birisi olabilir⁷⁸. Çünkü böyle bir durum koca için de zordur aynı zamanda utançtır. Yalan yere böyle bir iddiada bulunması uzak bir ihtimal olduğundan bu şahitlik kabul edilir.

İmam Şâfiî'ye göre zevcesine zina isnat eden kişinin bu husustaki şahadeti kabul edilmez. Çünkü aralarındaki geçimsizlik sebebiyle böyle bir şey yapmış olabilir⁷⁹.

Mâlikî hukukçular, âyetin zahirinden çıkarılan hüküm gereğince zina isnadında bulunan eş haricinde dört şahidin getirilmesi gerektiğini, taraf olması sebebiyle kocanın şahitlerden biri olmasının doğru olmayacağını kabul ederler⁸⁰.

İspat yollarından birisi de kocanın, karısına yaptığı zina isnadından sonra kadının bunu kabul etmesidir. Bu da itiraf yoluyla olayın açığa çıkmasıdır ki bu durumda da liân yapılmaz.

İkrar ya da şahit bulunmayan durumlarda geriye tek yol kalır, o da liândır.

⁷⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, 568; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, 43.

⁷⁷ Kurtûbî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, s. 192.

⁷⁸ Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, II, s. 332.

⁷⁹ Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, II, s. 333; Kurtûbî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, s. 189-190.

⁸⁰ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 359; Kurtûbî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, s. 190.

2.6.1.4. Liânda Şehadet ve Yemin Ehli Olma

Kadın ve erkek liân yapabilmek için şahitlik yapabilecek ve yemini kabul edilebilecek niteliklere sahip olmalıdır. Aksi halde liân yapamazlar. Akıllı, ergen, özgür, müslüman, konuşma yeteneğine sahip ve daha önce kazf haddi uygulanmamış kişiler liân yapabilirler⁸¹.

Hanefî hukukçular liânı şehadet olarak değerlendirdikleri için, taraflar şahitlik niteliğine sahip değilse aralarında liân yapılamaz. Yani koca, köle, gayr-ı müslim veya kazf haddine çarptırılmışsa liânı geçerli değildir. Koca şahitlik yapabilecek özelliklere sahip olmadığı halde karısına zina isnadında bulunmuşsa, ona(kocaya) iftira haddinin uygulanması gerekir. Bu durumda Liân uygulanmaz çünkü liân onun(koca) tarafından engellenmiştir.

Aynı şekilde kadın cariye, gayr-ı müslim, kazf haddine çarptırılmış, çocuk, akılsız veya zina fiilini yapan biriye kendisine isnatta bulunan kocaya iftira haddi cezası uygulamak veya karı-koca arasında liân yapmak gerekmez. Zina fiilini yapan, kazf haddi uygulanan kadın, kendisine zina isnadında bulunan kişiyi doğrulamış gibi olmaktadır ve liân yapılması kadın tarafından engellenmiştir. Hâkim bu durumda kocaya ta'zir cezası verir⁸².

Karı kocanın ikisi de şahitlik vasıflarına sahip değilse bu durumda kocaya kazf haddi uygulanır. Örneğin tarafların ikisi de kazf haddine çarptırılmışsa liâna engel koca olduğu için kocaya kazf haddi uygulanır. Hanefî hukukçular Abdullah bin Amr bin As'ın şu rivâyetini: Resûlullah (s.a.s.) buyurmuştur ki: *“Kadınlardan dört tane vardır ki bunlarla kocaları arasında lanetleşme yoktur. Müslüman kocanın nikâhı altında bulunan Yahudi ve Hıristiyan kadın, kölenin nikâhı altındaki hür kadın, hür bir kimsenin nikâhı altındaki cariye kadın”*⁸³ buna delil olarak sunmuşlardır.

Nur Sûresinin dördüncü âyetinde, karısına veya yabancı bir kadına zina isnadında bulunup şahit getiremeyen yani zina iftirasında bulunan kişilere iftira haddi uygulanmasını emredilmiştir. Daha sonra karı koca arasında bu hüküm kaldırılmış yerine liân hükmü konulmuştur. Evli kişiler için liân, yabancı kadınlar için var olan

⁸¹ Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, II, 331; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 44.

⁸² İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; V, s. 149-150; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 72.

⁸³ *İbn-i Mâce*, Talâk 27.

had cezası yerine geçerli olmuştur. Liân şahitlik olduğuna göre, ancak şahitlik özelliklerine sahip olan kişiler arasında liân yapılabilir⁸⁴.

Şâfiî, mâlikî ve hanbelî hukukçular yemini geçerli olan kimsenin liânının da geçerli olduğunu kabul ederler. “...Zevcelerine zina isnadında bulunanlar...”⁸⁵ âyetindeki ifadenin herkesi kapsadığını, bu nedenle liân yapacak kişiler arasında ayırım yapılmaması gerektiğini, ifade etmişlerdir. Mülânenin amacı kişinin yaşamış olduğu zor durumdan kendisini kurtarmak istemesi ve zinadan olma bir çocuk varsa, bu çocuğu nesebinden uzaklaştırma isteğidir. Kişi şahadet ehliyetine sahip olmasa bile, bu durumdan kurtulmak için liân yapmak isteyebilir. Bu isteğin kabulü de nesillerin temizliği ve evliliğin kabul edilebilir şekilde sonlandırılması için gereklidir. Yani liân; iki özgür, iki köle, iki fâsık, iki gayr-ı müslim, hadd cezası uygulanmış iki kişi, birisi köle ya da koca müslüman, karı gayr-ı müslim, iki eş arasında olabilir⁸⁶.

Mâlikî ve şâfiî hukukçulara göre karı kocanın köle olması, özgür olması, müslüman ya da gayrimüslim olması, âdil olması, fâsık olması önemli değildir. Bu kişiler liân yapabilirler. Fakat ikisi de gayrimüslim olan eşler arasında (müracaat olmazsa) liân yapılmaz⁸⁷. Ayrıca liân âyetlerinde sınırlama getirilmemiş genel olarak bir ihtiyaca cevap verilmiştir⁸⁸. Bu da şunu gösterir ki bu problemi yaşayan kişiler, liân yoluyla çözüme ulaşabilirler.

Bir başka önemli husus da şudur ki, liân, hanefî hukukçular dışındaki İslâm hukukçularına göre nikâhın feshedilmesini gerektirdiğinden, talâka benzemektedir. Dolayısıyla talâk yapması caiz olan herkesin liân yapması da caizdir⁸⁹.

2.6.1.5. Liânda Kadının Muhsan Olması

Bir kimse muhsan olan hanımına kazifte bulunursa hakkında had cezası uygulanır ve şahitliği kabul edilmez. Kazf eden erkektir ve kazfedilen kadındır. Bu nedenle eşin kazifte bulunduğu kadının muhsan olması gerekir. Muhsan konusunu daha önce de ele almıştık. Kısaca ihsan şartları şunlardır: Zinadan iffetli, akıl, baliğ, hür ve müslüman olmaktır⁹⁰. Bu şartları Hanefiler kabul edip diğer mezheplerde kadının

⁸⁴ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 3019.

⁸⁵ Nûr 24/6.

⁸⁶ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 3018; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehit*, II, s. 118.

⁸⁷ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehit ve Nihâyetü'l-Muktesid*, II, s. 118; Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 355; İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-Fıkhıyye*, s. 389.

⁸⁸ Kurtûbî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, s. 186; Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 355.

⁸⁹ İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-Fıkhıyye*, s. 388; Kurtûbî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, s. 186.

⁹⁰ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, V, s. 150.

muhsan olması için müslüman olması şartı koşulmaz. Zinadan iffetli, akıl, baliğ, hür ve evli olma şartlarını yeterli bulunur.

2.6.1.6. Liânda Müslüman Olmanın Hükümü

Liân, hanefî mezhebinde şahitlik olarak değerlendirilmiştir. Kâfirin, müslüman aleyhine yaptığı şahitlik kabul edilmez. Yemin edilirken de yemin Allah adına yapıldığı için ve kâfir de Allah'a inanmadığı için kâfirin yemin etmesinin bir anlamı yoktur, geçerli değildir⁹¹. Hanefî hukukçular, liân yapan tarafların şahitlik vasıflarına sahip olması gerektiği görüşünü benimsemiştir⁹². Şahitlik vasfına sahip olabilmek için karı kocanın her ikisinin de özgür, akıllı, ergen, müslüman, konuşma yeteneğine sahip, kazf haddi uygulanmamış kişiler olması gerekir. Âyet-i Kerimede geçen "...her birinin şahitliği..." ifadesini, görüşlerine delil olarak sunmuşlardır.

Hz. Peygamberin (s.a.s.): "*İki köle ile iki gayrimüslim arasında liân yoktur.*"⁹³ Hadis-i Şerif'inde de müslüman olmanın liân yapabilme şartlarından olduğu görülmektedir.

Mâlikîlere göre sadece kocanın müslüman olması yeterlidir⁹⁴. Karısı ehli kitaptan olan kişi, nesebi kendinden uzaklaştırmak adına eşine liân yapabilir. Tek şart akıl baliğ olmaktır. Özgür, köle, âdil, fâsık olması hükümü değiştirmez. Nikâh varsa ittifakla liân gerçekleşir⁹⁵.

Şâfiî ve Hanbelî hukukçular, liân için tarafların müslüman olması şartını kabul etmezler. Talâk'ı geçerli olan kocanın yaptığı liânı da geçerli kabul ederler⁹⁶. Karı kocanın mükellef olması liân için yeterlidir. "*Eşlerine zina isnat edip kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince...*"⁹⁷ anlamındaki ayet'i buna delil olarak gösterirler. Bu ifadeden anlaşılan evliliği geçerli olan herkesin liân yapabileceğidir.

Liândan maksat tarafların zina ve iftira lekesini kendilerinden uzaklaştırıp, ayıpsız olduklarını ortaya koymak istemeleridir. Bir müslüman için böyle âdi bir

⁹¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; V, s. 150.

⁹² İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, s. 253.

⁹³ *İbn Mâce*, Talâk, 27.

⁹⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye*, s. 388.

⁹⁵ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 354; İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye*, s. 388.

⁹⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 123-124.

⁹⁷ Nûr 24/6.

suçtan temizlenmek nasıl önemliyse gayr-ı müslimler ve köleler için de o kadar önemlidir. Bu nedenle âlimlerin çoğu liânı yemin olarak kabul etmiştir.

2.6.1.7. Liânda Görme Engellinin (Âmâ) ve Fâsıkın Şahitliğinin Hükümü

Şahitlik vasıflarına sahip olmasalar da fâsıkın ve görme engellinin liânının geçerli olduğunda icma vardır⁹⁸. Âmâ ve fâsık eşler arasında liân yapılabilir. Görme engelli ve fâsık kişilerin şahitliği kabul edilir.

Fâsık kişi şahitlik yapabilir. Fakat fâsıkın doğruluk tarafı ağır basmadığı zaman getirdiği haberin araştırılması lazımdır. Haberin araştırılması da reddedilmesi anlamına gelmez. Fakat kazif cezası uygulanmışsa o kişinin tanıklığı geçersizdir.

Aynı şekilde görme engelli bir kimsede şahitlik yapabilir. Çünkü bu kişiler, sesleri dinleyerek ayırt edebilir. Bu durumda da görme engelli kimsenin şahitliği kabul edildiğine göre liânı da kabul edilmelidir⁹⁹. İslâm hukukçuları, görme engelli kişilerin liânının geçerli olduğunda ittifak etmiştir¹⁰⁰.

Görme engelli bir adam, görme engelli olan karısına veya fâsık olan bir adam, karısına zina suçlamasında bulunursa onlara liân gerekir.

2.6.1.8. Liânda Konuşma Engellinin (Ahras) Şahitliğinin Hükümü

İslâm hukukçuları konuşma engellinin liânı konusunda -Liânın yemin ya da şahitlik olarak kabul edilmesi sebebiyle- farklı hükümler kabul etmiştir. İslâm Hukukçularının çoğu, ne demek istediği anlaşılırsa konuşamayan kişinin liân yapabileceğini söylemiştir, buna karşılık Hanefî hukukçular konuşma engelli kişi şahitlik vasfına sahip olmadığı için liân yapamaz, demiştir¹⁰¹.

Hanefî hukukçular, konuşma engellinin kazfî ve liânı geçerli olmaz, çünkü had cezasını ondan uzaklaştıracak şüphe söz konusudur, der¹⁰².

Mâlikî, şâfiî ve hanbelî hukukçular konuşma engellinin kazfî ve karısı için liân yapması, anlaşılır ve ne söylemek istediğini bildiren bir işaretinin bulunması ya da güzel yazı yazabilen biri olması durumunda geçerlidir, demişlerdir. Bu durumdaki bir kişi zina iftirasında bulunursa had cezasının uygulanması gerekir. Çünkü işaretlerle

⁹⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- Müctehit ve Nihâyetü'l-Muktesid*, II, s. 119.

⁹⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, 42.

¹⁰⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 579; Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-Sünne*, XI, s. 321.

¹⁰¹ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 362; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, IV, s. 195.

¹⁰² İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, IV, s. 195.

de olsa namuslu bir kadına zina isnadında bulunarak çirkin bir fiil gerçekleştirmiştir. O zaman konuşan kimse gibi muamele yapılarak had cezasının uygulanması gerekir¹⁰³.

2.6.2. Liânda Nesebin Reddi ile İlgili Şartlar

Nesep kelimesi fıkıhta soy bağıını ifade eden bir terimdir. Geniş anlamda nesep bir kimsenin soy ilişkisini, kan ve hısımlık bağıını ifade eder. Dar anlamda ise anne babasıyla hısımlık ilişkisini ifade eder¹⁰⁴.

Kadının çocuk doğurmasıyla çocukla arasındaki nesep ilişkisi tayin edilir. Buna karşılık İslâm Hukukunda erkek açısından nesep geçerli bir evlilik, fasit bir evlilik, evlilik şüphesiyle birleşme ve ikrar yoluyla belirlenir¹⁰⁵. Baba tarafından nesebin sübutu, çocuğun evlilik içinde dünyaya gelmesiyle belirlenmiş olur.

Neslin korunması İslâm'da "zarûriyyat"¹⁰⁶ kapsamında değerlendirilmiştir¹⁰⁷. İslâm'da baba için kendisine ait olan çocuğun nesebini reddetmek yasaklandığı gibi, anneye de çocuğun nesebini gerçek babasından başkasına nispet etmesi yasaklanmıştır¹⁰⁸. İslâm, evlatlık edinme olayında da çocukların gerçek babalarına nispet edilmesini emretmiştir¹⁰⁹.

Evlilik birlikteliği içinde doğan her çocuk, babaya nispet edilir. Çocuğun anne tarafından nesebi onu doğuran kadın olarak belirlenir. Baba tarafından nesebi ise Hz Peygamber'in: "*Çocuk yatak sahibi olan nikâhlı erkeğe aittir. Zina eden için ise mahrumiyet vardır.*"¹¹⁰ hadisindeki ifadesiyle kadının sahih nikâhla evli olduğu erkeğe nispet edilir.

Anne tarafından çocuğun nesebinin reddedilmesi mümkün değildir. Kocanın çocuğun nesebini reddedebilmesi için de bazı şartların oluşması gerekir. Bu şartların gerçekleşmesiyle yapılan liânın sonrasında çocuğun nesep durumu değişiklik gösterir.

¹⁰³ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi*, VII, s. 3025; Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 362; Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-Sünne*, XI, s. 321.

¹⁰⁴ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yay., İstanbul, 1998, s. 367; Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, I, s. 431.

¹⁰⁵ İbrahim Kâfi Dönmez, "Nesep", *DİA*, XXXII, İstanbul, 2006, s. 573.

¹⁰⁶ Zarûriyyat: Ferdî ve ictimâî hayatın bekası ve mevcudiyeti için olması gereken şeylerdir. Bunlar dinin korunması, malın korunması, neslin korunması, hayatın korunması, ırzın korunması olarak belirlenmiştir.

¹⁰⁷ Şâtibî, Ebû İshâk İbrahim b. Mûsâ, *el-Muvâfakât fi usûli's-ş-şeri'a*, nşr. Abdullah Dırâz, el-Mektebetü'l- Ticâriyyetü'l-Kübrâ.

¹⁰⁸ *Ebû Dâvud*, Talâk 29; *Nesâi*, Talâk 47.

¹⁰⁹ *Ahzâb* 33/5.

¹¹⁰ *Ebû Dâvud*, Talâk 34; *Müslim*, Radâ' 36-38.

2.6.2.1. Liânda Nesebi Reddetme Zamanı

Evlilik içinde dünyaya gelen çocuğun nesebinin(soybağının) sabit olabilmesi için; erkeğin baba olabilecek çağda ve durumda olması, eşler arasında birleşmenin mümkün olması, zifaf, halvet veya akitten sonra hamileliğin asgari süresinin dolmuş olması, kocanın vefatı veya boşamadan sonra hamileliğin azami süresinin aşılmamış olması şartları aranır.

İslâm Hukukçularından bir kısmı nesebin sübutu (soybağının tesisi) için sahih nikâh akdini yeterli görürken, bir kısmı sahih nikâh akdiyle birlikte aile hayatı yaşama şartını da gerekli görmüşlerdir. Buna göre Şâfîî, Mâlikî ve Hanbelî hukukçular nikâh akdinden sonra birlikte yaşama imkânı olmayan evliliklerde kadın, çocuk dünyaya getirirse bu çocuğun nesebi liân yapılmadan kocadan uzaklaştırılır, görüşünü savunurken; Hanefî hukukçular evlilikten sonra birliktelik olmamış olsa bile çocuğun nesebi kocaya nispet edilir, demiştir. Bu durumda kocanın, çocuğu reddedebilmek için liân yapması gerekir.

Evlilik bünyesinde doğan çocuğun, babaya nispet edilebilmesi için, nikâh akdinden en az altı ay sonra dünyaya gelmesi gerekir. Kur'an-ı Kerim'de "...*Onun (anne karnında) taşınması ve süttten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır...*"¹¹¹ buyrulmuştur. Bu da gebelik ve süttten kesilme zamanının toplam otuz ay olduğunu gösterir. "...*Annesi onu her gün biraz daha güçsüz düşerek karnında taşımıştır. Onun süttten kesilmesi de iki yıl içinde olur.*"¹¹² anlamındaki âyette açıklandığı üzere emzirme süresi iki yıldır. Otuz aydan geriye kalan sürede altı ay en az gebelik süresini ortaya koymaktadır.

Hz. Osman (r.a) döneminde evlilik akdinden altı ay sonra doğum yapan kadınla ilgili hüküm verilirken yukarıda geçen âyet hükümlerince karar verilmiştir¹¹³. Hamileliğin en az altı ay olduğu konusunda İslâm Hukukçuları arasında ihtilaf olmamakla birlikte azami süresi konusunda ihtilaf vardır. İhtilaf olmasının sebebi ise âyet ve hadiste bu konu ile ilgili kesin bir bilgi olmamasıdır. Hukukçular bu konuda karar verirken o dönemin tıbbî bilgilerinin ve yaşanan tecrübelerin ışığında farklı süreler belirtmişlerdir.

¹¹¹ Ahkâf 46/15.

¹¹² Lokmân 31/14.

¹¹³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- Müctehit*, II, s. 352; Kâsânî, *Bedâiu 's-Sanâi*, III, s. 211; İbnü'l Hümâm, *Fethu 'l -Kadir*, III, s. 300; Merginânî, *el-Hidâye*, III, s. 321.

Mâlikî hukukçular gebeliğin en uzun süresini beş yıl olarak kabul eder¹¹⁴. Şâfîî ve Hanbelî hukukçulara göre gebeliğin en uzun süresi dört yıldır. Benî Aclan kadınlarının gebeliklerinde¹¹⁵ bu süreye rastlanması bu hükmün verilmesinde etkili olmuştur¹¹⁶. Buna göre kadın, eşinden ayrıldıktan sonra ya da kocasının ölümünden sonra evlenmeden dört yıl içinde bir çocuk dünyaya getirirse çocuğun nesebi (boşandığı ya da ölen) kocasının üzerine olur. Hanefiler bu süreyi Hz. Aişe'nin: "Çocuk annesinin rahminde iki yıldan fazla kalmaz."¹¹⁷ sözüne istinaden iki yıl olarak belirlemişlerdir.

Günümüz İslâm ülkelerinde mutlak gebelik süresine biraz ihtiyat payı eklenerek en uzun gebelik süresi 365 gün olarak belirlenmiştir¹¹⁸.

Evlilikte fiilî olarak aile hayatı yaşama imkânı olmadığı halde çocuk dünyaya gelirse, liâna gerek olmadan çocuğun nesebi babadan kesilir.

Bir kimse evlendiği kadının evlenmeden önce zina ettiğini iddia eder ve doğan ya da doğacak çocuğun kendinden olmadığını ifade ederse, bu durumda liân yapılmaz. O kişiye had cezası uygulanır. İmam Şâfîî'ye göre reddedilmesi gereken bir çocuk varsa bu, o kişinin bile bile zina yapan bir kadınla evlendiğini gösterir. Bu durumda çocuğu reddetme imkânı ortadan kalkar. Hanbelî hukukçular, sustuğu takdirde kendisine nispet edilecek bir çocuk varsa bu durumda liân yapılabilir, görüşünü benimser¹¹⁹.

2.6.2.1.1. Çocuğun Doğumundan Sonra Reddi Konusunda Acele Edilmesi

Hanefî hukukçular, kişinin çocuğun nesebini doğumdan hemen sonra ya da tebriklerin kabul edildiği müddet içerisinde reddetmesi gerektiğini kabul ederler. Bunun da doğumdan hemen sonra ya da yedi gün içerisinde olması gerektiğini ifade ederler. En geç, lohusalığın sona erdiği kırk gün içinde reddedilmelidir. Eğer sonraya bırakılırsa çocuğun nesebi kocaya nispet edilir¹²⁰. Yani Hanefî hukukçular kişinin karısının doğum yapmadan önce çocuğu reddetmesinin hiçbir anlama gelmeyeceğini

¹¹⁴ Dêrdîr, *eş Şerhu's-Sağîr*, II, s. 660.

¹¹⁵ Dârekutnî, *es-Sünen*, IV, 501.

¹¹⁶ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 489.

¹¹⁷ Dârekutnî, *es-Sünen*, IV, s. 499; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 70.

¹¹⁸ Dönmez, "Nesep", *DİA*, XXXII, s. 574.

¹¹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 156.

¹²⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 51; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 55; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, III, s. 171; Merginânî, *el-Hidâye*, III, s. 323.

kadının karnında çocuk değil de hava bulunabileceğini savunurlar. Kocanın, hanımına yaptığı zina suçlamasında liân, yabancı bir kadına yapılan zina suçlamasındaki ceza gibidir. Şüphe ile ceza uygulamak doğru değildir¹²¹.

İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed lohusalık süresince çocuğun nesebinin reddini geçerli kabul ederler. Aynı şekilde koca kadının hamileliği esnasında liân yapar ve kadın altı aydan önce çocuk dünyaya getirirse çocuk anneye nispet edilir. Fakat koca, çocuğun nesebini reddetmek için liân yapar, kadın bu liândan altı ay sonra doğum yaparsa karı-koca arasında liân geçerli kabul edilmez¹²².

Hanbelî hukukçular da doğmadan önce çocuğun nesebinin reddine izin vermemişlerdir. Çünkü kadındaki şişkinlik hamilelikten başka sebepten olabilir. Doğduktan sonra da liân yapıncaya kadar çocuğun nesebi reddedilemez¹²³.

Mâlikî hukukçular liânın ve çocuğu reddetmenin geçerli olması için iki şartın olması gerektiğini söylerler. Kocanın, nikâh akdinden sonra veya çocuğun nesebinin kendisine isnat edilmesi mümkün görülen bir müddet içerisinde hanımı ile asla temas etmediğini ya da temasta bulunduğunu fakat bir hayız bekleyerek istibrada bulunduğunu iddia etmesi lazımdır¹²⁴.

Çocuğun kocadan olmasının mümkün olmayacağı bir zamanda kadın çocuk dünyaya getirmişse, kocanın sözüne itimat edilir ve çocuğun nesebinin reddi için liân yapılır. Zamanın anlaşılması zifaktan ya da temastan bir, iki veya beş ay sonra bütün organları tam bir çocuk dünyaya getirmekle belirlilik kazanır. Çünkü şer'an hamilelik müddeti en az altı aydır¹²⁵.

Bu durumda kişinin liânının geçerli olabilmesi için hanımının hamile olduğunu veya çocuğun doğduğunu öğrendikten sonra çocuğun nesebinin reddi için acele etmesi gerekir. Mazereti olmadığı halde liânı doğuma kadar geciktirirse had cezası uygulanır, liân yapılmaz¹²⁶.

¹²¹ Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 34; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 45.

¹²² Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 55; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 45.

¹²³ Kudûrî, *el-Muhtasar*, s. 130; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 45; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, IV, s. 198.

¹²⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye*, s. 389; Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 357-358.

¹²⁵ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 363.

¹²⁶ Kurtûbî, *el-Câmî' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, s. 190; İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye*, s. 389.

2.6.2.1.2. Çocuğun Nesebinin Doğumdan Önce Reddedilmesi

İmam Şâfiî'ye göre nesebi reddetmek için belirli bir vakit yoktur. Mümkün olduğunca çabuk reddetmek gerekir. Nesebi hemen reddetmemek onu delaleten kabul etmektir. Kabul edildikten sonra nesep reddedilemez.

Şâfiî hukukçular anne karnındaki çocuğun nesebinin reddedilebileceğini ifade ederler. Hilâl bin Ümeyye, karısının karnındaki çocuğu reddetmek suretiyle hanımına zina isnadında bulunmuştur. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) aralarında liân uygulamıştır. Liân uyguladıktan sonra Resûl-i Ekrem (s.a.s.): “*Bu kadına bakınız. Eğer gözleri sürmeli, iki kıçı iri, baldırları kalın bir tipte çocuk getirirse, çocuk Şerik ibn Sehma'ya aittir' buyurdu. Kadın da hakikaten böyle bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.): 'Eğer Allah kitabının (liân) hükmü infaz edilmemiş olsaydı benimle bu kadın için bir macera vardı.(Yani ben, o kadına zina haddi icra ederdim.)' buyurdu.*”¹²⁷ Bu rivâyetten çocuğun ana karnında olduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte kadının hamileliği bazı belirtilerle bilinebilir. Anne karnındaki çocukla ilgili bazı dinî hükümler uygulanabilir. Örneğin ana karnındaki çocuk köle ise miras bırakılabilir ve başkasına vasiyet olarak verilebilir. Satın alınan cariye gebe ise ayıp nedeniyle geri verilebilir¹²⁸. Bu sebepler sonucunda Şâfiî hukukçular hamilelikte kocanın doğacak çocuğun soybağını kendisinden uzaklaştırmak için liân yapabileceğini hatta koca karısının hamile olduğunu bilir ve hâkim de ona liân yapma imkânını tanıdığı halde liân yapmazsa, doğumdan sonra çocuğu reddetme hakkının olmayacağını ifade ederler. Bununla birlikte çocuğun doğumundan hemen sonra çocuğu kabul ettiğine dair herhangi bir durum yaşanırsa, örneğin “hayırlı olsun” denildiğinde itiraz etmezse, bu durumda da çocuğu reddetme durumu ortadan kalkar¹²⁹.

İslâm hukukçularına göre kocanın, hanımının hamileliğini veya çocuğun doğduğunu öğrendikten sonra liânda acele etmesi şarttır¹³⁰.

¹²⁷ Zeynü'd-din Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l-Lâtîf Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, müt. Kâmil Miras, Ankara,1983, XI, s. 141.

¹²⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- Müctehid*, II, s. 117; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 45.

¹²⁹ Şirbîni, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 500; Kâsâni, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 35.

¹³⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 559.

2.6.2.2. Liân Sırasında Çocuğun Nesebinin Reddinin Belirtilmesi

İslâm Hukukçularına göre liân yapılırken (nesep reddi söz konusu ise) çocuğun reddi ifade edilmelidir. Şayet liân yapılırken çocuk reddedilmezse, karı koca'nın evlilikleri ile ilgili liân hükümleri uygulanır. Nesep reddedilmediği için çocuğun soybağı kocaya nispet edilir.

Hanbelî hukukçulara göre, kişi, 'bu çocuk veya bu hamilelik benden değildir.' diyerek çocuğun nesebini reddettiğini mahkemeye ifade ettikten sonra liân yapılabilir. Çünkü mahkeme huzurunda yapılan yeminleşmelerde bunun sebebi de belirtilmelidir¹³¹. Bu nedenle erkek, çocuğun nesebini reddederken kadın, nesebin kocaya ait olduğunu iddia etmelidir.

Şâfîî hukukçular, çocuğun nesebini reddeden erkek olduğu için kadının bunu ifade etmesine gerek olmadığını söyler. Koca çocuğun nesebini reddederken 'bu çocuk zinadandır, benden değildir' diyerek zina kelimesini kullanmalıdır. Böylelikle yaratılış ve mizaç bakımından bana benzemiyor, anlamı ortadan kaldırılmış olur¹³².

Hanefî hukukçulara göre nesebin reddi ile yapılan liânlarda koca 'şahitlik ederim ki ben, onun çocuğunu reddetme konusunda ona yaptığım suçlamada doğru söyleyenlerdenim' ifadesini kullanır. Buna karşılık kadın 'şahitlik ederim ki o, benim çocuğumu reddetme konusunda bana yaptığı suçlamada yalan söyleyenlerdendir.' der. Liân yapılırken çocuğun nesebinin reddi söz konusu ise bu ifadelerle karı-koca birbirine karşı mahkeme huzurunda şahitlik ederek bunu belirtmelidir¹³³.

Mâlikî hukukçuların bir kısmı ve Zâhiri hukukçular, kocanın liânda bulunmasıyla, kadının karnındaki çocuğun nesebinin reddedildiğini sonrasında çocuğu reddetmek için 'karnındaki bu çocuk benden değildir.' ifadesinin gerekli olmadığını düşünürler¹³⁴.

2.6.2.3. Liân Sırasında Çocuğun Hayatta Olması

Hayatta olmayan çocuğun nesebinin reddi ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. İslâm hukukçuları çocuk hayatta olmasa bile nesebin

¹³¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, s. 137; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 571.

¹³² Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 90.

¹³³ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 59.

¹³⁴ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Sa'îd İbn Hazm (456), *el-Muhallâ*, X, s. 152; Ebû Abdillah Muhammed b. Ebû Bekr Cevziyye, *Zâdu'l-Me'âd*, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1994, V, s. 379.

reddedebileceğini kabul ederken, Hanefî hukukçular hayatta olmayan çocuğun nesebinin reddedilmesini kabul etmez.

Hanefî hukukçular, çocuğun nesebinin reddedilebilmesi için, nesebi reddedilen çocuğun, liân yapılırken hayatta olmasını şart koşar. Nesep ölümle kesildiği için, ölen kişinin nesebinin kesilmesi geçerli değildir¹³⁵. Hanbelî hukukçular da liân yapılırken çocuğun hayatta olması gerektiği görüşüne katılır¹³⁶. Nesep çocuğun ölümüyle zaten kesilmiştir. Liânla tekrar nesebi reddetmeye ihtiyaç kalmamıştır.

Mâlikî hukukçular, kadın, kocasının haberi olmadan bir çocuk dünyaya getirir ve yine bu çocuk kocanın haberi olmadan ölürse bu durumda koca, ölen bu çocuğun nesebini reddedebilir, demiştir¹³⁷.

Şâfiî hukukçular çocuk hayatta olmasa bile liân yoluyla nesebin reddedilmesinin mümkün olduğunu kabul eder¹³⁸.

2.6.2.4. Liânda İkiz Çocukların Durumu

Liân yapılırken nesebi reddedilen çocuklar ikiz ise her iki çocuğun nesebi de reddedilmelidir. Birisinin nesebini kabul etmek her ikisini de kabul etmek anlamına gelir. Her iki çocuğun nesebi de kocanın üzerine sabit olur¹³⁹.

Nesebi reddedilen ikizlerden biri liân yapılmadan önce vefat ederse artık ikisinin de nesebi reddedilemez (kesilmez). Ölünün nesebi kesilemeyeceği için hayatta olan çocuğun da nesebi kesilemez.

Kişi, ikiz çocuklardan ilkinin nesebini kabul edip ikincisini reddederse her iki çocuğun nesebi de ona bağlanır. Çünkü ilk çocuğu kabul etmek, nesebi kabul etmek demektir. İkiz çocuklar nesep hükmü açısından birbirinden ayrılmaz. İkinci çocuğun nesebi reddedilirse çocukların soybağının babadan uzaklaştırılması için liân yapılması gerekir¹⁴⁰.

Kişi, ikizlerden ilk doğan çocuğun nesebini red, ikinci çocuğun nesebini kabul ederse yine her iki çocuğun nesebi de sabit olur. İkinci çocuğun nesebini kabul

¹³⁵ İbn Âbidîn, *Reddü'l Muhtâr*, V, s. 159.

¹³⁶ Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 156.

¹³⁷ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 358.

¹³⁸ Zeydan, *el-Mufassal*, VIII, s. 357; Şirbîni, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 500.

¹³⁹ Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 154.

¹⁴⁰ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, s. 171.

etmekle kendisini yalanlamış olur. Bu durumda liân yerine had cezasının uygulanması gerekir¹⁴¹.

İmam Şâfiî, aynı rahimde farklı nesebin oluşması yaratılışa ters olduğu için, ikiz çocuklardan sadece birinin nesebini reddetmeyi kabul etmez. Bu iki çocuğun doğumu arasında en az altı ay bulunursa bu durumda farklı nesepten oldukları kabul edilebilir¹⁴².

2.6.2.5. Reddedilecek Çocuğun Nesebinin Kanunen Sabit Olmaması

İslâm, çocuğun ana rahmine düşmesiyle ona bazı haklar vermiştir. Bunlar nesep subutiyeti, miras, vasiyet, vakıf gelirlerini elde etme gibi kabule ihtiyaç duymayan haklardır. Çocuğun nesebinin babadan (kocadan) kesilebilmesi için hukukî olarak çocuğun nesebi sabit olmamalıdır¹⁴³. Hukukî anlamda nesebi sabit olan bir çocuğun nesebinin reddedilmesi mümkün değildir.

Kişi kabul etmediği çocuğun nesebini kendisinden uzaklaştırmak için liân yapmalıdır. Liân sonucunda çocuğun nesebi kişiden uzaklaştırılsa bile başka bir erkeğin üzerine nesep katılmaz. Başka bir kişi bu çocuk hakkında, benim çocuğumdur şeklinde, ikrarda bulunamaz¹⁴⁴. Bu çocuğun nesebi anneye bağlanır, baba tarafından meçhul olarak kalır. Kişi, liândan dönerse çocuğun nesebi ona bağlanır¹⁴⁵.

Liân gerekmeyen durumlarda, liân yapıldıktan sonra geçersiz olma durumunda ve liân gerekli olduğu halde karı-koca liâna yapmak istemezse, çocuğun nesebi sabit olur¹⁴⁶.

Bir kadın, bir çocuk dünyaya getirdiği zaman yabancı bir kişi bu çocuk sebebiyle kadına kazifte bulunursa ve kazifte bulunan kişiye had uygulanırsa, çocuğun nesebi kadının kocasının üzerine sabit olur¹⁴⁷. Bu durumda annenin kazfe konu olan suçu işlemediği mahkeme yoluyla belirlenmiş, çocuğun da evlilik birliği içinde dünyaya geldiği tespit edilmiş ve çocuğun nesebi hukukî olarak sabitlenmiş olur.

¹⁴¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, s. 171; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 70.

¹⁴² Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 155; Bilmen, *Kâmus*, II, s. 341.

¹⁴³ Akgündüz, *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, s. 223 (madde 337).

¹⁴⁴ *Ebû Dâvud*, Talâk 34; *Müslim*, Rada 36-38.

¹⁴⁵ Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 156.

¹⁴⁶ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; V, 159; Bilmen, *Kâmus*, s. 336.

¹⁴⁷ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; V, s. 163.

2.6.2.6. Çocuğun Nesebinin Açık ya da Kapalı Kabul Edilmemesi

Nesep, çocuğun haklarındandır. Çocuğun nesebinin reddedilebilmesi için nesebin açık ya da kapalı kabul edilmemiş olması gerekir. Koca, ‘bu benim çocuğumdur’, ‘bu çocuk bendendir’ diyerek çocuğu açık bir şekilde kabul etmiş sayılır. Çocuğun doğumundan sonra yapılan tebrikler sırasında sükût etmesi, tebrikleri kabul etmesi ve çocuğun ihtiyaç duyduğu eşyaları alması da çocuğun nesebini delaleten kabul ettiğini gösterir. Bundan sonra çocuğun nesebini reddetmesi mümkün değildir¹⁴⁸.

Liân yoluyla çocuğun nesebinin reddedilmesinin hukukî olarak sonuç doğurabilmesi için doğrudan ya da dolaylı şekilde nesebin kabul edilmemesi gerekir. Aksi halde nesebin reddedilmesi mümkün değildir. Örneğin, bir kişi çocuğun nesebini reddetse fakat bu olay mahkemeye taşınmadan üçüncü bir kişi bu kadına çocuğu sebebiyle kazf suçu işlese ve hâkim üçüncü kişi aleyhine kazf haddi uygulanmasına karar verse, bu hükümlerle annenin kazfe konu olan suçu işlememiş olduğu ve çocuğun evlilik birliği içinde meydana geldiği tespit edilmiş olur. Bu tespitle birlikte çocuğun nesebi sabit olmuştur, reddedilmesi imkânı ortadan kalkmıştır¹⁴⁹.

2.6.2.7. Çocuğun Nesebinin Şüpheye Dayanılarak Reddedilmesi

Nesebin sabit olmasındaki en kuvvetli delil, görme ve işitmeye dayalı şahitliktir. Bununla birlikte nesebin fiziksel benzerlikler yoluyla belirlenmesi de mümkündür¹⁵⁰. İmam Şâfiî, İmam Mâlik ve Ahmed bin Hanbel fiziksel benzerliklere dayanılarak soyun belirlenebileceğini kabul ederler. Hz. Aişe’nin rivâyet etmiş olduğu Hadis-i Şerif’i de buna delil olarak gösterirler¹⁵¹. Buna rağmen renk olarak anne babaya benzemeyen çocukların reddedilebilmesi için, zinaya dair başka delillerin de olması gerekir. Sadece renk farkı ile çocuğun reddedilmesi mümkün değildir.

Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivâyet edilen Hadis-i Şerif’te: “*Feraze oğulları kabilesinden bir adam, Hz Peygamber’e gelerek şöyle dedi: -Karım siyahî bir çocuk doğurdu (o, böyle söylerken çocuğu reddetmek istiyordu).*”

¹⁴⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 52; Akgündüz, *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, s. 223 (m.337).

¹⁴⁹ İbn Nüceym, *Bahrü’r-râik*, IV, 204; Ünal Yerlikaya, “İslâm Hukukunda Evlilik Dışı Doğan Çocuğun Velâyeti/ Hukukî Temsili”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, Konya, 2008, s. 98.

¹⁵⁰ Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 443; *Buhârî*, Menâkıb 23.

¹⁵¹ *Buhârî*, Menâkıb 23.

Hz. Peygamber kendisine şöyle dedi:

-Senin deven var mı?

-Evet vardır.

-Rengi nedir?

-Kızıldır.

-Onda siyah lekeler var mıdır?

-Evet vardır.

-Peki, devene bu lekeler nereden geldi?

-Soydan gelme olabilir.

-Öyleyse bu da soydan gelme olabilir.

*Bu konuşmadan sonra Hz. Peygamber ona, çocuğunu reddetmesi için ruhsat vermedi.*¹⁵²

Çocuğun nesebinin şüphe üzerine reddedilmesi mümkün değildir. Ebû Hüreyre'nin naklettiği rivâyetten anlaşılan şüphe üzerine çocuğu reddetmeyi Resûlullah (s.a.s.) kabul etmemiştir¹⁵³.

Hanefî hukukçular bir çocuk için iki erkek birden nesep iddiasında bulunması durumunda çocuğun sahih veya fasit nikâha sahip olana nispet edilebileceğini kabul eder. İslâm hukukunda çocuk firaşa aittir. Soy bilginlerinin verdikleri bilgilerle amel edilmez.

Çocuğun hukukî temsilindeki en temel ölçüt, çocuğun varlığına sebep olan cinsel ilişkinin zina kapsamına girip girmemesidir. Bu ilişki şüpheye dayalıysa bu durumda çocuk, evlilik birliği içinde dünyaya gelmiş çocuk gibi hukuken geçerli bir nesep ilişkisine sahip olduğu kabul edilir. Şüphe ile olan birleşmelerde kadının muhsan olma vasfı ortadan kalkmaz. Kendisine iddet ve mehir gerekir¹⁵⁴.

¹⁵² Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 3028; *Buhârî*, Talâk 26.

¹⁵³ *Buhârî*, Talâk 26; Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 3027.

¹⁵⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 63; Yerlikaya, "İslâm Hukukunda Evlilik Dışı Doğan Çocuğun Velâyeti/Hukukî Temsili", ss. 93-112.

2.6.3. Liânın Sahih (Geçerli) Olmasının Şartları

Bu şartlar konusunda İslâm hukukçuları farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Liân yapılırken olması gereken şartlardan bir kısmı üzerinde ittifak etmiş, bir kısmında ise ihtilaf etmişlerdir.

2.6.3.1. Liânın Hâkim Huzurunda Olması

Liân, mahkemede yapılan yemin ya da şahitliktir. Bu nedenle hâkim huzurunda yapılmalıdır. Liân esnasında koca, kendini yalanlarsa had cezasının uygulanması gerekir ki bunu ancak hâkim uygulayabilir. Aynı şekilde kadın suçlamayı kabul ederse ona da had cezasının uygulanması hâkim emriyle olabilir. İslâm hukukçuları liânın hâkim huzurunda olması gerektiğine dair görüş birliği içindedir¹⁵⁵.

Liânı şahitlik olarak kabul eden Hanefî hukukçular, bu şahitliğin hâkim huzurunda gerçekleşmesini, birbirlerine zina isnat eden kişilerin (suçlarının sabit olmasıyla) cezalandırılması durumunda, bu cezanın hâkim tarafından belirlenip uygulanmasını gerekli görürler¹⁵⁶.

Şâfiî hukukçular ise liânı yemin olarak kabul eder. Bu yeminin de hâkim huzurunda gerçekleşmesi gerekir. Şahitlik de yemin de yapılırken hâkim bulunmalıdır.¹⁵⁷ İslâm hukukçularının bu konuda ittifak etmelerinin sebebi budur.

Resûlullah (s.a.s.) Hilâl bin Ümeyye ve hanımı arasında liân yaparken, Hilâl bin Ümeyye ile hanımının da huzura çağırılmasını emretmiştir¹⁵⁸. Liân esnasında yapılan yeminler dava için yapılan yemindir ve ancak bir hâkimin huzurunda geçerli olur. Bu dava için eşlerden biri tarafından mahkemeye müracaat edilmelidir. Eşler, mahkemeye gitmeden kendi aralarında liân yaparlarsa liân geçerli olmaz.

Liân mahkeme huzurunda yapılmalı ve hâkimin talebinden sonra olmalıdır. Karı koca liânı hâkimin telkininden sonra yapmalıdır. Eğer hâkim istemeden önce yemin ederlerse bu yemin geçerli kabul edilmez¹⁵⁹.

¹⁵⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 179; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; V, s. 150.

¹⁵⁶ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; V, s. 150; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 174; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 118.

¹⁵⁷ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 87; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 174.

¹⁵⁸ *Buhârî*, Tefsîr 3; *İbni Mâce*, Talâk 27.

¹⁵⁹ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 87; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 48; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 150.

2.6.3.1.1. Liânda Hâkimin Rolü

Kişi, hanımına zina isnadında bulunduğu veya doğan ya da doğacak olan olan çocuğun nesebini reddettiği zaman, şahitleri yoksa yapılabilecek tek şey mahkemeye müracaat etmektir. Yine aynı şekilde koca, hanımına zina isnadında bulunduğu zaman (eğer ispat yoksa), kadının, kendisine yapılan iftira için had cezası isteme hakkı bulunmaktadır. Bu iki durumda da hâkime müracaat edilir ve had cezası uygulaması olmazsa (koca zina isnadında kendini yalanlamazsa) hâkim liân yapılmasını ister. Eğer kazf hâkime yansıtılmaz ise liân yapılmaz, bu durumda koca için bir şey gerekmez¹⁶⁰.

Hâkim, liânın yapılmasını emrettikten sonra, ne şekilde yapılacağını iki tarafa da anlatır. Böylelikle hâkimin emriyle erkek önce liâna başlar. Hanbelî hukukçular hâkimin talebinden önce yapılan liânı geçerli kabul etmez¹⁶¹.

Hâkimin liâna başlamadan önce eşlere nasihatte bulunması ve Allah'ın azabını hatırlatması gerekir¹⁶². Yapılan nasihat ve uyarıların sebebi, tarafları sonradan yaşanacak pişmanlıktan kurtarmak içindir. Ahiretteki cezanın daha büyük olması ve taraflardan birisinin yalan söylüyor olmasından dolayı, karı ve koca liânı beşinci kez yapmaya başlarken hâkim, daha şiddetli bir şekilde nasihatte ve uyarıda bulunur¹⁶³.

Liânın yapılmasının böyle olduğu Hadis-i Şeriflerle teyid edilmiştir. “İbn Ömer karısı hakkında zina isnadıyla Resûlullah’a geldiği zaman Resûlullah (s.a.s.) Nur Sûresindeki âyetleri İbn Ömer’e okudu, vaaz ve nasihatte bulundu ve ona dünya azabının ahiret azabından hafif olduğunu haber verdi. İbn Ömer, “Hayır, seni hak olarak gönderene yemin ederim ki onun hakkında yalan söylemedim.” dedi. Sonra İbn Ömer’in hanımını çağırdı nasihat etti, dünya azabının ahiret azabından daha hafif olduğunu haber verdi. Kadın, ‘seni hak olarak gönderene yemin ederim ki o (kocasını) yalancıdır.’ dedi. Resûlullah (s.a.s.) liâna erkekten başladı, o doğrulardan olduğuna Allah’ı şahit tutarak dört defa yemin etti. Beşincide eğer yalancılardan ise Allah’ın lanetinin üzerine olmasını söyledi. İkinci olarak kadın liâna başladı, kocasının yalancılardan olduğuna dört defa Allah’ı şahit tutarak yemin etti. Beşincide eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah’ın gazabının üzerine olmasını söyledi. Sonra Resûlullah (s.a.s.) onları ayırdı”¹⁶⁴.

¹⁶⁰ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 363.

¹⁶¹ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 87-89; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, s. 179.

¹⁶² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye*, s. 390; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 88.

¹⁶³ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 90; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, s. 179.

¹⁶⁴ Muhammed bin Ali bin Muhammed Şevkânî, *Neylü'l-Evtar şerhu Münteka'l-Ahbar*, VI, s. 299-300.

İslâm hukukçuları, liânın hâkim huzurunda yapılması konusunda ittifak etmişlerdir. İmam Ebû Hanife, karı kocanın birbirlerine liân yapabilmeleri nasıl hâkimin hükmüne bağlıysa, liândan sonra birbirlerinden ayrılmaları da aynı şekilde hâkimin hükmüyle olur, demiştir¹⁶⁵. Hanbelî hukukçular da mülâane yapıldıktan sonra eşleri hâkimin ayırabileceğini ve koca mülâane yapılırken kendini yalanlamışsa, yine hâkimin emriyle kocaya had cezasının uygulanabileceğini kabul etmiştir¹⁶⁶. Şâfiî hukukçular hâkimin huzurunda gerçekleşen liânda, hâkim ayırmadan kocanın yeminiyle birlikte ayrılığın gerçekleşeceği konusunda ittifak etmiştir¹⁶⁷. Mâlikî hukukçulara göre liân yapılırca evlilik fesholur. Bu nedenle hâkimin ayrılık kararı vermesine gerek yoktur¹⁶⁸.

Liân davasında çocuğun nesebinin reddedilmesi de varsa, hâkim yemin/şahitlik sonrasında çocuğun soy bağıncı kocadan uzaklaştırır. Yani ‘bu çocuğun nesebini bu adamdan kestim’ diyerek koca ile çocuk arasındaki nesep bağıncı keser. Hâkim, çocuğun nesebini babadan kestikten sonra çocuğun nesebini anne üzerine yazar¹⁶⁹. Çocuğun nesebi babaya aitse, yani eş liân yaparken çocuğu reddetmemişse çocuğun nesebi babada kalır.

Liânın hâkim huzurunda yapılmasıyla karı kocadan birisi sözünden, yemininden dönerse ona had cezasının uygulanması gerekir. Had cezasını uygulamak ise hâkim(imam) emriyle olur.

2.6.3.2. Liânda Kullanılan Lafızlarının Tamamlanması / Dört Kez Tekrarlanması

Kur’an-ı Kerim’de geçtiğı üzere liânın beş lafzının da tamamlanması gerekir. Bir lafzı bile eksik bırakılırsa liân geçerli olmaz. İslâm hukukçuları bu şart üzere görüş birliğine varmıştır¹⁷⁰.

¹⁶⁵ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi*, V, s. 50; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 176; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid*, II, s. 119-122.

¹⁶⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 144-150.

¹⁶⁷ Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâi*, V, s. 50.

¹⁶⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-Fıkhıyye*, s. 390.

¹⁶⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 49.

¹⁷⁰ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 87; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 176; İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-Fıkhıyye*, s. 389.

Taraflardan (karı-koca) her biri, liânı Kur'an-ı Kerim'de söylenen şekliyle yapmalıdır. Kur'an-ı Kerimde geçen kelimelerle aynı manaya gelen başka lafızlarla da olsa sözler değiştirilmeden söylenmelidir¹⁷¹.

Hanbelî hukukçulara göre manaları aynı olan lafızların birbirinin yerine kullanılmasında bir sakınca yoktur. “Ben doğrucuyum” yerine “o kesin zina etti” ya da “o yalancıdır” yerine “kesin yalan söyledi” denildiği zaman bu değiştirme caizdir, çünkü manaları birdir¹⁷².

Şâfiî ve Hanbelîler “şahitlik ederim” lafzı yerine “yemin ederim, kasem ederim” söylenmesini geçerli kabul etmez, çünkü bu hususta şahitlik lafzı muteberdir. Bu konuda Mâlikî ve Hanefîler de aynı görüştedirler. Şahitlik lafzını esas almak yemini ağırlaştırmada daha etkili olacağından terk edilmesi doğru değildir. Bu nedenle “eşhedü” kelimesinin yerine konulacak bir başka kelime ile Allah'a yemin edilmesi caiz değildir¹⁷³.

2.6.3.3. Liânda İşaret

İslâm Hukukçularının ittifak ettiği şartlardan birisi de eşlerin hâkim huzurunda yaptıkları liân esnasında birbirlerini işaret etmeleridir. Şâfiî ve Hanbelîlere göre karı kocanın beraberce hâkimin huzurunda bulunmaları şart değildir. Kadının mescide girmesinin mümkün olmadığı durumlarda mescidin kapısında liân yapması gerekir. Koca liân lafızlarını mescitte söyler. Bu durumda her iki taraf da eşinin ismini söyleyerek suçu karşı tarafa nisbet eder. Böylelikle işaret yerine isimleri kullanılarak liân tamamlanır¹⁷⁴.

2.6.3.4. Liânın Yapılacağı Yer ve Zaman

Mülâanenin hâkimin huzurunda yapılmasında İslâm Hukukçuları arasında ittifak vardır. Fakat liân yapılacak mekânla ilgili farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Hanefî ve Hanbelî hukukçular liânın zaman ve mekânla ağırlaştırılamayacağı görüşünü benimser. Çünkü âyette kullanılan ifade mutlaktır. Herhangi bir zaman ve mekânla sınırlandırılmamıştır. Resûlullah (s.a.s.) erkeğe hanımını getirmesini

¹⁷¹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 179; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 566; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 88.

¹⁷² İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 176

¹⁷³ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 87; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 48; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 174.

¹⁷⁴ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 176; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 90; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 566.

emretmiş herhangi bir zaman tayin etmemiştir. Şayet zaman tayin etseydi rivâyetlerde mutlaka belirtilirdi¹⁷⁵.

Mâlikî ve Şâfiî hukukçulara göre liân şerefli bir zaman ve mekânda yapılmalıdır. Şerefli olan zaman, Cuma günü ikindi namazından sonraki zamandır.

Herhangi bir namazın arkasından liân yapılabilir, fakat ikindi namazından sonra yapılması daha iyidir. Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur. “Üç kişi vardır ki Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz ve onları temize çıkarmaz ve onlar için elim bir azap vardır”¹⁷⁶. İkindiden sonra yalan yere yemin ederek bu yeminle bir Müslüman’ın malını alan kişiyi de bu üç kişinin içine katmıştır. Hadisten de anlaşıldığı üzere ikindiden sonra yapılan yemin daha ağırdır¹⁷⁷.

Mekân olarak da beldenin en şerefli mekânının kullanılması gerekir. Bu yer de Mekke’de Hacerü’l Esved köşesiyle Makam-ı İbrahim arasındadır. Medine’de Resûlullah (s.a.s.)’in kabr-i şerifi ile minberinin arasındadır. Kudüs’te Mescid-i Aksâ’da ise mübarek taşın yanındadır. Zimmî olan Yahudilere ve Hıristiyanlara ise liân mabetlerinde yaptırılır. Çünkü onların mabetleri bizim mescitlerimiz gibidir. Bundan yola çıkılarak Mecusi olan da liânı ateşhanede yapar. Çünkü onlar oraya tazim ve hürmet gösterirler, mescitte liân yapılmasından maksat kişileri yalandan menetmektir¹⁷⁸.

Hayız halindeki kadınlar, liân yapılırken mescidin kapısında durarak yeminlerini burada yaparlar¹⁷⁹. Anlatılan mekânlara en yakın durabilecekleri yer mescidin kapısıdır.

2.6.3.5. Liânın Tanıklar Huzurunda Olması

Liân, hâkimin huzurunda bir gurup müslüman’ın şahitliğinde gerçekleştirilir. Mâlikî hukukçular liân yapılırken en az dört kişilik, adil bir gurubun bulunmasını şart koşar. Hanbelî ve Şâfiîler için liân yapılırken bir gurup müslüman’ın bulunması müstehaptır. Cemaat huzurunda yapılan liân, topluma aile içinde yaşanan zina olayının sonuçlarını gösterir. Toplumda kişileri bu fiilden uzaklaştırmada daha etkili olur¹⁸⁰.

¹⁷⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 175.

¹⁷⁶ *Müslim*, İman 173.

¹⁷⁷ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 176.

¹⁷⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 176; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 571.

¹⁷⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 176.

¹⁸⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 174; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 495; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 571.

2.6.3.6. Liân İşlemine Başlamada Tarafların Şahitliğinde Öncelik

Liân yapılırken tertibe uyarak önce erkeğin sonra kadının yemin etmesi gerekir. Kadın, erkekten önce liân yaparsa bu liânın tekrarlanması gerekir. İslâm hukukçuları bu konuda ittifak etmiştir¹⁸¹.

Hanefî hukukçular, liân şahitlik olarak kabul eder. Kocanın şahitliği önce olmalıdır ki kadın, şahitliği ile kocasının şahitliğini çürütebilsin¹⁸². Nesebin reddi açısından da liâna önce erkeğin başlaması uygun görülmüştür. Hanefîler liân yapılırken önce kadın başlasa da liânı geçerli kabul ederler. Çünkü maksat hâsıl olmuştur. Fakat sünnete uygun olabilmesi için liâna öncelikle erkek başlamalıdır¹⁸³.

¹⁸¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, s. 179; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 48.

¹⁸² İbnü'l Hümmâm, *Fethu'l Kadir*, IV, s. 252; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 48; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, s. 179.

¹⁸³ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; V, s. 151.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
LİÂNIN HUKUKÎ SONUÇLARI

3.1. LİÂNIN HUKUKÎ SONUÇLARI

3.1.1.Kocadan Kazif, Kadından Zina Cezasının Düşmesi

Liân, eşine zina isnadında bulunan ve kendisinden başka şahidi bulunmayan erkekten had cezasını uzaklaştırmak amacıyla meşrû kılınmıştır. Eğer erkek böyle bir isnatta bulunduktan sonra liân yapmazsa, ona had cezası uygulanır. Hanefiler dışındaki İslâm hukukçularına göre, kazf yapılan kadın, iffetli ise koca üzerine kazif haddi cezası, iffetli değilse ta'zir cezası uygulanmalıdır¹. Şâfiî ve Mâlikî hukukçular ise, kadın liân yapmazsa recm cezası uygulanması gerektiğini kabul eder².

Liân süreci bir erkeğin, karısına zina isnadında bulunması ya da karısından olan çocuğun nesebini reddetmesiyle başlar. Her iki eş de hâkimin huzurunda Allah'ı şahit göstererek söylediklerinin doğru olduğuna dair yemin eder. Bu yemin her iki tarafça dört kere tekrar edildikten sonra erkek eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını söyleyerek, kadın da, dört kere doğru söylediğine yemin ettikten sonra beşincide eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını söyleyerek mülâaneyi(lanetleşme) tamamlar.

Hâkim önünde gerçekleşen mülâane sonucunda koca, kazf ve ta'zir cezasından kadın da had cezasından kurtulmuş olur. Bu durum sadece eşler için söz konusudur. Eşler arasında gerçekleşen zina isnadında, delil bulunmayan durumlarda liân uygulanır. Böylece her iki taraf için haksızlık ortadan kaldırılır. Koca mahkemede hâkim huzurunda yapılan liân sonucunda eşinden ayrılır ve ona kazf için had cezası uygulanmaz. Kadına da liân sonunda koca tarafından isnat edilen suç(zina) için had cezası uygulanmaz.

3.1.2. Evliliğin Sonlandırılması

Mülâane yapan eşler, hâkim huzurunda yaptıkları yemin/şahitlikten sonra aralarında ayrılık meydana gelir. Liân sonucu meydana gelen ayrılık İslâm Hukukçuları tarafından farklı değerlendirilmiştir. Liânın ilk uygulanmasında Hz. Peygamber, mülâaneden sonra emretmediği halde Uveymir eşini boşamıştır³. Bu durum, liândan sonra eşler arasında meydana gelen ayrılığın, mülâane sonucu mu olduğu, talâk sonucu mu olduğu, konusunda farklı hükümler doğurmuştur.

¹ Kâsânî, *Bedâiu 's-Sanâi*, V, s. 28; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 137.

² Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 91; İbn Cüzey, *el-Kavânînu 'l-Fıkhîyye*, s. 390.

³ *Buhârî*, Tefsîr 1; *İbn Mâce*, Talâk 27.

Hanefî ve Hanbelîlere göre karı kocanın liân yapımlarıyla eşler birbirinden ayrılmazlar. Liân nasıl ki hâkim huzurunda yapılıyorsa, ayrılığın gerçekleşmesi de hâkimin hükmüyle olmalıdır⁴.

Hanefiler bu görüşlerini teyit etmek için Aclânî'nin kıssasında Sehl bin Sa'd'ın yapmış olduğu rivâyeti delil olarak getirirler. *“Liânlaşan karı kocanın birbirlerinden ayrılıp artık asla bir araya gelemeyecekleri hakkında sünnetin hükmü verilmiştir.”* sözünü ve Uveymir'in liânı tamamladıktan sonra Hz. Peygamber'e söylemiş olduğu: *“Ya Resûlallah, onu nikâhımda tutsaydım ona karşı yalan söylemiş (iftira atmış) olacaktım. O (karım) üç talâkla boştur.”* sözünü delil olarak almışlardır. Bu sözüyle Uveymir, Hz. Peygamber kendisine emretmeden karısını boşamıştır. Buna göre liân sebebiyle ayrılık gerçekleşseydi, Uveymir'in: *“Onu nikâhımda tutsaydım, ona karşı yalan söylemiş olacaktım”* sözü geçersiz olacaktı. Çünkü karısını, liândan sonra yanında tutması imkânsız olacaktı. Hadis-i Şerif'ten anlaşıldığı üzere Uveymir, liândan sonra karısını üç talâkla boşamış ve Allah Resûlü bu talâkı geçerli kılmıştır⁵.

Hanefîlere göre liân şahitliktir ve şahitlikler mahkemede hâkim huzurunda yapılır. Liânın hükmü ancak hâkim kararıyla sabit olur. Yani ayrılık, hâkim kararı olmadan gerçekleşmez. Bu davada eşlerin ifadelerinden sonra, hâkimin karar vermesiyle dava biter ve eşler arasında ayrılık gerçekleşir⁶.

İmam Mâlik ve İmam Şâfi'ye göre kocanın liânından sonra eşlerin ayrılığı gerçekleşir. Hz. Peygamber(s.a.s.)'in liân yapan karı kocaya liândan sonra *“Siz birbirinizden ayrıldınız.”*⁷ sözünü de buna delil olarak gösterirler.

Yukarıdaki rivâyetten anlaşıldığı üzere liândan sonra karı-koca arasında ayrılık gerçekleşir. Bir başka rivayette İbni Abbas, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu ifade etmiştir: *“Lanetlenen iki kimse (karı-koca) artık ebediyyen bir araya gelmezler.”*⁸.

Mâlikîler, Hanefî imamlardan Leys (ö. 373/983) ve Züfer (ö.158/775), Leys bin Sa'd (ö.175/791) karı koca liânı tamamladıktan sonra, hâkim onları ayırmasa bile

⁴ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâi'*, V, s. 50.

⁵ *Buhârî*, Tefsîr 1; *İbn Mâce*, Talâk 27.

⁶ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 3023.

⁷ *Müslim*, Liân 19/1.

⁸ *Müslim*, Liân, 4.

ayrılık tamamlanır, demişlerdir⁹. Çünkü karı koca, liândan sonra nikâhlarının devam etmesi hususunda anlaşsalar bile kendi hallerine bırakılmaz, aralarında tefrik yapılarak birbirinden ayrılır. Bu da hâkim tarafından ayrılmasalar bile liân sebebiyle ayrılmanın vacip kılındığını gösterir¹⁰.

Şâfiîler ise koca, şehadet ve lanetleşmeyi tamamladığı anda karısının yatağı ortadan kalkmış, ayrılık gerçekleşmiştir, der. Karısı liân yapsa da yapmasa da artık ebediyen kendisine helal olmaz. Nur Sûresinde, “*Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah'ı dört defa şahit getirmesi (Allah adına yemin etmesi), beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır.*”¹¹ âyetiyle AllahTeâlâ, liânla kadından had cezasının kalktığını buyurmuştur. Yani nas liânla vacip olan hükümlerin, kocanın liânıyla gerçekleştiğini bildiriyor.

Bununla birlikte çocuğu reddetmek için kocanın liân yapması yeterli sayılmaktadır. Kadın liân yaparken çocuğu kocasının nesebine kattığı halde, kadının değil de kocanın sözüne itibar edilmektedir. Koca liânında ısrar ederse, çocuk onun nesebinden uzaklaştırılır. Fakat kendini yalanlayacak olursa, çocuk onun(kocanın) nesebine katılır. Çocuğu reddetmek için kocanın liânı yeterli olduğuna göre, ayrılığın gerçekleşmesi de kocanın liânına bağlıdır. Bu deliller sonucunda Şâfiîler kocanın liânını bitirmesiyle ayrılığın gerçekleştiğini savunmuşlardır¹².

3.1.2.1. Liânın Fesih Olarak Değerlendirilmesi

İslâm Hukukunda karı- kocanın ayrılması talâkla gerçekleşir. Bu nedenle ‘liân boşanma olarak sayılır mı?’, konusu ihtilaf sebebi olmuştur.

Gerçekleşen liân olayında liân yapıldıktan sonra Hz Peygamber (s.a.s.) henüz kendisine, birbirinizden ayrılığınız demeden Hilâl bin Ümeyye, karısını üç talâk ile boşamıştır.

Liânda hâkimin hükmü şarttır diyenlerle, şart olmadığını söyleyenler arasındaki ihtilafın sebebi de budur.

⁹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 121.

¹⁰ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 3023.

¹¹ Nûr 24/8-9.

¹² Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 490.

İmam Mâlik ve İmam Şâfiî, liân, nikâhın feshidir, demiştir. İmam Mâlik'e göre liân ile karı koca birbirine ebediyyen haram olurlar. Bu nedenle liân yapan kişiler soy, süt veya sıhriyyet nedeniyle birbirlerine ebediyyen haram olan erkek ile kadının hükmüne tâbidir. Bu kişilerin nikâhları nasıl münfesihi ise liândan sonra birbirlerinden ayrılmaları da nikâhın infisahı demektir¹³.

Liânı talâk olarak kabul etmeyen Cumhur-u Fukâha ve İmam Ebû Yusuf, liân yoluyla gerçekleşen ayrılığı süt akrabalığı sebebiyle yapılan ayrılık gibi fesih kabul eder. Bu şekilde gerçekleşen ayrılıklarda taraflar ebediyen birbirlerine haram olur. Onun için liân yapanlar “*Liân yapanlar ebediyyen birleşemezler.*” Hadis-i Şerifinde belirtildiği gibi daha sonra asla birbirleriyle evlenemezler Liân vacip olduktan sonra ayrılığın sebebi yapılan liândır. Kocanın kendini tekzip etmesi veya karı kocadan birinin şahitlik ehliyetini kaybetmesi ayrılık sebebinin(liânın) varlığını ortadan kaldırmaz, o bâkidir, hükmü de bâki kalır¹⁴.

Yapılan liân sonrasında eşler, kesin geri dönüşü olmayan bir ayrılık ile boşanır. Eğer süreç çocuğu inkâr ile başlamışsa, baba ile doğan çocuk arasında miras ve nafaka ilişkisi ortadan kalkar.

3.1.2.2. Liânın Talâk Olarak Değerlendirilmesi

Liân sebebiyle meydana gelen ayrılık ebedi haramlığı gerektiren, kocanın iradesi ile değil, bizzat şeriatin emri gereğince meydana gelen bir ayrılıktır. Bu nedenle fesih sayılmıştır. İslâm hukukçularının bu görüşüne karşı Ebû Hanife, liân ile gerçekleşen ayrılığın bir bâin talâk olduğunu kabul eder¹⁵.

Hanefilere göre liândan sonra hâkim kararı olmadan ayrılık gerçekleşmez. Hâkimin isteğiyle gerçekleşen liân yoluyla ayrılma da talâk olarak kabul edilir¹⁶. Hanefiler buna delil olarak da Hilal İbn Ümeyye kıssasında İbn Abbas'ın söylemiş olduğu, “*Resûlullah (s.a.s.) aralarını ayırdı.*” sözünü gösterirler¹⁷. Ebû Hanife ve İmam Muhammed'e göre liân, eşleri hâkimin ayırması sebebiyle bâin talâktır. Liân yoluyla ayrılık, talâk olarak kabul edildiği için, iddet boyunca kocanın kadına nafaka ve mesken temin etmesi gerekir. Eğer kadın iddet süresinde hamile kalırsa iki seneye

¹³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 122.

¹⁴ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 147; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 496; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 581.

¹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 147; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 122.

¹⁶ İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, V, s. 157; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 122.

¹⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 43.

kadar, iddet halinden önce hamile kalırsa altı aya kadar dünyaya getireceği çocuğun nesebi, kocanın üzerine sabit olur¹⁸.

3.1.3. Liânın Eşler Üzerinde Doğurduğu Hukukî Sonuçlar

Liân yapıldıktan sonra, hâkim ayırmadan önce bile olsa, karı kocanın temasta bulunması haramdır. Çünkü Hadis-i Şerif'te: “*Liân yapanlar ebediyen birleşemezler.*” denilmiştir¹⁹.

Mâlikîler ve Hanbelîlerde tercih edilen görüşe göre ayrılığın sebebi liân olduğu için mahkeme kararı olmadan liânla ayrılık gerçekleşir²⁰.

Şâfîlilere göre kadın liân yapmasa bile kocasının liânıyla ayrılık gerçekleşir. Liânda ayrılık sözle meydana gelir ve talâk gibi sadece kocanın sözüyle olur²¹. Kocanın yalancı olması ya da kendini yalanlaması bir şey ifade etmez. Nikâhın tekrar geri gelmesi, ebedî haramlığın kalkması söz konusu olmaz. Ama had cezasının uygulanmasında ve nesepte durum böyle değildir. Kocanın kendini yalanlamasıyla ona had cezası uygulanır.

Mehir, evlenme sırasında kadına verilen ya da verilmesi kararlaştırılan mal veya paradır. Nikâhın sonuçlarından birisidir. Bu nedenle kadın, zifaf veya halvet-i sahihanın gerçekleşmesiyle mehrin tamamını almaya hak kazanır. Liân yoluyla ayrılan eşlerde de durum aynıdır. Evlendikten sonra kadının zina etmesi mehir hakkını düşürmez²².

Ebû Hanife ve İmam Muhammed'e göre liân yoluyla ayrılma bâin talâk niteliğindedir. Liândan sonra hâkimin kararı olmadan ayrılık gerçekleşmediği için prensip olarak hâkim kararıyla gerçekleşen bu ayrılık bâin talâk hükmündedir²³. Hâkimin kararıyla bir bâin talâk gerçekleşir. Bu nedenle liânda da talâktaki gibi haklar vardır. Koca arada çocuk olmaksızın hanımına liân yaparsa, kadın iddet içinde nafaka ve oturma hakkına sahip olur. Çünkü ayrılık koca tarafından meydana gelmiştir. Araları ayrıldıktan sonra iki yıl içinde kadın çocuk doğurursa nesebi kocaya ait olur.

¹⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 147; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 122.

¹⁹ Şevkânî, *Neylü'l-Evtar*, VI, s. 304.

²⁰ İbn Cüzey, *Kavâninü'l-fikhiyye*, s. 390.

²¹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 137.

²² Merginânî, *el-Hidâye*, III, s. 393-394.

²³ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâi'*, V, s. 50.

Nikâh devam ederken hamileliğin oluşma şüphesi vardır. Bunun gibi liândan itibaren altı ay içinde dünyaya gelen çocuk kocaya ait olur²⁴.

Cumhur-u fukaha ve İmam Şâfiî'ye göre liân, talâk değil, fesihtir. Bu durumda karı koca birbirine ebediyyen haram olurlar. Dolayısıyla liân yoluyla ayrılmalarda sadece hamile kadınlara nafaka ödenir²⁵. İmam Mâlik'e göre liânla gerçekleşen ayrılıkta kadının nafaka hakkı yoktur, sadece sükna hakkı vardır²⁶.

3.1.5. Liân İşleminin Çocuğun Nesebi Üzerinde Doğurduğu Hukukî Sonuçlar

Liân sonucunda, zina fiiline bağlı dünyaya gelen ya da gelecek olan çocuğun nesebi baba tarafından reddedilmiş olur. Liân yapılırken erkek karısına zina isnadında bulunup, çocuğun nesebini kabul etmediğini belirtirse çocuğun nesebi anneye nispet edilir. Reddedilen çocuk ile koca arasında nesep ilişkisi kesilir, miras ve nafaka hükümleri cereyan etmez. Anneyle arasında miras bağlantısı devam eder²⁷.

Koca ile nesep ilişkisi kesilen çocuk, annesine nispet edilir. Annesinden miras alır, öldüğünde annesi de onun mirasına varis olur. Hz Peygamber (sav): *"Bu çocuklar öldüklerinde mirasından annesi Kur'an-ı Kerim'de belirtilen hissesini alır. Anne bir kardeşleri de hisseleri kadarını alır. Geri kalan malı, eğer kadın azatlı cariye ise kadının efendilerine kalır. Eğer kadın azatlı değil hür ise kendisi hakkını aldıktan ve çocukları da haklarını aldıktan sonra geri kalan mal hazinenin olur."*²⁸ buyurmuştur. Bu Hadis-i Şerif, çocuğun anneye ait olduğunu ve miras ilişkilerinin devam ettiğini açıkça göstermektedir.

Çocukla ilgili bazı hükümler yine de yürürlükte kalır. Örneğin, çocuğun liân yapan aslın veya aslın fer'i lehinde şahitlik yapmasının caiz olmaması gibi. Ayrıca bu çocukla liân yapan adam arasındaki mahremiyet de devam eder. Adam, kendi kızını nesebini reddettiği o çocukla evlendiremez, çünkü kendi oğlu olma ihtimali vardır. Nesebini reddettiği çocuk başkasının üzerine ilhak edilemez. Çünkü adamın kendini tekzip etme ihtimali vardır.

²⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 45; İbn Âbidîn, *Reddü'l- Muhtâr*; V, s. 158; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 580; Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhu*, VII, s. 30.

²⁵ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 364-365.

²⁶ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 364-365.

²⁷ İbni Mâce, *Talâk 27*; *Muvatta*, *Talâk*, 14.

²⁸ Mâlik bin Enes, *Muvatta*, *Talâk* 14.

Liâna konu olan çocuk, verasetin dışındaki diğer şer'î hükümlerde liân yapan erkekle ihtiyaten baba evlat muamelesi görür. Örneğin adam ona zekât veremez. Onu öldürdüğü takdirde, her ne kadar evladı olduğunu inkâr etmişse de, kısas uygulanmaz. Karşılıklı olarak birbirlerinin lehlerine şahadet edemezler. Herhangi bir kişinin o çocuk benimdir, diye iddiada bulunması kabul edilmez²⁹.

Koca, liândan sonra kendini yalanlarsa çocuğun nesebi kendisine katılır. Bu durumda adam, küçükse çocuğuna nafakasını verir, birbirlerine de mirasçı olabilirler. Hatta çocukla ilgili bütün liân hükümleri ortadan kalkar.

İmam Şâfî, zinanın şüpheli olma durumunda, çocuğun kocaya ait olma ihtimali durumunda kazifte bulunmanın ve nesebi reddetmenin doğru olmadığını ifade eder. İki ihtimalde eşit olduğundan çocuk, firaş sebebiyle kocanın nesebinden kabul edilir³⁰.

3.2. LİÂNDAN KAÇINMA VE DÖNÜŞ

Yabancı bir erkek iffetli bir kadına zina isnadında bulunur ve dört şahit getiremezse, seksen değnek kazf (iftira) haddine çarptırılır. Eşlerde durum farklıdır. AllahTeâlâ kocayı, yabancı erkek gibi ispatla yükümlü kılmamıştır. Çünkü akli başında hiçbir erkek yok yere karısına zina isnadında bulunmaz. Bu ayıp kendisine bulaşmasa bile evlatlarını rahatsız eder. Halk arasında kendi itibarını da zedeler. Bununla birlikte kadının masum olması durumunda halk nazarında onun itibarının, onurunun da korunması gerekmektedir. Bu nedenlerle AllahTeâlâ, karısını zinayla suçlayan erkekle yabancı bir erkeği bir tutmamış, karı koca için liânı meşrû kılmıştır.

Karısını zina ile suçlayan erkeğe karşı karısının kocasını yalanlaması gerekir. Kadın, kocasını yalanlayıp zina etmediğini söylese aralarında liân yapmaları gerekli olur. Kadın bir defa bile olsa kocasını tasdik ederse aralarında liân olmaz. Bu yalanlamanın yani liânın hâkim ve bir cemaatin huzurunda gerçekleşmesi gerekmektedir. Koca, zina isnadında bulunduktan sonra iddiasından geri dönemez.

²⁹ Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, s. 82.

³⁰ Şirbîni, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 373-374.

3.2.1. Kocanın Liân'dan Kaçınması Halinde Uygulanacak Müeyyide

Koca, karısına zina isnat ederse ve dört şahit gösteremezse kocaya had uygulanması gerekir. Ama bu hadden liân ile kurtuluş mümkündür. AllahTeâlâ eşlerine zina isnat eden erkekler için liânı kabul etmiştir³¹. Bu nedenle evli kişiler arasında liân yapmak gerekir, had cezası uygulamak âyete muhalefet olur. Koca veye karı mülânededen kaçınırsa had uygulanır. Şâfiîler, mâlikîler ve hanbelîler bu konuda ittifak etmiştir³².

İslâm Hukukçuları, karısının zina ettiğini söyleyen kimseye, liân yapmaktan çekinmesi halinde iftira cezası olarak seksen değnek vurulur, demiştir. Delil olarak da “*Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir.*”³³ anlamındaki âyeti göstermişlerdir. Zira âyet nasıl yabancı erkekleri içine alıyorsa, evli kişileri de kapsamaktadır. Bir farkla ki kadının kocası dört şahit getiremezse liân yaparak cezadan kurtulabilir. O halde liân yapmaktan çekindiği anda, iffetli kadınlara zina isnat edip de dört şahit getiremeyenlerin hükmüne dâhil olur. Yani müfteri olarak cezalandırılır³⁴. Bir başka delil de karısına zina isnat eden Hilâl bin Ümeyye'ye, Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Ya beyyine getirirsin ya da sana had tatbik edilir.*”³⁵ demiştir. Ancak delil getirirse veya liân yaparsa bunlar olmaz³⁶.

Hanefilere göre koca liâna yanaşmazsa, liân yapana kadar hapsedilir. Çünkü liân nas ile onun üzerine vacip olmuştur. Hanefiler, hâkimin kocayı liâna zorlayabileceğini, liân yapana kadar kocayı hapsedebileceğini ya da kesin bir boşama ile hanımını boşamasını isteyebileceğini kabul eder. Bu durumda yine de koca liân yapmaktan kaçınırsa kocaya had cezası uygulanır³⁷

Buradan şu sonuçlar çıkartılır: Liân yapılmayan her yerde nesep kocaya isnat edilir. Kazif sebebiyle bunun gereği olan had veya tazir cezasının uygulanması gerekir.

³¹ Nûr 24/6-7.

³² İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 188; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 92-93; Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 3017.

³³ Nûr 24/4.

³⁴ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 119.

³⁵ *Ebü Dâvud*, Talâk 27, *Buhârî*, Şehâdât 21.

³⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 577.

³⁷ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, s. 188; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 92-93; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, II, s. 338; Seyyid Sâbık, *Fıkhü's-Sünne*, II, s. 321; Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, s. 81.

3.2.2. Kadının Liân'dan Kaçınması Halinde Uygulanacak Müeyyide

Aynı şekilde koca liân yapar da karısı liâna yanaşmazsa, kadına had cezası uygulanır. Liân yapmayı kocasını tasdik ederse Hanefiler hariç diğer İslâm hukukçularına göre yine zina haddi uygulanması gerekir. Bu hukukçulara göre zinakâr kimse bir kez dahi ikrarda bulursa had cezasına çarptırılır. Eğer kocası kendisine temas etmiş ve ihsan (evlilik) şartları kendinde mevcut ise recmedilir, yani taşlanarak öldürülür. Eğer kocası kendisiyle temas etmemiş ise ona yüz değnek vurulur, demişlerdir³⁸.

Koca liân yaptığında hem itiraz hem de savunma amacıyla kadının da liân yapması gerekir. Şayet kadın liâna veya ikrara yanaşmazsa, kocasına liân yapıncaya kadar hapsedilir. Bundan sonra iki yol vardır. Ya liân yapar, kocasının sözlerine itiraz eder. Ya da kocasını tasdik eder, liâna gerek kalmaz. Bu durumda kadına zina fiilinden dolayı had cezası uygulanmaz. Çünkü had cezasının uygulanabilmesi için zinakârın, şهادette olduğu gibi dört defa ikrarda bulunması şarttır. Bu durumda kadın liânı terk etmiştir, bu terk ediş de zina için bir delil değildir. Liânı terk etmek kadının ikrarı sayılmaz. O zaman recm edilmesi de doğru olmaz³⁹.

Ebû Hanife, kadın liân yapmaktan çekinirse liân yapıncaya kadar hapsedilir, demiştir. Hz Peygamber(s.a.s.)'in *“Müslüman kişinin kanı; evlendikten sonra zina etmek, Müslüman olduktan sonra tekrar küfre dönmek ve haksız yere adam öldürmek gibi üç haslet dışında, hiçbir suç ile helal olmaz.”*⁴⁰ hadisini buna delil olarak göstermiştir. Ebû Hanife ayrıca kadının liân yapmaması sebebiyle onun ölümüne çarptırılmasının İslâmî kaidelere uymadığını görüşünü kabul eder⁴¹.

3.3. LİÂNDAN SONRA EŞLERİN EVLİLİĞİ SÜRDÜRÜP SÜRDÜREMEYECEĞİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Mülâanede, Hâkim huzurunda, eşler lanet lafızlarını birbirlerine karşı söyledikten sonra, hâkim eşlerin arasını ayırır.

³⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 188; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 92-93; Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 358; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 120.

³⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, s. 189-190; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 92-93; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 120.

⁴⁰ *Buhârî*, Diyet 6; *Müslim*, Kasâme 25.

⁴¹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 120.

Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre liân yaptıktan sonra karı koca artık bir araya gelemezler. Hz. Peygamber (s.a.s.), liân yapan kocaya, liân yaptıktan sonra şöyle demiştir: “*Senin ona (karına) karşı bir yolun yoktur.*”⁴² Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî hukukçular, bundan karı kocanın birbirine haram olduğu ve bir araya gelemeyecekleri hükmünü çıkarmıştır⁴³. İmam Mâlik, mülâane yapanların ebedî olarak bir araya gelemeyeceğini bildirdikten sonra eğer koca kendini yalanlarsa had cezası uygulanır ve çocuk da ona ilhak edilir, demiştir⁴⁴. İmam Mâlik’e göre bu haramlık kocanın kendisini yalanlamasıyla sona ermiş olsaydı, Resûlullah (s.a.s.) bu noktayı belirtirdi. Ama hadisin devamında ‘kendi kendini yalanlama hâli müstesna’ ifadesi bulunmamaktadır⁴⁵.

Cumhura göre liân, nikâhın feshi olduğuna göre karı koca arasındaki haramlık, rada’ da olduğu gibi ebedî olur. Liândan sonra karı kocasına sürekli haram olur.

“*Liânlaşan iki kimse (karı koca) ayrıldıklarında artık ebediyyen bir araya gelemezler.*”⁴⁶ hadisi de liândan sonra karı kocanın bir araya gelemeyeceğine delil olarak sunulmuştur.

Diğer İslâm hukukçularına muhalif olarak Hanefîler, koca kendini yalanlayıp kendisine had cezası tatbik edildiğinde akdin haramlığı ortadan kalkar, karısı yeni bir nikâhla kendisine helal olur, demişlerdir. Ebû Hanife ve Muhammed, kocanın yalan söylediğini bildirmesiyle, kocaya had cezasının uygulanacağını ve çocuğun nesebinin babaya nispet edileceğini ifade ederler. Yani liânla ebedî haramlık gerçekleşmez⁴⁷.

İbrahim en-Nehâî de “Liân, bir bâin talâktır. Liân yapan koca kendisinin zina suçlamasında yalancı olduğunu söylerse ona iftira cezası uygulanır. O bundan böyle o kadınla evlenebilecek kimselerden biri olur.” şeklinde rivâyette bulunmuştur⁴⁸.

Ebû Hanife ve İmam Muhammed, bütün bunlara ek olarak kocanın eşine zina isnadında, gerekli olanın eşler arasında liân yapılması olduğunu söylemişlerdir.

⁴² Müslim, Liân 5.

⁴³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, s. 144.

⁴⁴ Muvatta, Talâk 13.

⁴⁵ Kurtûbî, *el Cami li-Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, s. 194.

⁴⁶ Müslim, Liân 5; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, VI, s. 304.

⁴⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 44; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, s. 121.

⁴⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 43.

Bununla birlikte liân ile ebedi haramlığın olduğunu ifade etmek âyete ilave yapmaktır, demişlerdir. Bu ise özellikle cezalarla ilgili konularda caiz değildir⁴⁹.

Bir başka dikkat çektikleri husus da liân kocanın kendisini yalanlamasıyla hükmen ortadan kalkabilir. Hükmen aralarındaki liân sona erdiğinde eşler birbirleriyle evlenebilirler. Çünkü koca kendisinin yalancı olduğunu söyleyince, kendi aleyhine ikrarda bulunmuş olur. Böylelikle kendisine kazf cezası uygulanır. Zorunlu olarak da liâna bağlı hükümler geçersiz olur.

3.4. LİÂNDAN SONRA KOCANIN EVLİLİK SÜRECİNDE EŞİNE ÖDEDİĞİ MEHRİ GERİ İSTEMESİ

İslâm Hukukçularının cumhuruna göre liândan sonra kadının nikâh akdi fesh olur. Mehri hak eder. Çünkü liân olayı gerçekleşmeden önce evlilik devam etmekteydi. Bu evlilik nedeniyle mehir kadının hak ettiği bir maldır.

Bu konuyla ilgili “*Abdullah bin Ömer (r.a)’den gelen (birbirlerine lanetle şahadet eden karı koca hakkındaki hadiste) Resûlullah (s.a.s.)’in lanetlenen karı ile kocaya şöyle dediği rivâyet olunmuştur:*

-Allah bilir ve bu cihette hesabınız Allah’a aittir. (Kulun bildiği şudur ki): İkinizden biri yalancıdır. Ve zevce dönerek: Mülâaneden sonra kadın üzerinde alakan ve kocalık hakkın kalmaz, (ayrılırsınız) buyurdu. Bunun üzerine zevc:

-Ya Resûlullah! Ya benim mehir olarak verdiğim malım ne olacak? dedi. Resûl-i Ekrem:

-O mal sana ait değildir. Çünkü sen kadına -zina isnadında doğru olsan bile- o malı, kadının ırzını kendine helal kılmak mukabilinde vermiştin. Eğer sen zina isnadında yalancı isen mehir malını istemek sana daha uzaktır, buyurdu”⁵⁰.

Bu rivâyetten de anlaşılacağı üzere kadın yalan da söylese, doğru da söylese mehri hak etmiştir. Çünkü koca doğru söylemiş bile olsa, karısının kendisinden mehir almasını hak ettiren faydayı ondan sağlamıştır. Şayet koca zina isnadında bulunurken yalan söylemişse, karısına zina isnadında bulunarak zulmetmiş olduğu için karısı

⁴⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 44.

⁵⁰ Müslim, Liân 5; Buhârî, Liân 32; Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, XI, s. 368.

mehri hak etmiştir. Bu sebepten kendisiyle gerdeğe girilmiş olan kadına, mehrinin verilmesi gerektiği icma ile kabul edilmiş bir görüştür⁵¹.

Kendisiyle halvet gerçekleşmemiş kadında ise, halvetten önce boşanan kadınlara uygulanan hükümler uygulanır. Yani bu durumdaki kadınlar mehrin yarısını hak eder⁵².

Mâlikî fakihlerinden (ebü'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed el-Bağdâdî (ö. 397/1007))İbnu'l Kassar'a göre mülâanede meydana gelen ayrılma nikâhın feshi değildir. Liân ile gerçekleşen ayrılığın hükmü, tıpkı talâk sonucu ayrılmanın hükmü gibidir. Bu nedenle kendisiyle zıfaf gerçekleşmemiş kadına da mehrin yarısının verilmesi gerekir⁵³.

3.5. LİÂNI DÜŞÜREN VE HÜKMÜNÜ İPTAL EDEN DURUMLAR

İslâm Hukukunda bazı durumlarda, liân uygulanmış olsa bile, liân yapılması sonucunda uygulanan hükümler iptal edilebilir. Mahkemede liân yapıldıktan sonra, hükümlerinin iptal edilmesi bazı sebeplere bağlıdır. Bu sebepler ortaya çıktığı an uygulanmış olsa bile liân hükümleri iptal edilerek, duruma göre yeni hükümler uygulanır. İslâm hukukçuları liân yoluyla karısına zina isnat ettikten sonra bu isnadından dönen koca için uygulanması gereken hüküm konusunda farklı görüşler bildirmiştir.

Hanefilere göre kazf haddi Allah hakkıdır. Bu nedenle kazf ikrar edildikten sonra dönülemez. Kazf edilenin ve kazf edenin anlaşıp sulh yapması (barışması) veya kazf edilenin kazf edeni affetmesi geçerli olmaz. Bu nedenle kazf cezası ancak kazfedene had vurulmadan önce kazfedilenin ölmesi veya haddin bir kısmı uygulandığında kazf edilenin ölmesi ile had cezası ortadan kalkar. Çünkü kazf haddi kazfedilenin mülkü değildir, varislerine intikal etmez⁵⁴.

İmam Şâfiî'ye göre karısına zina isnat eden koca, liân yapmaz ve şahit de getirmezse kazf haddinin uygulanması gerekir. Bununla birlikte Şâfiîler kazf haddinin

⁵¹ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhu*, VII, s. 3026.

⁵² Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhu*, VII, s. 3027.

⁵³ Kurtûbî, *el Cami li Ahkâmi'l-Kur'an*, XII, s. 195.

⁵⁴ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, VI, 99; Mâverî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb, *el-Hâvi'l-Kebîr*, Dârü'l-Fikr, Beyrut,1994, XIV, 11; Kudûrî, Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Ebû Bekr Muhammed *Mevsu'atü'l-Kavâ'idü'l-fikhiyyeti'l-mukârene/et-Tecrîd*, Dârü's-Selâm, 2004, X, s. 5182; Muhammed Ebû Zehrâ, *el-Cerîme ve'l-ukûbe fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Dârü'l-Fikru'l-Arabî, Kahire, 1998, ss. 55-56.

kul hakkı olduğunu kabul eder. Kul hakkının galip tarafı kazf haddinde daha fazla olduğu için af uygulanabilir ve miras olarak da intikal edebilir. Yani kazf ikrar edildikten sonra dönülmesi, affedilmesi ve barış olması sahihtir⁵⁵.

İmam Mâlik ve İmam Ebû Yusuf'a göre kazf Allah ve kul hakkının olduğu müşterek haklardandır. Affedilmesi caizdir. Mâlikîler, isnat mahkemeye taşınıp hâkime intikal etmediği sürece kazf edilen kişi tarafından af edilebileceğini ifade eder⁵⁶.

Liân hükümlerini ortadan kaldıran sebepleri ise şu maddeler altında inceleyebiliriz.

3.5.1. Liânda Kocanın Kendi İddiasını Yalanlaması

İslâm Hukukunda liân ancak eşin mahkemeye başvurmasıyla ve hâkimin huzurunda yapılan şahitlik/yeminlerle gerçekleşebilir. Çünkü kadına isnat edilen zina suçunda kocasından başka şahit yoktur. Tek şahit olan koca, kendisini yalanlayarak, ben bu konuda yalan söyledim, derse yapılan liân boşa çıkmış olacaktır. Bu nedenle de liânla ilgili uygulanan hükümler iptal edilecektir.

Liânın iptal edilmesiyle kadının suçsuz olduğu yani eşi tarafından iftiraya uğradığı ortaya çıkmış olduğundan, İslâm Hukukuna göre koca, iftira cezasına maruz kalacaktır⁵⁷. Şayet liân yoluyla nesebi inkâr edilen bir çocuk varsa, çocuğun nesebi tekrar babaya nisbet edilecektir. Bu sebep liânın iptal edilmesini gerektiren en önemli etkendir⁵⁸.

3.5.2. Liânda Kadının Erkeğin İddiasının Doğruluğunu Kabul Etmesi

Koca mahkemeye başvurup liân yapılmasını istediği an, karısı yemin/shahitlik etmeyip, kocasının iddiasını kabul ederse, liân uygulanmaz. Çünkü liân tarafların birbirlerini yalanlamasıyla gerçekleşen bir olaydır. Kadının, kocasının iddiasını kabul etmesi ile İslâm Hukukunda liân uygulanma imkânı ortadan kalkar.

Bu olayda kadının zina işlediğine dair tek şahit kocası olduğundan, mahkemeye başvurduğunda kadın kocasının doğru söylediğini bildirirse suçunu kabul etmiş olur.

⁵⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, XIV, s. 11; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, VI, s. 99.

⁵⁶ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, XIV.

⁵⁷ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 92.

⁵⁸ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, s. 359; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, V, s. 159.

Kadın, kocasının zina isnadının doğru olduğunu itiraf ederse, çocuğun nesebi kocaya bağlanır. Zira kadının itirafıyla birlikte liân yapma imkânı ortadan kalkar. Evli kişiler arasında liân söz konusu olmadıkça, çocuğun nesebi hukukî olarak kocadan ayrılamaz⁵⁹.

3.5.3. Bain Talâktan Sonra Liân Yapılması

Liân yapılabilmesi için en önemli şart, tarafların evli olmasıdır. Zira evli olmayan kişiler arasında zina isnadı olduğu zaman, şahit getirmesi istenir. İsnatta bulunan kişi şahit getiremezse, yabancı bir kadına zina iftirası yapmış olur⁶⁰.

Hanefilere göre koca karısına zina suçlamasında bulunduktan sonra, kadından bâin talâkla ayrılırsa kocaya liân da ceza da gerekmez. Bu durumda liân yapmanın bir anlamı yoktur. Kocaya ceza da uygulanmaz, kocanın zina suçlamasında bulunması liân yoluyla ayrılmayı gerektirirken, bu maksat talâkla ortadan kaldırılmış olur. Ancak liân yapıldıktan sonra koca kendisini yalanlarsa, kazf haddinin uygulanması gerekir. Çünkü liân uygulanırken yapılan şahitlik durumu tersine olarak değişmiştir⁶¹.

Koca, karısına ‘sen üç talâkla boşsun ey zinakâr kadın’ dese kendisine had gerekir. Çünkü kadın üç talâkla bain olarak boşanmıştır. Koca, boşamadan sonra karısına zina suçlamasında bulunmuştur. Bu nedenle de kendisine had cezası gerekir⁶².

Yukarıda da anlattığımız gibi koca ‘ey zinakâr kadın sen üç talâkla boşsun’ derse kendisine liân da ceza da gerekmez⁶³. Bu durumda önce eşine karşı suçlamada bulunmuş, sonra da onu boşamıştır. Evliliğin bitmesi sonucunda da liân yapma durumu ortadan kalkmıştır.

Kişi evliliğini bitirdiği zaman ayrıldığı kadınla arasında bir bağ kalmadığı yani nikâh ortadan kalktığı için, ona yabancı olur. Bâin talâkla ayrılan kişilerin arasında artık nikâh bağı olmadığından, ric’i talâkta olduğu gibi geri dönüş ihtimali ortadan kalktığından, taraflar birbirlerine yabancı olmuşlardır. Liân ise ancak evli kişiler arasında gerçekleşebilir.

⁵⁹ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi*, V, s. 55; Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, s. 81.

⁶⁰ Nûr 24/4.

⁶¹ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 49; Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi*, V, s. 49; İbn Âbidîn, *Reddû’l-Muhtâr*; V, s. 151.

⁶² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, s. 135; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 49; Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi*, V, s. 49.

⁶³ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 49; Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi*, V, s. 49.

3.5.4. Ric'i Talâktan Sonra Liân Yapılması

Liânın talâktan önce ya da talâktan sonra yapılması İslâm Hukuku açısından önemlidir. Çünkü liân evlilik birlikteliğinin devamı ile uygulanabilir. Kişiler arasında evlilik bağı yoksa liân değil kazf kuralları uygulanabilir. İslâm hukukçuları arasında bu konuda görüş ayrılığı olmamakla birlikte boşanma süreci başlamışsa bazı farklılıklar oluşmaktadır.

Mâlikîlere göre bir kimse karısını boşar ve iddet döneminde de karısının zina ettiğini görürse, karısıyla liân yapabilir. İddet döneminde evliliğe geri dönme, evliliği devam ettirme durumu söz konusudur. Buna binaen iddet dönemindeki eşlerin liân yapma hakları vardır.

Boşadıktan sonra hamile olduğunu görür ve 'ben onu bir hayızla istibra ettirdim' derse, yine liân yapabilir. Çünkü bu durumdayken çocuk dünyaya gelirse tabii olarak babaya nispet edilecektir. Ama erkeğin emin olduğu durumlarda nesebi reddetme hakkı olmalıdır. Böylelikle neseb temizliği de korunmuş olacaktır.

Yine aynı şekilde Şâfiîlere göre eğer karısı bir çocuk dünyaya getirmişse ve koca da çocuğun nesebini reddedecek ise liân yapabilir. Aksi takdirde liân yapma hakkına sahip değildir⁶⁴.

Görüldüğü üzere boşanmadan sonra liân yapılmasının sebebi dünyaya gelen ya da gelecek olan çocuğun nesebini tayin edebilmek içindir. Bunun dışında ayrılmış olan eşler arasında liân hükümlerinin uygulanmasına gerek yoktur.

3.5.5. Ehliyetin Ortadan Kalkması

Akıllı, ergen, özgür, müslüman, konuşabilen ve daha önce kazf haddi uygulanmamış kişiler liân yapabilirler⁶⁵. Koca, yaşı küçük olan eşine zina suçlamasında bulunursa ya da yaşı küçük olan koca, eşine zina suçlamasında bulunursa her iki durumda da liân yapılamaz ve had cezası uygulanmaz⁶⁶.

Yine eşlerden birisi akıl hastası veya bunak olursa ya da ikisinden birisi konuşma engelli olursa bu durumda da liân uygulanmaz, uygulanmış olsa bile geçersiz

⁶⁴ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VII, s. 3032.

⁶⁵ Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, II, s. 331; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, V, s. 44.

⁶⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 64.

olur. Kişi daha öncesinde zina etmiş olan hanımına zina suçlamasında bulunursa kendisine ceza gerekmez. Kadın da muhsan olmadığı için liân yapılamaz⁶⁷.

Haneffilere göre liân şahitliktir. Bu nedenle şahitlik vasıfları ortadan kalkarsa bu durumda liân hükmü iptal edilir. Kadın veya erkek, daha önceden had cezasına çarptırılmışsa şahitlik ehliyeti ortadan kalktığı için liân uygulanmaz⁶⁸. Had cezasına çarptırılan kişi tarafından liân engellenmiş olur.

3.5.6. Eşlerden Birinin Vefat Etmesi

Liân yapılabilmesi için evlilik bağının yani nikâhın olması şarttır. Eşlerden birisinin hayatta olmaması, evlilik bağını ortadan kaldırdığı için liân yapılmasını engeller.

Kadın öldüğü zaman zevcelik vasfı ortadan kalkmış olur. Bu durumda evlilikten söz etmek mümkün değildir, liân da yapılmaz. Kadın öldükten sonra kocası çocuğun nesebini reddetmek amacıyla kadına zina isnat ederek liân yapmak isteyebilir. Bu durumda nesebi reddedilen kişi(çocuk) kocayı dava ederse, koca isnadını ispatlamak zorundadır. İspatlayamazsa kocaya had cezası uygulanır⁶⁹.

Bununla birlikte kazfle suçlanan kadının kendini temize çıkarmak ve kendisinden had cezasını uzaklaştırmak için liân isteme hakkı vardır. Fakat kadın, vefat ettiği zaman suçlamaları kabul ya da reddetmesi mümkün değildir.

Koca, zina isnadında bulunduktan sonra, liân yapamadan vefat ettiyse bu durumda zaten liân yapılamaz. Reddedilen çocuk da babaya nispet edilir⁷⁰.

⁶⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, s. 64.

⁶⁸ Kâsânî, *Bedâ'î 'u's-sanâi'*, V, s. 60.

⁶⁹ İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*; V, s. 151; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, s. 577.

⁷⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, s.139; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, s. 92.

SONUÇ

İslâm, aralarında nikâh bağı ve şüphesi olmayan kadın ve erkeğin yaşadığı ilişkiyi zina olarak isimlendirmiştir. Gayrimeşrû kabul edilen bu fiil hatta bu fiile götürecek unsurlar da yasaklanmıştır. Zina, aile bünyesinde meydana geldiği zaman kocanın eşini boşamasıyla karısından ayrılması mümkündür. Fakat bu durumda yaşadığı utancı ortadan kaldırmış olmadığı gibi kendi nesebinden olmayan bir çocuk söz konusu ise, bu çocuğun nesebini kendisinden uzaklaştırması da mümkün değildir. İslâm, lian uygulamasıyla aile kurumunu sarsan bu tür olayların evlilikte yaşanmasının engellenmesi ve toplum için ibret olması amacıyla, mahkeme yoluyla eşleri cumhura göre kesin bir ayrılıkla ayırmıştır.

Liân uygulamasıyla kendisine bulaşan utancı ortadan kaldıran kişi, bu yolla iffetsiz bir eşten kurtulmuş olmaktadır. Liân ancak aralarında nikâh bağı olan kişiler arasında yapılabilir. Eşlerden birisinin talebi üzerine yapılabilecek bir uygulama olan liânda, kendisine zina isnat edilen kadının liân yapabilmesi için muhsan yani iffetli olması gerekir.

Hanefilere göre liân şahitliktir. Bu nedenle liân yapacak olan tarafların şahitlik ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Hanefiler dışında İslâm Hukukçuları, yemin olarak kabul ettikleri liânın ihtiyaca binaen meşrû kılındığını, bu sebeple şahitlik ehliyetine sahip olmasalar bile talâkı geçerli olan herkesin liânının da geçerli olduğunu ifade etmişlerdir.

Aile kurumunun zina gibi haram kılınan, yasaklanan bir fiille sarsılması sonucu gerçekleştirilen liân, Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir.

Lafızları Kur'an-ı Kerim'de bildirilen liânda, tarafların birbirleri aleyhine yaptıkları şahitlik dörder kere tekrar edilmektedir. Dört kere tekrar edilen bu şahitlikten sonra beşincide erkek, Allah'ın lanetini; kadın, Allah'ın gazabını üzerine çekmektedir.

Liân sonucunda kocadan kazif haddi veya tazir cezası, kadından zina haddi düşer. Aralarındaki evlilik birlikteliği sona erer ve nesebi reddedilen çocuk varsa nesebi anneye nispet edilir.

Liân sonucunda evliliğin sonlandırılması Hanefilere göre bain talâk kabul edilirken, diğer İslâm Hukukçularına göre fesih kabul edilmiştir.

İslâm, gayrimeşrû çocukları aileye dâhil eden kadınlar ve meşrû çocuklarının neseplerini inkâr eden erkekler ile ilgili dinî ve dünyevî müeyyideler getirmiştir. Bu uyarılar dâhilinde kişi, çocuğun nesebinin kendisinden olmadığından emin olduğu zaman liân yapmak zorundadır. Nesebin reddi için yapılan liânda, çocuğun nesebi babadan alınıp anneye nispet edilir. Böylelikle nesebi reddeden koca ile çocuk arasında miras ve nafaka bağı ortadan kalkar. Bununla birlikte kocanın, sonradan kendini tekzip etme ihtimalinden dolayı, reddettiği çocuğun nesebi başkasının üzerine ilhak edilemez. Yine nesebi reddedilen çocukla, liân yapan kişi arasında mahremiyet devam eder, birbirlerinin lehine şahitlik edemezler.

Karısına zina isnat eden koca, liân yapmaz ya da liân yapmaktan kaçınırsa kazif haddi uygulanır. Kendisine zina isnat edilen kadın, mahkemeye müracaattan sonra liân yapmaz ya da kaçınırsa Şâfiî ve Mâlikîlere göre zina haddi (recm cezası) uygulanır. Hanefîlere göre kadın liân yapıncaya kadar hapsedilir. İsnadı kabul ederse de zina haddi uygulanmaz.

Liân uygulamasında gerekli olan şartların ortadan kalkmasıyla liân hükümleri iptal edilir. Ehliyetin ortadan kalkması, talâk, eşlerden birinin ölümü, kocanın kendini yalanlaması veya kadının kocasının iddiasını(isnadını) doğrulaması gibi durumların meydana gelmesiyle liân hükümleri de ortadan kalkar.

Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Hulefâ-i Raşidin döneminde görülen uygulama dışında günümüz İslâm toplumlarında çok fazla kullanılmayan liân, çocuğun nesebinin reddedilmesini gerektiren durumlarda başvurulmuş bir yöntemdir. Ülkemizde İslâm Hukuk kurallarının uygulanmaması ve modern cihazlarla nesep tespitinin kolay olmasından dolayı liân konusu yeteri kadar bilinmemektedir. Bu nedenle liân uygulanamayacağı düşünülse bile nesebin reddi ile ilgili İslâm'ın sunduğu başka bir yapı bulunmamaktadır. Yani liân işlevselliğini korumaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, H.İbrahim, *İslâm Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, Ekev Yay., Erzurum, 2000.
- Akgündüz, Ahmet, *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Diyarbakır, 1986.
- Aktan, Hamza, “Kazf”, *DİA*, XXV, İstanbul 2002, s. 148-149.
- Aydın, M. Akif, “Liân”, *DİA*, XXVII, İstanbul, 2003, s. 172-173.
- Aydın, M. Akif, ‘*Hukuk-ı Âile Kararnamesi*’, *DİA*, XVIII, İstanbul, 1998, ss 314-318
- Aynî, Ebû Muhammed Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed (ö.855/1451), *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye*, Beyrut, 2001, I-XXV.
- Bardakoğlu, Ali, “Had”, *DİA*, XIV, İstanbul 1996, s. 547-551.
- Bilmen, Ömer Nasuhi; *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, ty.
- Boynukalın, Mehmet, “Sövme”, *DİA*, XXXVII, İstanbul, 2009, s. 397-398.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (ö.256/869), *el-Câmiu's-Sahih, Matbaatü's-Selefiyye*, Kahire, h.1400.
- Canan, İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, Akçağ Yay., İstanbul ts.
- Cevherî, İsmail b. Hammad (ö.393/1002), *es-Sıhah Tâcü'l-Luga ve Sıhahü'l-Arabiyye, Dâru'l-İlm lil-Melâyin*, Beyrut, 1984.
- Cezîrî, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, (trc. Mehmet Keskin), Çağrı Yay., İstanbul, 1993.
- Cin, Halil, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, Konya, 1988.
- Dârekutnî, Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed (ö.385/995), *es-Sünen, Âlemü'l-Kütüb*, Beyrut, ty.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (ö.255/869), *Sünen*, Dâru'l-Muğnî, Riyad, 2000.
- Dalgın, Nihat, *İslâm Hukukunda Boşama Yetkisi*, M.Ü. İlahiyat Vakfı (İFAV) Yayınları, İstanbul, 2001.
- Derdir, Ebu'l-Berekât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed; *eş-Şerhu's-Sağir alâ Akrabi'l- Mesâlik ilâ Mezhebi'l-İmam Mâlik*, Dâru'l-Maârif, by, ty.

- Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yay., İstanbul, ty.
- Dönmez, İbrahim Kâfi, “Nesep”, *DİA*, XXXII, İstanbul, 2006, s. 573-575.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş’as b. İshak el-Ezdi es Sicistânî (ö.275/889), *Sünen-ü Ebû Dâvûd*, thk Muhammed Avvame, Dârü’l-Kible li’s-sekafeti’l- İslamiyye, Cidde, 1998.
- Ebû Zehra, Muhammed; *el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye*, Dârü’l Fikri’l-Arabîyye, Kahire, 1957.
-----, *el-Cerîme ve’l-ukûbe fi’l fikhî’l-İslâmî*, Dârü’l-Fikri’l-Arabî, Kahire, 1998.
- Emiroğlu, Tahsin, *Esbâb-ı Nüzûl*, Konya, 1984.
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yay., İstanbul, 1998.
- Gözübenli, Beşir, ‘*Mefkûd*’, *DİA*, XXVIII, İstanbul, 2003, ss 353-356
- Hallaf, Abdülvehhab, *Ahkâmü’l-ahvâli’ş-Şahsiyye fi’ş-Şeriatî’l-İslâmiyye*, Dârü’l-Kalem, Kuveyt, 1990.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin (ö.1252/1836), *Reddu’l-Muhtâr Ala’d-Dürri’l Muhtâr Şerhi Tenvâri’l- Ebsar*, Dârü’l-Âlemi’l-Kütüb, Riyad, 2003.
- İbn Cüzey, Ebû’l-Kâsım Muhammed bin Ahmed (ö. 741/1340), *el-Kavânînü’l-Fikhiyye*, ty.
- İbn Hacer el-Askalânî, (İmâmu’l-Hâfız) Ahmed ibn Ali (ö. 852/1449), *Fethu’l-Bârî fi Şerh-i Sâhîhi’l Buhârî*, Dârü’l-Ma’rife, Beyrut, ty.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said (ö. 456/1064), *el-Muhallâ*, Kahire 1347.
- İbnu’l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdulvâhid (ö.861/1457), *Fethu’l-Kadîr*, Dârü’l- Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut, 2003.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid (ö.273/888); *es-Sünen*, Dârü’r-Risâleti’l- Âlemiyye, Beyrut, Lübnan, m. 2009, h.1430
-----, *Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi*, trc ve şrh Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yay., İstanbul, 1983.
- İbn Manzûr, Ebû’l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrerem (ö.711/1311), *Lisânü’l-Arab*, Dârü İhyâu’t-türâsü’l-Arabî, Beyrut, 1997.

- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrahim (ö.970/1563), *el-Bahrü'r-Râik fî Şerhi Kenzi'd-Dekâik*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsüddîn Muhammed b. Ebi Bekir (ö. 751/1350), *Zâdü'l-Me'ad*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1994.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed (ö. 620/1223), *el-Muğnî*, Dârü'l-Âlemi'l-Kütüb, Riyad, ty.
- İbn Rüşd el Hafîd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed (ö. 595/1198), *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1982.
- İsfahânî, Ragıb (ö 502/1108), *Müfredat (Kur'an Kavramları Sözlüğü)*, trc. Prof. Dr. Abdülbaki Güneş, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yolcu, Çıra Yay., İstanbul, 2010.
- Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İz Yay., İstanbul,2009
- Kâsânî, Ebû Bekir Alâüddîn b. Mes'ud (ö. 587/1191), *Bedâiu's-Sanâi fî Tertibi's-Şerâi*, Dârü'l- Kütübü'l- İlmiyye, Beyrut, 2003.
- Kılavuz, Ahmet Saim, "Sebb" ve Şetm", (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Gerçek Hayat Yay., İstanbul, 2006.
- Komisyon, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB. Yay., Ankara, 2006.
- Kudûrî, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Ebû Bekr Muhammed (ö.428/1362), *Mevsu'atü'l-Kavâ'idi'l-fikhiyyeti'l-mukârene et-Tecrîd*, I-XII, Dârü's-Selâm, Kahire,2004.
- , *el-Muhtasar*, İstanbul, 1966.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed (ö.671/1273), *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, Dârü'l-Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003.
- Mâlik bin Enes (ö. 179/795), *el-Muvatta*, Mecmû'atü'l-Furkânî't-Ticâriyye, by, 2003.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb (450/1058), *el-Hâvi'l-Kebîr*, I-XXII, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1994.
- Merginânî, Burhânuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Ebû Bekir (ö.593/1197), *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l- Mübtedî*, İdâretü'l-Kur'an ve'l-'ulûmu'l-İslâmiyye, Pakistan, ty.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd (ö.683/1284), *el-İhtiyâr li't-Ta'lili'l-Muhtâr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, ty.

- Müslim, Ebu'l Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî (ö. 261/875), *Sahîhü Müslim*, Dâru Taybe, Riyad, 2006.
- Nesai, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Ali b.Şuayb (ö.303/915), *Sünenü'n-Nesai*, Dâru İhyai't Türesi'l Arabi, Beyrut, ty.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. Muri (ö 676/1277), *Sahîhu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî: Muvafikli'l-mu'cemi'l-müfehres li elfâzi'l-hadis*, I-XVIII, Müessesetü Kurtuba, 1994.
- Râzî, Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdu'l-Kâdir (ö 666/1268), *Muhtâr's-Sihah*, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1989.
- Sâbûnî, Muhammed Ali; *Safvetü't-Tefâsir*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 2012.
- Sahnûn b. Saîd et-Tennûhî (ö. 240/854), *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- Serahsî, Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl (ö.483/1097), *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ts.
- Seyyid Sabık, *Fikü's-sünne*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut, 1985.
- Şâtıbî, Ebû İshak İbrahim b. Mûsâ (ö.790/1388), *el-Muvâfakat fi Usûli's-Şeri'a*, nşr. Abdullah Dırâz, el-Mektebetü't-Ticâretü'l-Kübrâ, Kahire, ts.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (ö.1250/1834), *Neylü'l-Evtar Şerhu Münteka'l-Ahbâr*, c. I-IX, Beyrut 1989.
- Şirâzî, Ebû İshak İbrahim b. Ali (ö.476/1083), *el-Mühezzeb fi Fıkhı'l- İmam eş-Şâfi'*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.
- Şirbînî, Muhammed b. Ahmed el Hatîb, (ö.977/1570), *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Meânî elfâzi'l-Minhâc*, Beyrut, 1997.
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi (ö.279/892), *el-Câmiü's Sahih*, thk ve şrh İbrahim Atve İvaz, by, ty.
- Yaman, Ahmet, *İslâm Aile Hukuku*, İFAV. Yay., İstanbul 2013.
- Yerlikaya, Ünal; "İslâm Hukukunda Evlilik Dışı Doğan Çocuğun Velâyeti/ Hukukî Temsili", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı:11, Konya, 2008, ss. 93-112.

- Yıldırım, Celal, *Kur'an Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları*, İstanbul, 1972.
- Yıldırım, Enbiya “Mulâane Âyetlerinin Nüzûl Sebebi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: V, sayı: 1, Sivas, 2001, ss. 191-200.
- Yılmaz, İbrahim; *Yetki ve Sistem Açısından İslâm Hukukunda Boşanma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006.
- Zebîdî, Zeynü'd-dîn Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l-Lâtîf (ö.893/1487), *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, trc ve şrh Kâmil Miras, DİB Yay., Ankara, 1983.
- Zeylâî, Cemâlüddin Ebû Muhammed Abdullah bin Yusuf (ö.762/1360), *Nasbu'r-Râye li ehâdisi'l-Hidâye*, Müessesetü'r-Riyad, ty.
- Zuhaylî, Vehbe (ö 2015), *el-Fikhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, Dâru'l-Fikr, Dımaşk, 1975.

ÖZGEÇMİŞ

1976 tarihinde Niğde ili Çamardı ilçesinde doğdu. Babasının öğretmen olması sebebiyle ilköğrenimini Balıkesir ili Sındırgı ilçesinde tamamladı. Orta öğrenimini Kars İmam Hatip Lisesinde, lise öğrenimini Kırşehir İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 1998 yılında Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. 1999-2001 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığında öğretmenlik yaptıktan sonra istifa etti. 2009 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Unvan Değişikliği Sınavı sonucunda Kur'an Kursu Öğreticisi oldu. 2010 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Halen Diyanet İşleri Başkanlığı İstanbul-Kartal İlçe Müftülüğünde vaiz olarak çalışmaktadır. Evli ve iki çocuk annesidir.

Şule AKA

26.07.2017